

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Majandusarvestuse instituut

Juhtimisarvestuse õppetool

Kairit Kasepuu

**EESTI JUUSTUTÖÖSTUSETTEVÕTETE
MAJANDUSTULEMUSTE VÕRDLUSANALÜÜS (AS VÕRU
JUUST, AS SAAREMAA PIIMATÖÖSTUS JA OÜ ESTOVER
PIIMATÖÖSTUS NÄITEL AASTATEL 2009–2013)**

Magistritöö

Juhendaja: lektor Paavo Siimann

Tallinn 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikide teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Kairit Kasepuu

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 062270

Üliõpilase e-posti aadress: kairit.kasepuu.002@mail.ee

Juhendaja lektor Paavo Siimann:

Töö vastab magistritööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. ÜLEVAADE EESTI PIIMATÖÖSTUSSEKTORIST, MAJANDUSNÄITAJATE ANALÜÜSIMEETODITEST JA VARASEMATEST UURINGUTEST	8
1.1 Piimatööstussektori tegevuse ülevaade ja olulisemad majandusnäitajad	8
1.2 Võrdlusanalüüsi varasemad uuringud	18
1.3 Efektiivsusmaatriksi koostamise alused	23
1.4 Analüüsitavate ettevõtete tutvustus ja arvestuspõhimõtete võrdlus	27
2. EESTI JUUSTUTÖÖSTUSETTEVÕTETE MAJANDUSTULEMUSTE VÕRDLUSANALÜÜSID JA EFEKTIIVSUSMATRIKSID	29
2.1 Analüüsimetoodika kirjeldus	29
2.2 Põhiaruannete struktuurianalüüs	31
2.2.1 Bilansi struktuurianalüüs	31
2.2.2 Kasumiaruande struktuurianalüüs	36
2.2.3 Rahakäibe aruande struktuurianalüüs	41
2.3 Arengukiiruse võrdlusanalüüs	45
2.4 Maksevõime võrdlusanalüüs	50
2.5 Tööjõu kasutamise efektiivsuse võrdlusanalüüs	54
2.6 Vara kasutamise efektiivsuse võrdlusanalüüs	58
2.7 Kasumlikkuse võrdlusanalüüs	62
2.8 Tööjõu ärikasumisisiduvuse efektiivsusmaatriksid ja sünteetiline efektiivsusindeks	64
KOKKUVÕTE	71
SUMMARY	76
VIIDATUD ALLIKAD	79
LISAD	83
Lisa 1. Valemid	83
Lisa 2. EMTAK 2008 koodi C105 selgitavad märkused	85
Lisa 3. Euroopa ühenduste kombineeritud nomenklatuuri (KN) selgitavad märkused	86
Lisa 4. Varasemad uuringud	87
Lisa 5. Finantsaruannete korrigeerimised	93

Lisa 6. Korrigeeritud finantsaruanded	105
Lisa 7. Materiaalne põhivara soetusmaksumuses	111
Lisa 8. Efektiivsusmaatriksid.....	112
Lisa 9. Efektiivsusmaatriksite diagonaalialuste tegurite mõjuulatused	116
Lisa 10. Võrdlusmaatriksid.....	119

ABSTRAKT

Eesti piimatööstuse toodang jooksevhindades moodustas 2013. aastal suurima osa toiduainetööstuse toodangust ning juustu ja kohupiima tootmine oli koguseliselt joogipiima järel teine oluline tootegrupp piimatööstuses. Lisaks sellele oli juust ja kohupiim 2013. aastal oluliselt kolmas põllumajandussaaduste ja toidukaupade ekspordiartikkel.

Magistritöö eesmärk oli välja selgitada, kuidas erinesid Eesti juustutööstusettevõtete AS-i Võru Juust (VJ), AS-i Saaremaa Piimatööstus (SP) ja OÜ Estover Piimatööstus (EP) majandustegevuse erinevaid aspekte iseloomustavad näitajad aastatel 2009–2013. Lisaks sellele välja tuua erisuste põhjused ning pakkuda välja lahendused finantsolukorra parandamiseks ja efektiivsuse suurendamiseks.

Magistritöö empiiriline osa tugines vertikaal-, horisontaal-, trendi- ja suhtarvuanalüüsi võrdlusmeetodil ning maatriksmodelleerimisel, viimast on Eestis põhjalikult käsitlenud akadeemik Uno Mereste. Autor jõudis järeldusele, et majandustegevuse efektiivsuse muutumise suhtelise intensiivsuse järgi oli kõige efektiivsem EP. EP oli ühtlasi ka kõige kasumlikum ja kiiremini arenev ettevõtte. EP vara kasutamise efektiivsus kasvas kõige rohkem ja pikaajalise maksevõime näitajad olid isegi ebamõistlikult heal tasemel. Tööjõu kasutamise efektiivsus kasvas kõige rohkem SP-l, samas lühiajalise maksevõime näitajad olid konkurentidega võrreldes kehvemad (rahuldaval või isegi mitterahuldaval tasemel). VJ paistis silma oskuslikuma rahakäivate juhtimisega, mida väljendas eelkõige ostjate arvete käibesiduvuse oluliselt kõrgem tase. Ühe töötaja teenitud ärikasumi vähenemise tingis kõikides analüüsitavates ettevõtetes eelkõige ärikulude kiirem kasv võrreldes müügitulu kasvuga.

Magistritöö tulemust saavad kasutada eelkõige analüüsitavate ettevõtete juhtivtöötajad ja omanikud ning konkurendid juhtimisotsuste tegemisel.

Võtmesõnad: piimatööstussektor, juustutööstus, finantssuhtarvud, võrdlusanalüüs, maatriksmodelleerimine, efektiivsusmaatriks, sünteetiline efektiivsusindeks

SISSEJUHATUS

Eesti toiduainetööstus (sh joogitööstus) on oluline haru Eesti töötlevas tööstuses, mis moodustas 2013. aastal ligi 2% SKP-st ning andis tööd 14%-le töötlevas tööstuses hõivatutest. Toiduainetööstuse toodang jooksevhindades moodustas 2013. aastal suurima osa Eesti töötleva tööstuse kogutoodangust (16%), millest omakorda andis suurima osa piimatööstus (25%). (Eesti toiduainetööstuse 2013...) Statistikaameti andmetel oli juustu ja kohupiima tootmine koguseliselt joogipiima järel teine oluline tootegrupp piimatööstuses. 2013. aastal toodeti juustu ja kohupiima kokku 46 tonni, mis moodustas 21% kogupiimatoodete toodangust. Lisaks sellele oli juust ja kohupiim 2013. aastal oluliselt kolmas põllumajandussaaduste ja toidukaupade eksporditüüp. Aastatel 2009–2013 oli juustu ja kohupiima olulisem ekspordisihtriik Venemaa.

Juustutööstusettevõtete olulisus ajendas autorit analüüsima Eesti suurimate juustutööstusettevõtete majandusnäitajaid aastatel 2009–2013. Autorile teadaolevalt ei ole varem sarnasel teemal magistritööd kirjutatud.

Autor kasutab magistritöö alusandmetena eelkõige avalikke andmeid. Valimisse võetakse Eesti suurimad juustutööstusettevõtted, mis olid vastavalt Euroopa Liidus kehtivale kategoriseerimisele (*Commission recommendation*) nii töötajate arvu (50–249) kui ka müügitulu suuruse (10–50 miljoni eurot) alusel aastatel 2009–2013 keskmise suurusega ettevõtted. Kokku oli selliseid ettevõtteid neli: AS E-Piim tootmine (AS E-Piim Tootmine), AS Võru Juust (VJ), AS Saaremaa Piimatööstus (SP) ja OÜ Estover Piimatööstus (EP). Tulenevalt andemete võrreldavuse printsiibist jäetakse valimist välja AS E-Piim Tootmine, kuna AS-i E-Piim Tootmine esimene tegevusaasta oli 2012. aasta (varem toimus tootmistegevus emaettevõttes piimandusühistu E-Piim), millest tulenevalt peaks ajavahemikul 2009–2011 kasutama piimandusühistu E-Piim konsolideeritud majandusaasta aruande andmeid. Kuna piimandusühistu E-Piim konsolideerimisgrupp tegeleb lisaks juustutootmisele ka transporditeenuse osutamisega, kaupade turustamisega Venemaal, farmi- ja tööstuskaupade müügiga, siis ei ole autori hinnangul ajavahemikul 2009–2011 piimandusühistu E-Piim konsolideeritud majandusaasta aruande kasutamine sobilik.

Magistritöö eesmärk on läbiviidava teoreetilise ja empiirilise uurimise põhjal selgitada, kuidas erinesid Eesti juustutööstusettevõtete VJ, SP ja EP majandustegevuse erinevaid aspekte iseloomustavad näitajad aastatel 2009–2013. Eesmärgi saavutamiseks püstitab autor järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas erinesid VJ, SP ja EP kolme põhiaruande struktuurid, arengukiiruse, maksevõime, tööjõu ja vara kasutamise efektiivsuse ja kasumlikkuse näitajad ning mis olid erinevuste põhjused?
2. Kuidas erinesid analüüsitava ettevõtete tööjõu ärikasumisiduvus ning millised tegurid ja kui suures ulatuses seda peamiselt mõjutasid?
3. Kuidas järjestusid VJ, SP ja EP majandustegevuse efektiivsuse muutumise suhtelise intensiivsuse järgi?

Eesmärgi saavutamiseks püstitab autor järgmised uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade Eesti piimatööstussektori arengust aastatel 2006–2013, et aru saada, kuidas väliskeskkond võis mõjutada VJ, SP ja EP majandustulemusi aastatel 2009–2013.
2. Koostada valik varasematest uuringutest, mis põhinevad finantsaruannete analüüsil.
3. Anda ülevaade maatriksmodelleerimisest, mis hõlmab efektiivsusmaatriksi koostamise aluseid, ahelasendusmeetodit ja dünaamilise järjestusülesande lahendamist, kasutades sünteetilise efektiivsusindeksi valemit.
4. Koguda Registrate ja Infosüsteemide Keskusest (RIK) andmed juustutööstusettevõtete finantsnäitajate ja üldandmete kohta. Esitada lühiülevaade VJ, SP ja EP tegevusest ning arvestuspõhimõtetest, et tagada andmete võrreldavus.
5. Kontrollida RIK-st saadud andmete kvaliteeti ja veenduda, et aruanded on võrreldavad (vajadusel korrigeerida vastavalt majandusaasta aruandes sisalduvatele andmetele). Korrastatud andmetega arvutada suhtarvud Statistikaameti koduleheküljel avaldatud valemite alusel (vt lisa 1) ja olulisemad näitajad kajastada joonistel või tabelites. Kuna paljudel suhtarvudel on mitu levinud nimetust, siis on magistritöös suhtarvude nimetused ühtlustatud.
6. Teostada vertikaal-, horisontaal-, trendi- ja suhtarvuanalüüsid.
7. Koostada efektiivsusmaatriksid ja analüüsida valitud finantssuhtarvude vastastikuseid seoseid ning lahendada dünaamiline järjestusülesanne.

Magistritöö koosneb kahest peatükist, mis omakorda jagunevad alapeatükkideks. Esimeses peatükis antakse ülevaade uurimisobjektiga seotud teoreetilistest ja kontseptuaalsetest lähtekohtadest, mis on aluseks töö teises peatükis läbiviidavale Eesti juustutööstusettevõtete empiirilisele analüüsile. Esimese peatüki alusandmetena kasutab autor eelkõige Statistikaameti andmeid ja erialast kirjandust (sh võõrkeelseid teadusartikleid). Autor annab ülevaate Eesti piimatööstussektori arengust aastatel 2006–2013, finantsaruannete analüüsil põhinevatest teadusartiklitest, maatriksmodelleerimisest ning analüüsitava tegevõtte (VJ, SP ja EP) tegevusest ja arvestuspõhimõtetest.

Teine peatükk ehk empiiriline osa tugineb vertikaal-, horisontaal-, trendi- ja suhtarvuanalüüsi tulemuste võrdlemisel ning maatriksmodelleerimisel, viimast on Eestis põhjalikult käsitlenud akadeemik Uno Mereste. Autor kasutab analüüside läbiviimisel peamiselt kvantitatiivseid andmeid, mis on RIK-ist kättesaadavad ettevõtete majandusaasta aruanded ajavahemikul 2009–2013. Iga alapeatüki lõpus teeb autor ettepanekuid finantsolukorra parandamiseks ja efektiivsuse suurendamiseks.

Muutuste analüüsimisel kasutab autor aheljuurdekasvutempot protsentides (juurdekasvutempo, %), mis näitab muutust aegrea eelmise elemendiga võrreldes. Kui autor peab vajalikuks kasutada alusjuurdekasvutemposid, mis näitavad muutust baasaastaga võrreldes, siis on see eraldi välja toodud.

Autor soovib tänada AS-i Valio Eesti finantsjuhti Piret-Ireen Raidmetsa ja OÜ Estover Piimatööstus tegevjuhti Hannes Pritsi abivalmiduse ja täiendavate andmete eest ning juhendajat Paavo Siimanni asjalike nõuannete eest. Autori eriline tänu on suunatud elukaaslasele Urmasele, pojale Ramonile ja nädal enne magistritöö esitamist sündinud tütrele, kes suure toetuse ja kannatlikkusega võimaldasid autoril magistritööd kirjutada.

1. ÜLEVAADE EESTI PIIMATÖÖSTUSSEKTORIST, MAJANDUSNÄITAJATE ANALÜÜSIMEETODITEST JA VARASEMATEST UURINGUTEST

1.1 Piimatööstussektori tegevuse ülevaade ja olulisemad majandusnäitajad

Selles alapeatükis on esitatud piimatööstussektori andmed aastatel 2006–2013. Töötleva tööstuse andmed on kajastatud vastavalt Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaator (EMTAK) 2008 koodi C (töötlev tööstus) alusel, toiduainetööstuse andmed C10 (toiduainete tootmine) ja C11 (joogitootmine) alusel ning piimatööstuse andmed C105 (piimatoodete tootmine, sh jäätise tootmine) alusel (vt lisa 2). Ekspordi andmed on kajastatud vastavalt Euroopa Liidu kaupade kombineeritud nomenklatuuri (KN) numbrikoodide alusel. Põllumajandussaaduste ja toidukaupade ekspordi andmed on kajastatud vastavalt KN kaubajaotisele I-IV (KN-i kahekohalised numbrikoodid 1-24) ning piimatoodete ekspordi andmed on kajastatud vastavalt KN-i neljakohalistele numbrikoodidele 0402–0406 (pulbrid, petipiim, vadak, või ja rasvad, juust ja kohupiim) ja 2105 (jäätis ja muu toidu jää) (vt lisa 3). Andmete võrreldavuse huvides on piimatoodete ekspordi andmetest välja jäetud KN 0401 (piim ja rõõsk koor, kontsentreerimata, suhkru- või muu magusainelisandita), kuna eelkõige ekspordivad artiklit KN 0401 piimatootjad. Piimatööstussektori (EMTAK 2008 kood C105) ja piimatoodete (KN 0402–0406, 2105) ekspordi andmete erinevused on selgitatud alapeatükis 1.1 ekspordi andmete käsitlemise juures.

Eesti toiduainetööstus on oluline haru Eesti töötlevas tööstuses, mis moodustas 2013. aastal ligikaudu 2% SKP-st ning andis tööd 14%-le töötleva tööstuse töötajatest. Eesti toiduainetööstuse kogutoodang jooksevhindades moodustas 2013. aastal 16% töötleva tööstuse kogutoodangust. Toiduainetööstuse kogutoodangust jooksevhindades moodustas suurima osa piimatööstus ehk 25%. (Eesti toiduainetööstuse 2013 ...)

Statistikaameti andmetel tegutses Eestis 2013. aastal 28 piimatööstusettevõtet (6% toiduainetööstuse ettevõtetest) (vt tabel 1.1). Ettevõtete arv oli alates 2008. aastast langeva trendiga ja tõusis uuesti 2013. aastal. Üle 50 töötajaga ettevõtete arv vähenes analüüsitaval perioodil 14-lt 9-le, püsidis aastatel 2009–2013 stabiilsena. Seega keskmiste ja suurte ettevõtete vähenemine oli seotud eelkõige 2008. aastal alanud majandussurutisega.

Tabel 1.1. Piimatööstusettevõtete arv aastatel 2006–2013

Näitaja	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ettevõtete arv	31	36	31	28	27	24	24	28
Juurdekasvutempo (%)	–	16%	-14%	-10%	-4%	-11%	0%	17%
Ettevõtete arv (üle 50 töötaja)	14	14	12	9	9	9	9	9
Juurdekasvutempo (%)	–	0%	-14%	-25%	0%	0%	0%	0%

Allikas: autori koostatud Statistikaameti andmebaasi (EM001) andmete alusel

Eesti piimatööstusettevõtted jagunesid 2013. aastal vastavalt Euroopa Liidus kehtivale jaotusele (*Commission recommendation*) töötajate arvu ja müügitulu alusel järgmiselt (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded ...):

1. Kolm suurt ettevõtet (üle 249 töötaja ja müügitulu üle 50 miljoni euro) – piimatööstus AS Tere ning piima- ja juustutööstused PÜ E-Piim (konsolideeritud andmete alusel, tütaretevõtte AS E-Piim Tootmine) ja AS Valio Eesti (ühines 2013. aastal AS-ga Võru Juust).
2. Kuus (seitse) keskmise suurusega ettevõtet (50–249 töötajat ja müügitulu 10–50 miljonit eurot) – jäätisetööstused AS Premia Tallinna Külkhoone ja AS Balbiino, piimatööstus AS Maag ning juustutööstused AS E-Piim tootmine, OÜ Estover Piimatööstus, AS Saaremaa Piimatööstus (ja AS Võru Juust, ühines 2013. aastal AS-ga Valio Eesti).
3. 19 mikro- ja väikeettevõtet (kuni 49 töötajat ja müügitulu kuni 10 miljonit eurot).

Statistikaameti andmetel töötas 2013. aastal Eesti piimatööstusettevõtetes 2088 töötajat (vt tabel 1.2), moodustades 15% toiduainetööstuse töötajate arvust. Hoolimata sellest, et 2013. aastal suurenes piimatööstusettevõtete arv 4 võrra, langes töötajate arv 2013. aastal analüüsitava perioodi madalaimale tasemele. 2006. aastaga võrreldes oli 2013. aastal töötajaid 519 võrra ehk 20% vähem. Töötajate arv vähenes oluliselt aastatel 2006–2009, mis tulenes eelkõige tootmise optimeerimisest ning tööstuste kaasajastamisest ja automatiseerimisest (Eesti piimatööstuse ülevaade 2010...).

Tabel 1.2. Piimatööstussektori töötajate arv, tööjõukulud ja keskmine brutopalk aastatel 2006–2013

Näitaja	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Töötajate arv	2607	2487	2349	2180	2165	2271	2117	2088
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	-5%	-6%	-7%	-1%	5%	-7%	-1%
Keskmine brutopalk (eurot)	587	690	796	782	782	807	852	904
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	17%	15%	-2%	0%	3%	6%	6%
Tööjõukulud (miljonit eurot)	25	28	30	27	27	30	29	30
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	12%	9%	-9%	-1%	8%	-2%	5%

Allikas: autori koostatud Statistikaameti andmebaasi (EM001) andmete alusel

Statistikaameti andmetel oli piimatööstussektori töötajate keskmine brutopalk aastatel 2006–2013 üldiselt kasvava trendiga (vt tabel 1.2). 2%-line langus 2009. aastal tulenes eelkõige majandussurutisest, mil kõik ettevõtted optimeerisid kulusid, et keerulise majandusolukorraga kohaneda. 2006. aastaga võrreldes kasvas keskmine brutopalk 2013. aastaks 317 euro võrra ehk 54% (Eesti keskmise brutopalk kasvas 601-lt 949-le ehk 58% (Statistikaameti andmebaas PA5311, PA5211)). Tööjõukulude muutus tuleneb otseselt töötajate arvu, keskmise brutopalka ja tööjõumaksude muutusest. Aastatel 2006–2013 ei ole sotsiaalmaksumäär muutunud, tööandja töötuskindlustusmaksemäär oli vahemikus 0,3%–1,4% (01.08.2009–31.12.2012 oli 1,4%, 2013. aastal oli 1%). 2013. aastal olid tööjõukulud kokku summas 30 miljonit eurot. Tööjõukulude juurdekasvutempo oli võrreldes 2006. aastaga 20% ehk oluliselt väiksem kui keskmise brutopalka muutus ja vastupidine võrreldes töötajate arvu muutusega. Kuna sektori tootmismahud muutusid minimaalselt, siis viitavad nimetatud muutused tootmisseadmete olulisele kaasajastamisele ja kvalifitseeritud tööjõu osatähtsuse suurenemisele.

Statistikaameti andmetele tuginedes oli 2013. aastal piimatööstussektori lisandväärtus 53 miljonit eurot. Võrreldes 2012. aastaga vähenes lisandväärtus 14%, mis tulenes eelkõige ärikulude kiirest kasvust. Lisandväärtus töötaja kohta oli kõrgeim 2012. aastal (vt tabel 1.3), mis tulenes olulisest töötajate arv vähenemist ja keskmise brutopalka kasvust tingitud tööjõukulude suurenemisest töötaja kohta. Lisaks sellele keskmise toorpiima hinna langusest tingitud ärikulude vähenemisest kiiremas tempos kui toodangu müügihindade. 2010. aastal langes oluliselt lisandväärtus töötaja kohta eelkõige toorpiima keskmise hinna tõusust tingitud ärikulude kasvust ja müügihindade aeglasemast kasvust võrreldes ärikuludega. 2010. aastal töötajate arv ja tööjõukulud töötaja kohta oluliselt ei muutunud.

Tabel 1.3. Piimatööstussektori lisandväärtus töötaja kohta aastatel 2006–2013

Näitaja	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Lisandväärtus töötaja kohta (tuhat eurot)	21	25	24	25	22	20	29	25
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	18%	-1%	2%	-13%	-9%	48%	-13%

Allikas: autori arvutused Statistikaameti andmebaasi (EM001) andmete alusel

Piimatööstus on enim investeerinud sektor toiduainetööstuses, mis tuleneb äärmiselt tihedast konkurentsist sise- ja välisturul ning tarbija pidevast ootusest kvaliteetsete ja innovaatiliste piimatoodete järgi (Eesti piimatööstuse 2013...). Investeeringud materiaalsesse põhivarasse (eelkõige masinatesse, seadmetesse ja inventari) olid teiste perioodidega võrreldes oluliselt suuremad aastatel 2007–2008 (vt tabel 1.4). See selgitab, miks aastatel 2007–2009 töötajate arv oluliselt vähenes, samas lisandväärtus töötaja kohta kasvas. Investeeringud materiaalsesse põhivarasse kasvasid oluliselt ka 2011. aastal, mis selgitab, miks 2012. aastal töötajate arv oluliselt vähenes ning keskmine brutopalk ja tööjõukulud töötaja kohta suurenesid. Nimetatud muutused tingisid 2012. aastal omakorda lisandväärtuse kasvu töötaja kohta.

Tabel 1.4. Piimatööstussektori investeeringud materiaalsesse põhivarasse aastatel 2006–2013

Näitaja	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Investeeringud materiaalsesse põhivarasse (k.a kapitalirent) kokku (miljonit eurot)	14	26	28	12	14	21	16	15
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	80%	6%	-55%	11%	49%	-22%	-7%

Allikas: autori koostatud Statistikaameti andmebaasi (EM014) andmete alusel

Statistikaameti andmete alusel muutus nii toiduaine- kui ka piimatööstuse kogutoodang jooksevhindades aastatel 2006–2013 sarnase trendiga (vt tabel 1.5). 2009. aastal oli oluline langus, kuid eelnevatel ja järgnevatel perioodidel kasvas nii toiduaine- kui ka piimatööstuse kogutoodang jooksevhindades (v.a piimatööstus 2012. aastal). Piimatööstussektori toodangu koguselised näitajad muutusid analüüsitaval perioodil oluliselt vähem või isegi vastupidiselt. Autori arvutuste kohaselt on korrelatsioonikordaja 0,14 (arvutatud exceli valemiga *CORREL*), mis näitab samasuunalist nõrka seost. Samas kui võrrelda piimatööstussektori toodangut jooksevhindades toorpiima keskmise hinna

muutusega, siis on näha, et muutused on samasuunalised ning korrelatsioonikordaja on 0,98, mis näitab väga tugevat seost. Seega toorpiima hind avaldab piimatoodete hinnale olulist mõju.

Tabel 1.5. Toiduaine- ja piimatööstuse toodang ning toorpiima kokkuost ja keskmine hind aastatel 2006–2013

Näitaja	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Toiduainetööstuse toodang jooksevhindades (miljonit eurot)	842	947	1 098	939	986	1 120	1 156	1 397
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	12%	16%	-14%	5%	14%	3%	21%
Piimatööstuse toodang jooksevhindades (miljonit eurot)	259	299	312	258	296	331	314	343
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	15%	4%	-17%	15%	12%	-5%	9%
Piimatööstuse toodang (tuhat tonni)	208	199	197	209	228	216	208	215
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	-4%	-1%	6%	9%	-5%	-4%	4%
Toorpiima kokkuost (tuhat tonni)	606	593	606	612	621	642	665	706
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	-2%	2%	1%	1%	3%	4%	6%
Toorpiima keskmine hind (eurot/tonn)	243	269	296	210	277	323	300	338
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	10%	10%	-29%	32%	16%	-7%	13%

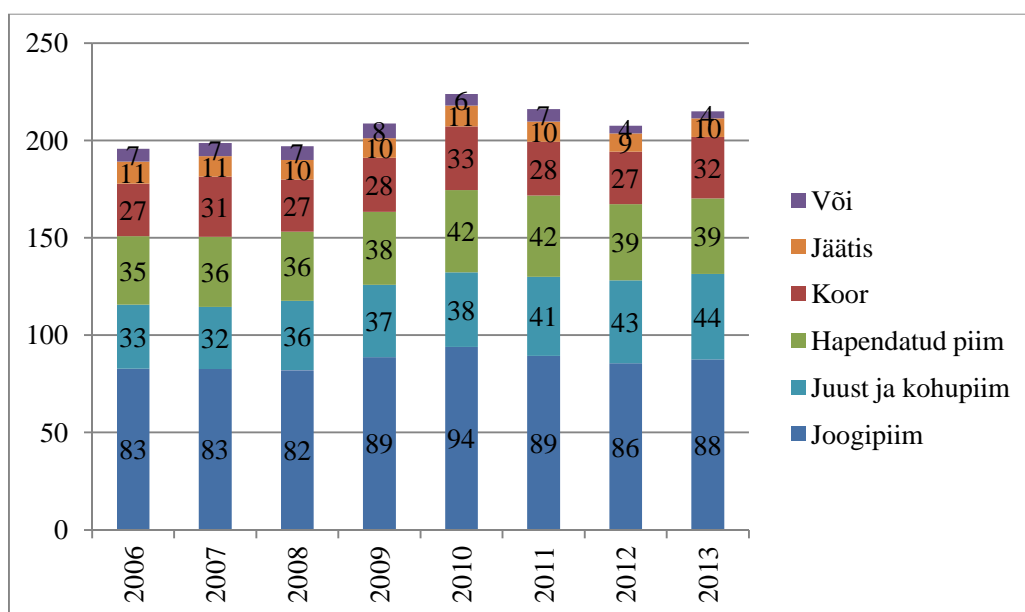
Allikas: autori koostatud Statistikaameti andmebaasi (TO001, PM18, PM19), (Eesti toiduainetööstuse 2013...) ja (Eesti piimatööstuse 2013...) andmete alusel

Eesti piimatööstusettevõtete toorpiima kokkuost oli analüüsitaval perioodil kasvava trendiga (v.a väike langus 2007. aastal) (vt tabel 1.5). Toorpiima kokkuostu ja piimatoodete tootmise koguste korrelatsioonikordaja on 0,38, mis näitab samasuunalist nõrka seost. Eelnevast tulenevalt võib järeldada, et piimatööstusettevõtted on võtnud kohustuse toorpiima varuda kokkulepitud mahus, mitte vastavalt vajadusele.

Piimatööstuse toodang jooksevhindades ja toorpiima keskmine hind langes 2009. aastal analüüsitava perioodi madalaimale tasemele (vt tabel 1.5), mis tuleneb eelkõige ülemaailmsest majandussurumisest. Samas suurenes koguline toodang oluliselt aastatel 2009–2010 (vt tabel 1.5), mis viitab sellele, et majanduslikult rasketel aegadel eelistavad tarbijad piimatooteid rohkem.

Piimatööstuse toodang oli 2013. aastal 215 tuhat tonni (vt tabel 1.5), millest suurima osa moodustas joogipiim (41% kogutoodangust), järgnesid juust ja kohupiim (20%),

hapendatud tooted (18%), koor (15%), jäätis (4%) ja või (2%) (vt joonis 1.1). Aastatel 2009–2010 kasvasid enamike piimatoodete tootmismahud, kuid kõige rohkem joogipiim, mis on madala hinnaga piimatoodete. Analüüsitaval perioodil muutusid juustu ja kohupiima, hapendatud piima ning jäätise tootmismahude eelkõige tulenevalt ekspordi mahtude muutusest, mitte kohaliku tarbimiseelise muutusest (erandina suurenes juustu ja kohupiima tarbimine ainult tulenevalt kohaliku tarbimise suurenemisest 2011. aastal) (Statistikaameti andmebaas).

Joonis 1.1. Piimatööstuste toodang* aastatel 2006–2013 (tuhat tonni)

Allikas: autori koostatud Statistikaameti andmebaasi (PM19) andmete alusel

(* Statistikaameti andmetel ei võimalda pulbrite andmete avaldamist andmekaitse põhimõtte)

Statistikaameti andmetel oli piimatööstuse müügitulu 2013. aastal 394 miljonit eurot ning ärikulud (v.a muud ärikulud) 389 miljonit eurot, moodustades vastavalt 22% ja 23% kogu toiduainetööstuse samadest näitajatest. Seoses majandussurutisega olid näitajad madalaimal tasemel 2009. aastal. Müügitulu ning ärikulude muutus oli aastatel 2006–2013 sarnase trendiga, kuid muutuste osatähtsused olid aastate lõikes erinevad (vt tabel 1.6). Samas baasaastaga võrreldes oli nii müügitulu kui ka ärikulude juurdekasvutempo 21%. Seega võib järeldada, et müügihindade muutmine oli ärikulude muutusega ajaliselt nihkes, kuid müügihindade muutmisel arvestati ärikulude muutusega.

Tabel 1.6. Piimatööstussektori müügitulu, ärikulud (v.a muud ärikulud) ning kasumlikkus aastatel 2006–2013

Näitaja	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Müügitulu (miljonit eurot)	326	376	383	307	339	378	362	394
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	15%	2%	-20%	10%	11%	-4%	9%
Ärikulud (miljonit eurot)	322	359	373	291	335	376	348	389
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	11%	4%	-22%	15%	12%	-8%	12%
Ärikasum (-kahjum) (miljonit eurot)	21	24	17	15	7	-1	16	7
<i>Müügitulu ärirentaablus (%)</i>	6%	6%	4%	5%	2%	0%	4%	2%
Puhaskasum (-kahjum) (miljonit eurot)	17	21	11	6	4	-7	12	3
<i>Müügitulu puhasrentaablus (%)</i>	5%	6%	3%	2%	1%	-2%	3%	1%

Allikas: autori koostatud Statistikaameti andmebaasi (EM001) andmete alusel

Kui võrrelda müügitulu ning ärikulusid tabelis 1.5 esitatud piimatööstuse toodanguga tonnides ja toorpiima keskmise hinnaga, siis nähtub, et nii müügitulu kui ka ärikulud muutusid sarnaselt toorpiima keskmise hinnaga (korrelatsioonikordajad vastavalt 0,89 ja 0,93, mis näitavad samasuunalist tugevat seost). Kogutoodanguga võrreldes tugevad seosed puuduvad. Seega müügitulule ning ärikuludele avaldab eelkõige mõju toorpiima hind, vähem avaldavad mõju muud kauba- ja materjalikulud, tööjõukulud ning ostetud teenused.

Piimatööstuse rentaablusnäitajad on oluliselt madalamad võrreldes toiduainetööstuse ja töötleva tööstuse näitajatega (Piimatööstuse 2011 ...). Piimatööstussektori müügitulu ärirentaablus oli analüüsitaval perioodil 0%–6% (vt tabel 1.6). 2010. aastal langes müügitulu ärirentaablus 5%-lt 2%-le, mis oli tingitud eelkõige müügihindade langusest, mis omakorda tulenes maailmaturu nõudluse ja hindade kahanemisest (Eesti piimatööstuse ülevaade 2009, Eesti piimatööstuse ülevaade 2010 ...). 2011. aastal langes müügitulu ärirentaablus 0%-le, mis tulenes nii tooraine hinnatõusust kui ka töötajate arvust ja palgatõusust tingitud tööjõukulude suurenemisest (vt tabel 1.2 ja tabel 1.5). Müügitulu puhasrentaablus oli enamikel aastatel 1% võrra madalam kui müügitulu ärirentaablus. Kõige suurem erinevus oli 2009. aastal, mis tulenes tavapärasest suurematest intressikandvatest võlakohustistest. (Statistikaameti andmebaas)

2013. aastal eksporditi Eestist põllumajandussaadusi ja toidukaupasid (KN 01–24) summas 1244 miljonit eurot ja imporditi summas 1504 miljoni eurot. Põllumajandussaaduste ja toidukaupade eksport moodustas 2013. aastal 10% ja import 11% kogu Eesti impordist.

Kõige suuremas summas eksporditi põllumajandussaadusi ja toidukaupasid naaberriikidesse Venemaale (19%), Lähti (18%), Soome (17%) ja Leetu (13%). (Põllumajanduskaupade ...)

Piimatööstussektori (EMTAK 2008 kood C105) ekspordi andmed ei ühti täpselt piimatoodete (KN 0402-0406, 2105) ekspordi andmetega, kuna piimatööstusettevõtted ekspordivad ka mitte piimatooteid (näiteks teisi toiduaineid ja põhivara) ja vähesel määral piima (KN 0401), mis näitavad piimatööstussektori ekspordi suuremana kui piimatoodete ekspordi. Samas piimatoodete (KN 0402-0406, 2105) ekspordi andmed sisaldavad selliste ettevõtete piimatoodete ekspordi, kelle põhitegevus ei ole EMTAK 2008 aluse piimatoodete tootmine (kood C105). Näiteks kui ettevõtte, kelle põhitegevus on hulгимүүк, müüvad edasi piimatööstusettevõtete toodangut, siis on piimatööstussektori ekspordi andmed väiksemad kui piimatoodete ekspordi andmed, kuigi sisuliselt on eksporditud piimatööstusettevõtete toodangut. Eelnevast tulenevalt on autor ekspordi detailsemal kajastamisel kasutanud piimatoodete (KN 0402-0406, 2105) ekspordi andmeid. Piimatööstussektori ja piimatoodete ekspordi andmete võrdlus on esitatud tabelis 1.7.

Tabel 1.7. Piimatööstussektori (EMTAK 2008 kood C105) ja piimatoodete (KN 0402-0406, 2105) eksporditulu aastatel 2006–2013

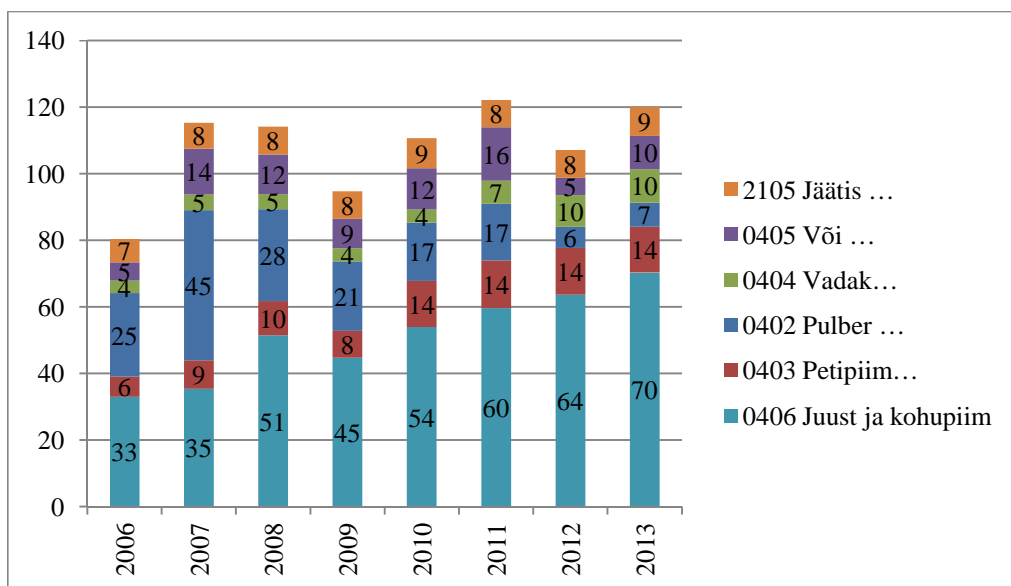
Näitaja	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Piimatööstussektori eksporditulu (miljonit eurot)	90	108	110	83	117	126	105	112
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	20%	1%	-24%	42%	7%	-16%	6%
<i>Eksporditulu osatähtsus müügitulust (%)</i>	28%	29%	29%	27%	35%	33%	29%	28%
Piimatoodete eksporditulu (miljonit eurot)	80	115	114	95	111	107	122	120
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	44%	-1%	-17%	17%	-4%	14%	-2%
<i>Piimatööstussektori ja piimatoodete eksporditulu erinevus (miljonit eurot)</i>	10	-7	-4	-12	6	19	-17	-8
<i>Piimatööstussektori ja piimatoodete eksporditulu erinevus (%)</i>	11%	-6%	-4%	-14%	5%	15%	-16%	-7%

Allikas: autori koostatud Statistikaameti andmebaasi (EM001, VK200) andmete alusel

Statistikaameti andmetel oli piimatööstussektori eksporditulu osatähtsus müügitulust analüüsitaval perioodil vahemikus 27%–35% (vt tabel 1.7), mis näitab ekspordi olulisust piimatööstusettevõtete finantsnäitajatele. 2013. aastal eksporditi piimatooteid (KN 0402–0406, 2105) 32 riiki summas 120 miljonit eurot (vt tabel 1.7), mis moodustas 10%

põllumajandussaaduste ja toidukaupade ekspordist. Piimatoodete eksport langes oluliselt 2009. aastal, mis oli seotud majandussurutisega ja sellest tuleneva majandusliku ebakindlusega peamistes ekspordisihtriikides (Eesti piimatööstuse ülevaade 2009). Eksporditulu kasvas oluliselt 2010. aastal, mis tulenes eelkõige ekspordi suurenemisest Venemaale (peamine piimatoodete ekspordisihtriik). Statistikaameti andmetel oli kasv tingitud nii ekspordi koguste suurenemisest kui ka kõrgematest ekspordi hindadest, mis omakorda tulenesid suhteliselt madalatest Eesti toorpiima kokkuostuhindadest. Eksport Venemaale langes oluliselt 2011. aastal, mis väljendub ka piimatoodete koguekspordi andmetes.

Joonisel 1.2 nähtub, et summaliselt oli kõige olulisem ekspordiartikkel juust ja kohupiim. 2013. aastal eksporditi juustu ja kohupiima summas 70 miljonit eurot (21 tuhat tonni), mis moodustas 59% (33%) piimatoodete ekspordist ning 6% põllumajandussaaduste ja toidukaupade ekspordist. 2013. aastal moodustas summaliselt juustu ja kohupiima eksport kuute sihtriiki 95%: Venemaale 39%, Soome 30%, Läti 11%, Leetu 7%, Itaaliasse 5% ja Hollandisse 3%.

Joonis 1.2. Piimatoodete (KN 0402–0406, 2105) eksport aastatel 2006–2013 (miljonit eurot)

Allikas: autori koostatud Statistikaameti andmebaasi (VK200) andmete alusel

Eesti eksportis Venemaale 2013. aastal kokku summas 1430 miljonit eurot, mis moodustas 11% koguekspordist. Põllumajandussaaduste ja toidukaupade eksport Venemaale

oli summas 239 miljonit eurot, mis moodustas 19% põllumajandussaaduste ja toidukaupade ekspordist. Piimatoodete eksport Venemaale oli summas 36 miljonit eurot (vt tabel 1.8), mis moodustas 30% piimatoodete ekspordist. Kõige olulisemad piimatoodete ekspordiartiklid oli juust ja kohupiim summas 27 miljonit eurot (vt tabel 1.8), moodustades 75% piimatoodete ekspordist Venemaale. (Statistikaameti andmebaas)

Tabel 1.8. Eksport Venemaale aastatel 2006–2013

Näitaja	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Piimatoodete eksport Venemaale (miljonit eurot)	15	14	15	19	39	27	27	36
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	-3%	8%	23%	105%	-30%	-2%	35%
Juustu ja kohupiima eksport Venemaale (miljonit eurot)	9	9	11	13	21	19	22	27
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	7%	18%	14%	70%	-11%	16%	23%

Allikas: autori koostatud Statistikaameti andmebaasi (VK200) andmete alusel

Kokkuvõttes oli(d) aastatel 2006–2013:

- piimatööstusettevõtete ja töötajate arv üldiselt langeva trendiga ning keskmine brutopalk kasvava trendiga;
- investeringud materiaalsesse põhivarasse keskmiselt kõrgemad aastatel 2007–2008 ja 2011;
- lisandväärtus töötaja kohta keskmiselt kõrgem aastatel 2007–2009 ja 2012–2013;
- piimatööstussektori toodangu kasvutempo jooksevhindades oluliselt kiirem kui toodetud koguste kasvutempo;
- piimatööstussektori toodangu jooksevhindades ja toorpiima keskmine hinna vahel tugev samasuunaline seos;
- piimatoodetest kõige rohkem suurenenud juustu ja kohupiima tootmiskaht, mis oli tingitud eelkõige ekspordimahtu kasvust, mitte kohaliku tarbimiseelistuse suurenemisest (erandina kasvas juustu ja kohupiima tarbimine ainult kohaliku tarbimise suurenemisest 2011. aastal);
- müügitulu ja ärikulude muutus sarnase trendiga (muutused olid aastate lõikes erinevad, kuid baasaastaga võrreldes oli mõlema juurdekasvutempo 21%);
- müügitulu ärirentaablus 0%–6%;

- piimatööstussektori eksporditulu osatähtsus müügitulust 27%–35%;
- summaliselt kõige olulisem piimatoodete (KN 0402–0406, 2105) ekspordiartikkel juust ja kohupiim;
- peamine piimatoodete (KN 0402–0406, 2105) ning juustu ja kohupiima ekspordisihtriik Venemaa.

Seega analüüsitaval perioodil muudeti tööstused rohkem automatiseeritumaks (tulenevalt olulistest investeeringutest materiaalsesse põhivarasse), mis omakorda võimaldas töötajate arvu vähendada ja keskmist brutopalka tõsta. Piimatoodete müügihinda mõjutas eelkõige toorpiima hinna muutus. Müügihindade muutmine oli ärikulude muutusega ajalises nihkes, kuid analüüsitava perioodi muutus kokku viitab sellele, et müügihindade muutmisel arvestati ärikulude muutusega. Ärikuludele avaldas eelkõige mõju toorpiima hind, vähem avaldasid mõju muud kauba- ja materjalikulud, tööjõukulud ning ostetud teenused. Juustu ja kohupiima tootmismahud kasvasid eelkõige tulenevalt ekspordimahtude suurenemisest. Juust ja kohupiim oli ühtlasi kõige olulisem piimatoodete ekspordiartikkel ning peamine ekspordisihtriik oli Venemaa. Autor kasutab Eesti piimatööstusettevõtete keskmisi majandusnäitajaid võrdlusandmetena ja arvestab majandusnäitajate muutustele mõju avaldanud põhjustega juustutööstusettevõtteid analüüsides peatükis 2.

1.2 Võrdlusanalüüsi varasemad uuringud

Ettevõtete finantsnäitajate ja -suhtarvude võrdlusanalüüs on tuntud meetod maailmas, mistõttu ei käsitle autor detailselt võrdlusanalüüsi teoreetilisi aluseid. Järgnevalt on esitatud valikuline kokkuvõte rahvusvahelistest andmebaasidest kättesaadavate teadusartiklite osas, mille alusandmetena on kasutatud ettevõtete majandusnäitajaid ja/või kus on analüüsitud finantssuhtarve. Autor tutvus teadusartiklitega andmebaasidest *Emerald*, *EBSCOhost Web*, *ScienceDirect* ja *Google Scholar*. Kokkuvõtlik tabel, mis sisaldab andmeid artikli autori, ilmumisaasta, pealkirja, analüüsitavate andmete, analüüsimeetodi ja -tulemuse kohta, on esitatud lisa 4.

Drury (1981) analüüsis 700 Suurbritannia ettevõtte (rohkem kui 45-st tööstusharust) viie suhtarvu esinemissagedust (%) viies vahemikus vastavalt suhtarvuväärtusele. Vahemikud olid näiteks:

- 0–9,9; 10–19,9; ...; 40 ja rohkem;
- 0–0,4; 0,4–0,59; 0,6–0,79; 0,8–0,99; 1 ja rohkem.

Autor analüüsi kõigepealt kõikide ettevõtete viie suhtarvu esinemissagedust viies vahemikus aastatel 1975–1977. Seejärel analüüsis suhtarvu esinemissagedust viies vahemikus tööstusharude lõikes ning jagas tööstusharud kahte gruppi, vastavalt sellele, kas suhtarvuväärtused olid pigem kõrged või madalad. Kolmandana analüüsis suhtarvu esinemissagedust viies vahemikus väikestel (müügitulu väiksem kui 15 miljonit Suurbritannia naela ehk ligikaudu 19 miljonit eurot) ja suurtel ettevõtetel (müügitulu suurem kui 240 miljonit Suurbritannia naela ehk ligikaudu 300 miljonit eurot). Autor tõestas, et suhtarvuväärtused erinevad sõltuvalt ettevõtte suuruselt ja tööstusharust. Lisaks sellele jõudis autor järeldusele, et mida väiksem on ettevõtete müügitulu, seda enam varieeruvad suhtarvuväärtused viies vahemikus.

Sarnasele järeldusele jõudsid ka Akbulut ja Aktaş (2013), kes analüüsisid rahvusvahelisi autotööstusettevõtteid aastatel 2007–2011. Autorid viisid läbi nelja ettevõtte (kaks Türgist ehk kohalikud ettevõtted, üks Jaapanist ja üks Ameerika Ühendriikidest), mida mõjutas kõige rohkem ja kõige vähem ülemaailmne majandussurutis, suhtarvude võrdlus- ja trendianalüüsid. Analüüsi tulemusest nähtus, et analüüsivad suhtarvud on olulised rahvusvaheliste ettevõtete finantsstrateegia määramisel (suhtarvud muutusid ülemaailmse majandussurutise ajal). Lisaks sellele on suhtarvude analüüsimisel ja järelduste tegemisel oluline arvestada ettevõtte tegevuskohaga (riik) ja tegevusvaldkonnaga (konkurendid).

Meric *et al* (2004) analüüsisid Prantsusmaa, Saksamaa ja Suurbritannia kolme peamise töötleva tööstusharu ettevõtete finantsnäitajad aastatel 1997–2001. Autorid jõudsid järeldusele, et sõltuvalt riigist on kemikaali-, masina- ja elektroonikatööstuse finantssuhtarvude väärtused oluliselt erinevad.

Tan *et al* (1997) analüüsisid Singapuri börsiettevõtete (kuuest tööstusharust) 29 finantssuhtarvu aastatel 1980–1991. Autorid jõudis järeldusele, et sõltuvalt tööstusharust on keskmised finantssuhtarvude väärtused erinevad ja mõnede väärtused on ajas muutuvad. Aja jooksul enim muutuvad suhtarvud on puhaskasumi ja kulumi suhe bilansimahtu, müügitulu

puhasrentaablus, omakapitali võlasiduvus, kohustiste osatähtsus bilansimahust ja vara käibesiduvus.

Capkun *et al* (2009) analüüsisid Ameerika Ühendriikide tootmisettevõtete näitel varude (tooraine, lõpetamata toodang, valmistoodang ja varud kokku) kasutamise ja ettevõtte finantstulemuste mõõdikute (bruto- ja ärikasum) suhet aastatel 1980–2005. Autorid jõudsid järeldusele, et varude käibevälte (varude ja müügitulu suhe) ning kasumlikkuse vahel on tugev negatiivne seos (ehk varude kasutamine (*inventory performance*) on kasumlikkusega tugevas positiivses seoses). Seega varude vähendamine avaldab kasumlikkusele positiivset mõju. Sõltuvalt varude liigist, oli seose tugevus kasumlikkusega erinev. Tugevaim oli kasumlikkuse ja tooraine käibevälte negatiivne seos (artikli kokkuvõttes oli kirjas, et tugevaim seos oli valmistoodangu käibevälte ja kasumlikkuse vahel, kuid magistritöö autori hinnangul on tegemist trükiveaga, kuna töö põhiosas ja abstraktis on kajastatud tugevaim seos tooraine käibevälte ja kasumlikkuse vahel). Valmistoodangu käibevälde oli tugevamas samasuunalises seoses ärikasumiga ja lõpetamata toodangu käibevälde oli tugevamas samasuunalises seoses brutokasumiga.

Moss ja Stine (1989) võrdlesid müügitulu ja bilansimahu alusel suurte ja väikeste tootmisettevõtete maksevõimenäitajaid aastatel 1983–1987. Valimis oli 245 ettevõtet 8-st peamisest tootmisharust (suurima osa ehk 27% moodustasid toiduainetööstusettevõtted). Autorid moodustasid kolm analüüsigruppi müügitulu ja kolm analüüsigruppi bilansimahu alusel. Ettevõtted reastati vastavalt müügitulu või bilansimahu suurusele ning jagati võrdsete intervallidega kaheks, kolmeks ja viieks. Seejärel arvutati iga analüüsigrupi alajaotuses olevate ettevõtete keskmine müügitulu või bilansimaht ja keskmised maksevõimenäitajad. Autorid jõudis järeldusele, et maksevõimenäitajad on negatiivses seoses ettevõtte suurusega.

Tóth *et al* (2013) analüüsisid Slovakkia põllumajandusettevõtete lühiajalisi maksevõimenäitajaid aastatel 2004–2011. Valimis oli rohkem kui 1100 ettevõtet iga aasta kohta. Autorid jõudsid järeldusele, et põllumajandusettevõtete maksevõimenäitajaid ei saa võrrelda üldlevinud normidega, kuna põllumajandusettevõtete maksevõimenäitajad on oluliselt madalamad (tulenevalt toetuste maksmise ajast ja tegevusvaldkonnast (loomakasvatus või põllusaaduste kasvatus) tulenevad eripärad). Kuna need ettevõtted hõlmavad 80% Slovakkia põllumaast, siis saab analüüsi tulemusel anda üldistava hinnangu kogu Slovakkia põllumajandusettevõtete maksevõimesuhtarvude kohta. Seega saab analüüsi tulemusi kasutada võrdlusalusena üksikute ettevõtete võrdlusanalüüsis.

Deloof (2003) artikli alusel moodustasid 1997. aastal Belgia ettevõtetel (v.a finantssektor) nõuded ostjate vastu 17% ja varud 10% bilansimahust ning kohustised tarnijatele 13% bilansimahust. Autor analüüsis 1009 Belgia ettevõtte näitel, kuidas on käibekapitali juhtimine seotud ettevõtte kasumlikkusega aastatel 1992–1996. Autor jõudis järeldusele, et ostjate arvete käibevälde, varude kuluvälde ja tarnijate arvete kuluvälde on tugevas negatiivses seoses kasumlikkusega (*gross operating income*). Seega kasumlikkust saab suurendada ostjate arvete käibevälte ja varude kuluvälte vähendamisega. Negatiivne seos tarnijate arvete kuluvälte ja kasumlikkus vahel on selgitatav sellega, et vähem kasumlikud ettevõtted ootavad arvete tasumisega kauem.

Sarnasele tulemusele jõudsid ka García-Teruel ja Martínez-Solano (2007), kui nad analüüsisid Hispaania väikese ja keskmise suurusega ettevõtete (kokku 8872 ettevõtet) käibekapitali juhtimise seost kasumlikkusega aastatel 1996–2002. Autorid jõudsid järeldusele, et ostjate arvete ja varude käibevälde on tugevas negatiivses seoses kasumlikkusega (vararentaablus). Samas ei saanud autorid kinnitada kasumlikkuse seost tarnijate arvete kuluvältega, kuna see suhe kaotab tähenduse, kui saab kontrollida võimalikke endogeenseid probleeme (arvete tasumise aeg on ettevõtte siseselt kontrollitav).

Abdelrazzak Charbaji (1994) analüüsis teguranalüüsiga 118 rahvusvahelise lennufirma finantsnäitajaid. Analüüsis kasutati 42 finantssuhtarvu. Autor jõudis järeldusele, et lennufirmade lühi- ja pikaajaliste kohustiste struktuur on tootmis- ja jaeettevõtetega võrreldes oluliselt erinev.

Mrówczyńska-Kamińska (2013) artiklis on põllumajandussektori ettevõtted jagatud vastavalt tegevusvaldkonnale kolme gruppi: (1) ettevõtted, kes toodavad vahendeid põllumajandusettevõtetele ja toiduainetööstusele; (2) põllumajandusettevõtted ning (3) toiduainetööstusettevõtted. Autor analüüsis, kuidas jagunevad Euroopa Liidu liikmesriikide töötajad põllumajandusesektoris tegevusvaldkondade lõikes 1995. ja 2009. aastal. Sotsiaalmajanduslikult on arenenud riikides (vastavalt SKP-le inimese kohta) esimeses ja kolmandas tegevusvaldkonnas töötajate arvu osatähtsus suurem kui teises grupis. Eestis jagunesid töötajad kolme tegevusvaldkonna vahel 1995. aastal vastavalt 21%, 52% ja 27% ning 2009. aastal vastavalt 25%, 44% ja 31%, mis näitab, et töötajate osatähtsus põllumajandusettevõtetes on vähenenud ja Eesti põllumajandusesektoris on töötajate jagunemise struktuur muutunud kaasaegsemaks. Lisaks sellele on artiklis esitatud tootlikus (kogutoodang) ja lisandväärtus töötaja kohta tegevusvaldkondade ja riikide lõikes 2009.

aastal. Toiduainetööstuses oli tootlikus töötaja kohta ja lisandväärtus töötaja kohta kõrgeim Iirimaal (vastavalt 435 ja 134 tuhat eurot) ja madalaim Bulgaarias (24 ja 5 tuhat eurot). Eestis olid vastavad näitajad 75 ja 16 tuhat eurot.

Goncharuk (2014) artiklist nähtub 60 Ukraina piimatööstusettevõtte näitel, kuidas kasutada mitteparameetrilist FDH (*Free Disposal Full*) mudelit ja milliseid tegevusi tuleb teha, et leida optimaalsed võrreldavad ettevõtted ja suurendada ettevõtte kasumlikkust. Analüüsi tulemusel saab teha strateegilisi otsuseid kasumlikkuse suurendamiseks. Kasutatud analüüsimeetodit saab rakendada ka teistes sektorites.

Malíková ja Brabec (2012) analüüsisid, kuidas avaldab finantsaruannete raamistiku valik mõju viiele raamatupidamiskandele (valikul lähtuti arvestuspõhimõtete erinevustest) ja neljale suhtarvule. Autorid võrdlesid Tšehhi raamatupidamistava ja rahvusvahelist standardit (IAS/IFRS). Autorid jõudsid järeldusele, et sõltuvalt finantsaruandluse raamistikust võivad raamatupidamiskanded ja finantssuhtarvud oluliselt erineda. Samas sõltuvalt raamatupidamiskandest, võib absoluutväärtuses olla mõju bilansi- ja kasumiaruandekirje(te)le oluline, kuid suhtarvu(de)le avaldada minimaalselt mõju.

Plewa ja Friedlob (2002) leidsid, et rahakäibe aruande analüüsimisel võiks suhtarvude võrdlemise asemel eelistada horisontaal- ja vertikaalanalüüsi. Autorite arvates on horisontaal- ja vertikaalanalüüs levinud bilansi ja kasumiaruande analüüsimeetod, kuid finantsarvestuse alane kirjandus nimetatud meetodeid rahakäibe aruande analüüsimisel ei soovita. Artiklis on esitatud näide, kuidas teostada horisontaal- ja vertikaalanalüüsi ettevõtte Automatic Data Processing, Inc. näitel (rahakäibe aruanded aastatel 1997–1999). Lisaks sellele võrreldakse alus- ja ahelkasvutempo ning juurdekasvutempo kasutamise põhimõtteid.

Varasemates uuringutes jõuti näiteks järeldusele, kuidas on omavahelises seoses kasumlikkus ja varude käibevälde (varude ja müügitulu suhe); kasumlikkus ning ostjate arvete käibevälde, varude kuluvälde ja tarnijate arvete kuluvälde; maksevõimenäitajad ja ettevõtte suurus. Mitmed uuringud kinnitavad, et suhtarvude analüüsimisel on väga oluline alusandmete võrreldavus ja võrreldavate näitajate valik. Kui need tingimused on täidetud, siis on võimalik võrdlusanalüüsi tulemusel teha asjakohaseid järeldusi. Autor arvestab kõikide eelpool kirjeldatud varasemate uuringute tulemustega juustutööstusettevõtete analüüsimisel ja soovitude tegemisel peatükis 2.

1.3 Efektiivsusmaatriksi koostamise alused

Efektiivsusmaatriksiks nimetatakse kolmnurkmaatriksit, mille elementideks (kahe arvu suhted) on ettevõtte tegevuse tulemuste efektiivsuse eri külgi peegeldavad finantssuhtarvud (Vensel 2001, 63). Maatrikskäsitluse ja -modelleerimise metodoloogilisi aluseid on Eestis põhjalikult käsitlenud akadeemik Uno Mereste.

Majandusliku efektiivsuse maatrikskäsitlus põhineb tähtsamate kvantitatiivsete majandustulemustevaheliste seoste täissüsteemsel hõlmamisel, mis lähtub sellest, et kahe arvu (näitaja) suhtena ei ole võimalik efektiivsust, kui mitmekülgset majandusnähtust, väljendada. Efektiivsusmaatriksi elemendid (kahe arvu suhted) on intensiivsussuhtarvud ja nende koostoimel kujuneb majanduslik efektiivsus. Efektiivsuse maatrikskäsitlemise peamine sisu on, et efektiivsuse taset ja selle muutumist saab adekvaatselt kirjeldada ja arvudes mõõta ainult vastava kvalitatiivsete näitajate täissüsteemse hulga abil, mida on kõige otstarbekam kujutada maatriksina. Kõik maatriksielemendid kokku saavad anda adekvaatse kirjelduse efektiivsusele ja selle muutumisele. Vaadeldavate majandustulemuste vahelisi kvalitatiivseid näitajaid kujuneb kokku $n^2 - n$, kus n on lähtenäitajate arv. (Mereste 1987, 238–243)

Maatriks sisaldab kahesuguseid elemente, millest ühete väärus peaks reeglina efektiivsuse tõustes suurenema ja teiste väärus vähenema. Maatriksit on kergem käsitleda, kui sellele anda korrastatud kuju ehk koondada üht laadi elemendid diagonaali suhtes ühele poole. (Mereste 1987, 244)

Efektiivsusmaatriksi koostamisel on oluline maatriksisse kaasatavate kvantitatiivsete finantsnäitajate valik ja järjestus. Lähtenäitajate valikul ja järjestamisel tuleb lähtuda põhimõttest, et alustada tuleb tegevuse tulemusest ehk väljunditest nende lõplikkuse astme järgi ning lõpetada nende tulemuste saamiseks kasutatavate ressursside ehk sisenditega nende esialguse astme järgi. Maatriksisse koondavate finantssuhtarvude arvutamiseks vajalike kvantitatiivsete lähteandmete valikul tuleb arvestada põhimõttega, et analüüsiga hõlmavaid kvantitatiivseid näitajaid oleks võimalikult vähe. See on eelduseks, et nende abil arvutatud maatriksi elemendid (finantssuhtarvud) oleksid selge majandusliku sisuga ning analüüsitulemuste esitus oleks võimalikult lihtne, selge ja kompaktne. (Vensel 2001, 63–64)

Kui eesmärgiks on analüüsida ettevõtte tegevuse efektiivsust, siis tuleb alustada ettevõtte kvantitatiivsete lähtenäitajate lülitamisel efektiivsusmaatriksisse tegevuse väljund- ehk tulemusnäitajatest (kasum, tulu), lähtudes nende lõplikkuse astmest, ning lõpetada

sisendnäitajatega (ressursid tulemuste genereerimiseks) arvesse võttes nende esialgsuse astet. Selline järjestus tagab, et efektiivsusmaatriksisse lähevad ettevõtte tegevuse efektiivsuse erinevaid külgi iseloomustavad finantsuhtarvud, nende pöördväärtused kanduvad efektiivsuse pöördmaatriksisse. (Ibid.)

Alver ja Järve (1987) pakkusid välja lähtenäitajate järjestamisel põhimõtte, mille kohaselt ressursid teisenevad läbi kulude lõpptulemusteks. Sellise järjestuse korral on esimene kvantitatiivne näitaja (näiteks kasum) ainult teiste näitajate poolt mõjutatav (ehk passiivses funktsioonis) ja järjekorras viimane kvantitatiivne näitaja (näiteks tootmises kasutatav põhivara) ainult teiste näitajate mõjutaja (aktiivses funktsioonis). Kõik ülejäänud näitajad esinevad nii aktiivses (neist järjekorras eespool olevate näitajate mõjutajana) kui ka passiivses (neist järjekorras tagapool olevate näitajate poolt mõjutatavana) funktsioonis.

Kui eesmärgiks on analüüsida, milline on olnud erinevate tegurite mõju mingi kvantitatiivse finantsnäitaja (kasum, müügitulu, intressitulu jms) absoluutsele muutumisele analüüsitava perioodil, saab kasutada ahelasendusmeetodit (indeksimeetodi teisend). Kui analüüsitakse näiteks kahte kvantitatiivset finantsnäitajat Y_1 ja Y_2 , mille abil saab arvutada kvalitatiivse näitaja $x_{21} = Y_1/Y_2$, siis Y_1 ja Y_2 moodustavad lihtsa multiplikatiivse tegurisüsteemi

$$Y_1 = Y_2 \times x_{21} \quad (1)$$

Kui analüüsitakse kahte võrreldavat ajaperioodi, siis tuleb lisada ajaindeksid vastavalt 1 analüüsitava aasta ja 0 baasaasta kohta, mille tulemusel saab moodustada kolm traditsioonilist üldindeksit. Sarnaselt saab absoluutseid mõjuulatusi leida ka mitmeteguriliste süsteemide puhul. Absoluutse mõjuulatuse leidmisel ahelasendusmeetodiga võetakse vastava tegurindeksi lugeja väärtus ja lahutatakse sellest nimetaja. (Mereste 1984, 80–81; Mereste 1987, 158–162; Siimann 2011)

Kuna efektiivsuse mõõtmise maatrikskontseptsioon ei võimalda esitada ühe arvuga majandustegevuse efektiivsust, pakub Mereste (1984, 156–157; 1987, 248–249) välja dünaamilise järjestusülesande lahendamiseks aritmeetilise keskmise alusel leitava sünteetilise efektiivsusindeksi arvutamise valemiga

$$I_{EF} = \frac{2 \times \sum I}{n^2 - n} \quad (2)$$

kus

I – maatriksi elementide indeksid,

n – maatriksi elementide arv,

millega saab mõõta majandusliku efektiivsuse kogumuutumist. Mereste (1984, 157; 1987, 249) pakub välja dünaamilise järjestusülesande lahendamiseks ka geomeetrilise keskmise alusel leitava sünteetilise efektiivsusindeksi arvutamise valemi, kuid kuna paaritu arvu lähteparametrite korral taandub keskmise parameetri mõju arvutamise käigus täielikult välja (Root 1987), siis kasutab autor magistritöös aritmeetilise keskmise valemit. Kõigi ühes arvus esitatud näitajate alusel saab ettevõtteid reastada objektiivsesse järjekorda nende majandustegevuse efektiivsuse muutumise suhtelise intensiivsuse ehk tempo järgi (Mereste 1987, 249).

Maatriksmudeli peamised eelised (Vensel 2001, 69–70; Siimann 2013):

- 1) Võrreldes teiste näitajasüsteemidega võimaldab anda märgatavalt terviklikuma ja süsteemsema ettekujutuse ka majandusalase erihariduseta lugejatele.
- 2) Mudelis saab kasutada ainult avalikult kättesaadavates majandusaasta aruannetes sisalduvat informatsiooni.
- 3) Oluline finantsinformatsiooni on esitatud kompaktsemalt ja ülevaatlikumalt. Maatriksis on esitatud kogu informatsioon ettevõtete tegevuse tulemuste kohta võrreldavatel aastatel.
- 4) Maatrikskäsitlus ja –modelleerimine võimaldavad ühel ja samal ajal kasutada erinevaid finantsanalüüsi meetodeid ja võtteid, näiteks traditsioonilist finantssuhtarvude analüüsi, nn ühisnimetajaga analüüsi, indeksanalüüsi, tegurite absoluutsete mõjude väljatoomist jne.
- 5) Maatriksmodelleerimine võimaldab analüüsida kõiki finantssuhtarve selgelt väljenduvates vastastikustes seostes ja mõjutustes, mis on kõikide finantsanalüüsides lõppeesmärk.
- 6) Maatriksmodelleerimisel baseeruvat finantsanalüüsi saab edasi arendada erinevates suundades:
 - a) erinevate multiplikatiivsete ja aditiivsete mitmetegurisüsteemide koostamine, milles kajastuvad finantsnäitajate vahelised seosed;
 - b) mitmeelemendiliste tegurindeksite koostamine agregaatindeksite kujul disagegreeritud lähteandmete kasutamisevõimalusel;

- c) erinevate tegurite poolt põhjustatud kvantitatiivsete tulemusnäitajate (ehk väljundnäitajate) absoluutsete muutuste analüüsimine;
 - d) üldistavate tegurite poolt põhjustatud kvantitatiivsete tulemusnäitajate (ehk väljundnäitajate) absoluutsete muutuste analüüsimine;
 - e) üldistavate näitarvude koostamine ja järjestusülesannete lahendamine;
 - f) efektiivsusmaatriksite andmetel ettevõtete kogumi ühelaadiliseks osaks jaotamine, kasutades näiteks klasteranalüüsi võtteid;
 - g) imitatsioonimudelite koostamine finantsprojektsioonide (ehk finantsprognooside) koostamiseks.
- 7) Maatrikskäsitlus ja –modelleerimine on paindlikud instrumendid, mis võimaldavad kvantitatiivseid lähtenäitajaid lisades (agregerides või uuesti disagregerides) kontsentreeruda analüüsi käigus tuvastatud kitsaskohtade detailsemale analüüsile.
- 8) Maatriksmodelleerimist on lihtne automatiseerida.
- 9) Maatrikskäsitlust ja –modelleerimist on võimalik kasutada ettevõtete tegevuse tulemuste analüüsimiseks ja tõhususe uurimiseks, valides ning järjestades kvantitatiivseid lähtenäitajaid vastavalt analüüsi eesmärkidele ja uuritavate objektide spetsiifikale.

Magistritöö autor tutvus lisaks eelnevalt viidatud allikatele teadustöödega (artikkel ja magistritööd), kus ühe analüüsimeetodina kasutati efektiivsusmaatriksit. Kaldaru ja Tamm (2003) artikli eesmärk oli võrdlevalt analüüsida kompleksanalüüsi metoodikat kasutades ettevõtte huvigruppide eesmärkide täidetust kohalikus ja välismaises omandis olevate Eesti töötleva tööstuse ettevõtetes. Analüüsi alusandmetena kasutati Eesti Statistikaameti paneelandmeid, mis hõlmasid töötleva tööstuse ettevõtete bilansi ja kasumiaruande näitajaid aastatel 1996–1999. Autorid jõudsid järeldusele, et väliskapitalil baseeruvates ja välisosaluselise ettevõtetes on kõrgem nii tootmise efektiivsus kui ka parem eri huvigruppide eesmärkide täidetud.

Turjakas (2014) analüüsis kahe ettevõtte (AS E-Piim Tootmine ja AS Saaremaa Piimatööstus) üldist efektiivsust ja tootmise kuluefektiivsust aastatel 2010–2012.

Saar (2011) analüüsis tegevusala kahe suurema konkurendi (AS PricewaterhouseCoopers ja Ernst & Young Baltic AS) üldist efektiivsust majandusaastatel 2006/2007 kuni 2009/2010.

Autor kasutab efektiivsusmaatriksi koostamise põhimõtteid, ahelasendusmeetodit ja sünteetilise efektiivsusindeksi valemit juustutööstusettevõtete analüüsimisel alapeatükis 2.8.

1.4 Analüüsitavate ettevõtete tutvustus ja arvestuspõhimõtete võrdlus

Lühiülevaade analüüsitavate ettevõtete tegevuse kohta on esitatud vastavalt ettevõtete kodulehekülgedel kajastatud üldandmetele ning majandusaasta aruannetes esitatud infole. AS Võru Juust (VJ) on Soome kapitalil põhinev ettevõtte, kus töötas 2013. aastal 125 inimest. Võru juustutehas alustas tegevust 1968. aastal, millest tulenevalt on omandatud pikaajaline juustutootmise kogemus. VJ on spetsialiseerunud juustutootmisele, millest keskmiselt kolmandik müüakse kohalikul turul. Peamine osa toodangust eksporditakse mitmesse Euroopa riiki (Itaalia, Soome, Kreeka, Belgia) ning Venemaal ja Ameerika Ühendriikidesse. Ettevõtte tuntum kaubamärk Eestis ja Venemaal on Valio Atleet, mis hõlmab ligikaudu 60% tootmismahust. Lisaks sellele toodetakse juustu järgmiste kaubamärkidega: Valio Eesti juust, Valio Võru Havarti, Valio Võru Edam, Valio Lacey Swiss, Valio Kuninga Gouda ning Parmesani tüüpi kõva laabijuustu Valio Forte. 2013. aastal võttis VJ vastu 82 tuhat tonni toorpiima ning tootis üle 7100 tonni juustu.

AS Saaremaa Piimatööstus (SP) on Eesti kapitalil põhinev ettevõtte, kus töötas 2013. aastal 85 inimest. Ettevõtte on konkurentsipüsivuse ja suurema efektiivsuse saavutamise eesmärgil spetsialiseerunud juustu ja või tootmisele. Ettevõtte tuntumad kaubamärgid on Saare juust, Hollandi leibjuust, Saare leet juust, Saaremaa Edam juust ja Saaremaa või. 2013. aastal võttis SP vastu 39 tuhat tonni toorpiima ning tootis üle 3000 tonni juustu. SP-l on tütar-ettevõtte AS Pinus, kes tegeleb kiiresti riknevate toiduainete hulgi- ja jaekaubandusega. AS-i Pinus tegevus jaguneb kolmeks, millest kõige suurema osa ehk 80% pakutavate kaupade nomenklatuurist moodustab Eesti suuremate piimatööstuste toodangu vahendamine, 14% lihatoodete vahendamine ning 6% jookide ja muude toiduainete vahendamine.

OÜ Estover Piimatööstus (EP) on Eesti kapitalil põhinev ettevõtte, kus töötas 2013. aastal 155 inimest. Ettevõtte põhitegevusala on juustu, või ja kohupiima tootmine. Lisaks osutatakse toiduainete pakkimisteenuseid. Rannu tehases alustati juustu tootmist 1960. aastal, millest tulenevalt on omandatud pikaajaline juustutootmise kogemus. Ettevõtte tuntumad kaubamärgid on Traditsiooniline Eesti Juust, Hollandi Leibjuust Originaal, Hiirte Juust, Vene Juust ja Piimameister OTTO. 2013. aastal võttis EP vastu 49 tuhat tonni toorpiima ning tootis

üle 4700 tonni juustu. EP omandas aastatel 2009–2013 Eesti Juustu Tootmise OÜ-s 100% osaluse.

Analüüsitavad ettevõtted koostasid raamatupidamise aastaaruanded aastatel 2009–2013 kooskõlas Eesti Vabariigi hea raamatupidamistavaga ja kasumiaruande vastavalt Raamatupidamise seaduses lisas 2 esitatud skeem 1 alusel. Tabelis 1.9 on esitatud analüüsitavate ettevõtete olulisemad arvestuspõhimõtted, kus on lubatud valida mitme võimaluse vahel.

Tabel 1.9. VJ, SP ja EP arvestuspõhimõtted aastatel 2009–2013

Finantsnäitaja	VJ	SP	EP
Varud	Kaalutud keskmine soetusmaksumus	FIFO	FIFO
Investeeringud tütarettevõtetesse	Kapitaliosaluse meetod	Kapitaliosaluse meetod	Kapitaliosaluse meetod
Kinnisvara-investeeringud	puuduvad	31.12.13 seisuga õiglasest väärtuses	Kuni 31.12.11 soetusmaksumuses, alates 01.01.12 õiglasest väärtuses
Põhivara alampiir ja kulukskandmine	639 eurot, lineaarne	640 eurot, lineaarne	640 eurot, lineaarne
Vara sihtfinantseerimine	Kuni 31.12.12 bruto-, alates 01.01.2013 netomeetod	Brutomeetod (muutus alates 01.01.13)	Brutomeetod (muutus alates 01.01.13)

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

Kõigi analüüsitavate ettevõtete raamatupidamise aruannetele on lisatud aastatel 2009–2013 märkusteta audiitori aruanne, v.a VJ 2009. aasta aruanne, mis sisaldab märkust (töö ulatuse piiratus) materiaalse ja immateriaalse põhivara kaetava väärtuse osas. Juhtkond prognoosis vara kasutusväärtust hinnates kasumlikkuse agressiivset kasvu ja sellest tulenevalt jõudis järeldusele, et vara väärtus ei ole langenud. Kuna varasemad majandustulemused ei toetanud tuleviku rahakäivete prognoosimisel tehtud hinnanguid ja audiitor ei saanud muude praktiliste auditiprotseduuridega kindlust materiaalse ja immateriaalse põhivara kaetava väärtuse osas, siis väljastas audiitor märkusega arvamuse (töö ulatuse piiratus). Kuna 2010. aasta majandusaasta aruanne samasisulist märkust enam ei sisalda, siis hindab autor 2009. aasta majandusaasta aruande andmeid usaldusväärseks.

2. EESTI JUUSTUTÖÖSTUSETTEVÕTETE MAJANDUSTULEMUSTE VÕRDLUSANALÜÜSID JA EFEKTIIVSUSMATRIKSID

2.1 Analüüsimetoodika kirjeldus

Võrdlusanalüüsi varasemates uuringutes jõudsid paljud autorid (Drury (1981), Akbulut ja Aktaş (2013), Meric *et al* (2004), Tan *et al* (1997), Abdelrazzak Charbaji (1994), Goncharuk (2014), Malíková ja Brabec (2012)) järeldusele, et võrdlusanalüüsi tulemused sõltuvad oluliselt võrreldavate ettevõtete sarnasusest (riigist, tööstusharust, suuruselt) ning finantsaruannete raamistiku ja arvestuspõhimõtete valikust (vt alapeatükk 1.2). Kuna VJ, SP ja EP tegevuskoht (Eesti), tegevusvaldkond (juustutööstus), suurus (müügitulu ja töötajate arv), finantsaruannete raamistik (Eesti hea tava) ning arvestuspõhimõtted (vt alapeatükk 1.4) on sarnased, siis on autori hinnangul VJ, SP ja EP võrreldavad.

Peatükis 2 kasutatakse alusandmetena VJ, SP ja EP majandusaasta aruandeid aastatel 2009–2013, mis on saadud RIK-ist. V.a VJ 2013. aasta finantsaruanded (lõppbilanss 30.09.2013, detailne bilanss 31.12.2013, detailne kasumiaruanne 2013), mis on saadud ettevõtte finantsjuhilt Piret-Ireen Raidmetsalt e-posti teel. Kuna kõik analüüsitavad ettevõtted kasutasid aastatel 2009–2013 kasumiaruande skeemi 1, siis on kasumiaruanded võrreldavad.

Autor otsustas analüüsida viie aasta lõpu bilansse 31.12.2009–31.12.2013 ning viie aasta kasumiaruandeid ja rahakäibe aruandeid aastatel 2009–2013, millest tulenevalt kajastatakse muutused (sh juurdekasvutempod) ja suhtarvud, mille arvutamise alusandmed on perioodi keskmised bilanssisaldod, aastatel 2010–2013.

Töö autor korrigeeris andmete võrreldavuse eesmärgil VJ bilanssi, kajastades emaettevõttelt saadud lühiajalise laenu omakapitalis (vt lisa 5). Vastavalt VJ majandusaasta aruannetes avalikustatud infole oli nimetatud laen analüüsitaval perioodil olulises summas ja kajastatud lühiajalisena, millest tulenevalt oli käibekapital negatiivne. Laenu tagasimakseid

viie aasta jooksul ei toimunud ning laenulepingut pikendati iga aasta lõpus ühe aasta võrra. Lisaks sellele sõlmisid VJ ja Valio OY igal aastal kirjaliku kokkuleppe, mille alusel oli Valio OY valmis majandusraskuste korral VJ-i viivitamatult finantsiliselt toetama ja tegema lisainvesteeringuid VJ-i majandustegevuse jätkuvuse tagamiseks.

Vastavalt RTJ-le 12 „Valitsusepoolne abi“, tuleb alates 01.01.2013 rakendada vara sihtfinantseerimisel ühte järgmisest arvestuspõhimõttest:

1. Sihtfinantseerimise abil soetatud vara võetakse bilansis arvele tema soetusmaksumuses (tasuta saadud vara soetusmaksumus on tema õiglane väärtus) ja kajastatakse vastavalt juhendile RTJ 5; vara soetamiseks saadud sihtfinantseerimine kajastatakse tuluna siis, kui on täidetud paragrahvis 10 nimetatud kriteeriumid.
2. Sihtfinantseerimise abil soetatud vara võetakse bilansis arvele tema netosoetusmaksumuses – s.o vara soetusmaksumuses, millest on maha arvatud vara soetamiseks saadud sihtfinantseerimise summa (tasuta saadud vara soetusmaksumus on null). Soetatud vara kajastatakse edaspidi vastavalt juhendile RTJ 5.

Töö autor korrigeeris andmete võrreldavuse eesmärgil analüüsitavate ettevõtete finantsaruandeid, kajastades aastatel 2009–2013 sihtfinantseerimise abil soetatud vara netosoetusmaksumuses ehk vastavalt eelmises lõigus punktis 2 kirjeldatud arvestuspõhimõtte alusel (vt lisa 5). Autor valis nimetatud arvestuspõhimõtte seetõttu, et sihtfinantseerimise abil vara soetamise kajastamine netosoetusmaksumuses oli lubatud ka aastatel 2009–2012 ja töö autoril ei olnud piisavalt andmeid, et korrigeerida perioodi 2009–2013 sihtfinantseerimise abil soetatud vara vastavalt brutomeetodile (elmises lõigus punktis 1 nimetatud arvestuspõhimõtte).

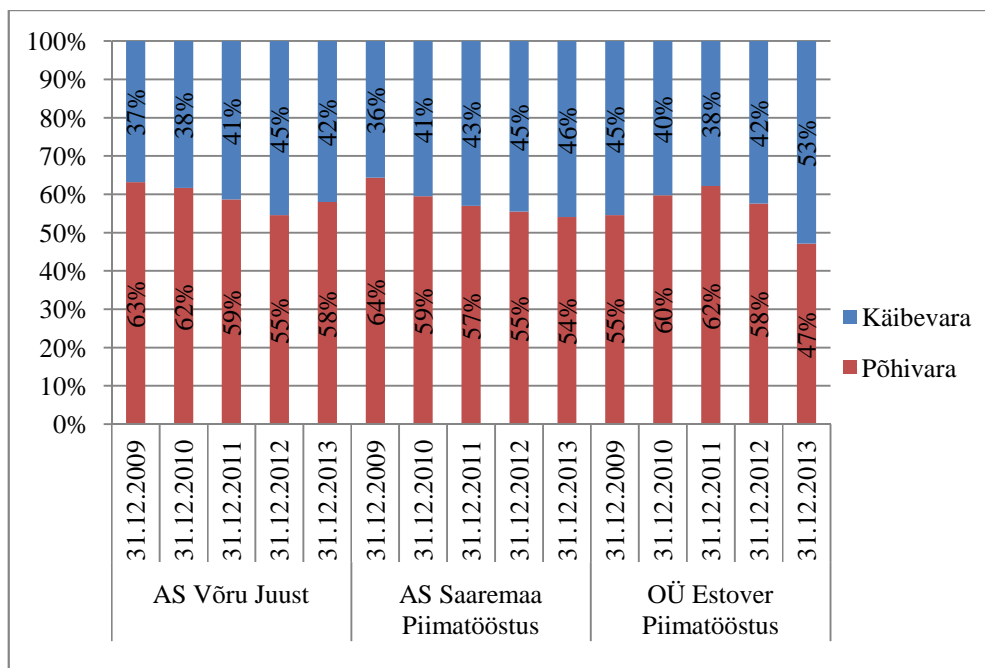
Korrigeeritud andmete alusel arvutab autor suhtarvud Statistikaameti koduleheküljel avaldatud valemite alusel (vt lisa 1), millest analüüsitakse neid suhtarve, mis aitavad kaasa töö eesmärgi saavutamisele. Kuna paljudel suhtarvudel on mitu levinud nimetust, siis on magistritöös suhtarvude nimetused ühtlustatud.

Autor kasutab töö alguses püstitatud uurimisküsimustele vastamiseks põhiaruannete horisontaal-, vertikaal-, trendi- ja suhtarvuanalüüsi ning maatriksmodelleerimist, mille tulemused esitatakse tabelites ja visualiseeritakse joonistel.

2.2 Põhiaruannete struktuurianalüüs

2.2.1 Bilansi struktuurianalüüs

Vara struktuurianalüüsist nähtub, et 31.12.2009–31.12.2013 moodustas analüüsitava ettevõtete koguarast suurima osa põhivara (vt joonis 2.1). Põhivarast moodustas peamise osa materiaalne põhivara (VJ-l ja SP-l 98%–100% ning EP-l 90%–97%), mis on tegevusala arvestades ootuspärane. VJ ja SP käibevara osatähtsus koguarast oli madalaim 31.12.2009. Järgnevatel aastatel käibevara osatähtsus koguarast tõusis, v.a VJ käibevara osatähtsus koguarast 31.12.2013, mil näitaja langes eelneva perioodiga võrreldes 3% võrra. EP käibevara osatähtsus koguarast muutus analüüsitava perioodil konkurentidega võrreldes erinevalt. EP käibevara oli madalaim 31.12.2011, moodustades 38% koguarast.

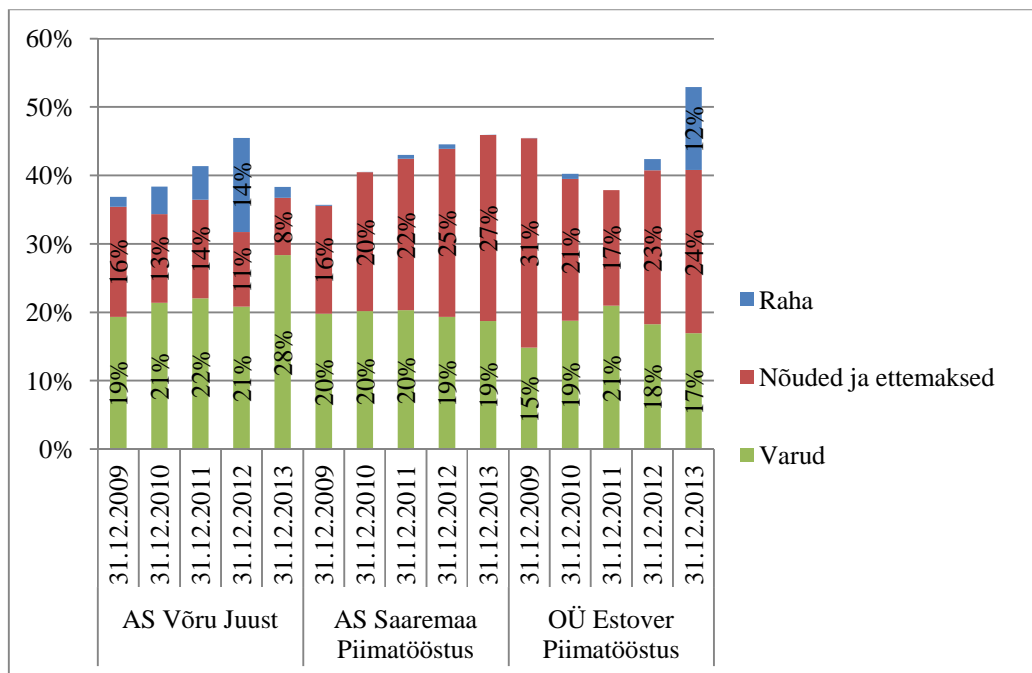

Joonis 2.1. Koguarava struktuur 31.12.2009–31.12.2013 (%)

Allikas: autori koostatud, (lisa 6)

Käibevara struktuurid olid analüüsitaval ettevõtetel erinevad (vt joonis 2.2). VJ käibevara jagunes analüüsitaval perioodil kolmeks oluliseks komponendiks. VJ käibevarast suurima osatähtsusega olid varud, mis moodustasid analüüsitaval perioodil 19%–28% koguarast. VJ varude osatähtsus koguarast oli 31.12.2009–31.12.2012 stabiilne. Seisuga

31.12.2013 oli VJ varude osatähtsus 28% koguarast, mis oli eelnevate perioodidega võrreldes oluliselt kõrgem. Autori hinnangul tulenes muutus eelkõige varude omahinna suurenemisest seoses toorpiima hinna tõusuga ja müügiimahtude vähenemisest tingitud varude koguse suurenemisest seoses ekspordi langusest Itaaliasse ja Soome ning ekspordi peatumisest Venemaale.

Joonis 2.2. Käibevara osatähtsus koguarast 31.12.2009–31.12.2013 (%)

Allikas: autori koostatud, (lisa 6)

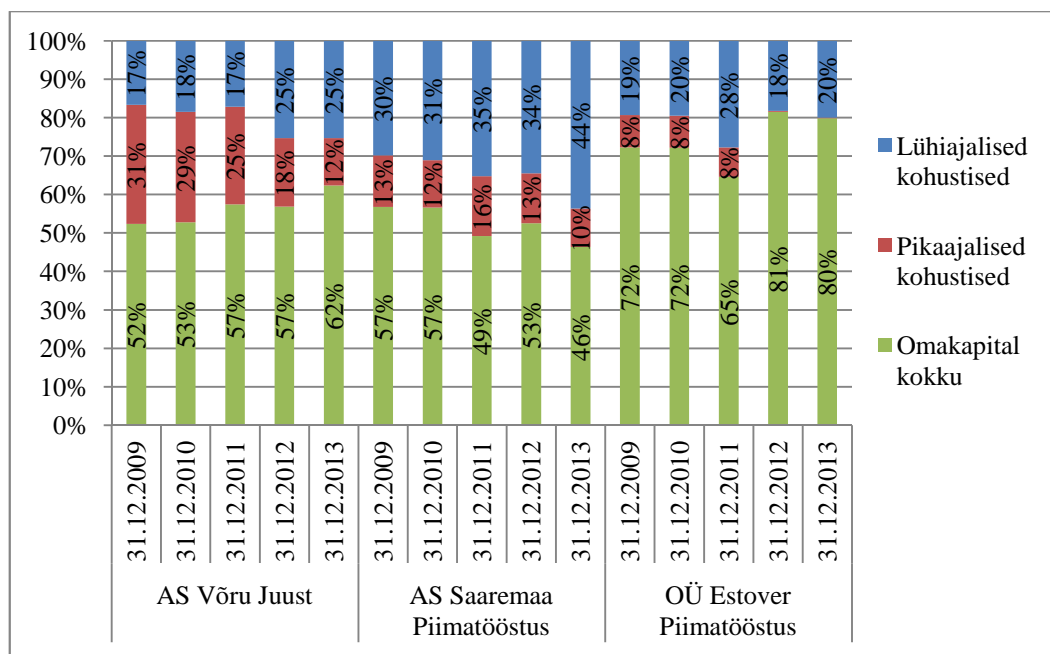
VJ nõuded ja ettemaksed 31.12.2013 moodustasid 8% koguarast, nii osatähtsus koguarast kui ka saldo absoluutväärtuses vähenes baasaastaga võrreldes ligikaudu kaks korda (vt joonis 2.2). Kuna müügitulu kasvas baasaastaga võrreldes 12% ja nõudeid analüüsitava perioodil olulises summas alla ei hinnatud, siis tulenes autori hinnangul nimetatud muutus nõuete kiiremast laekumisest. VJ raha osatähtsus koguarast oli analüüsitava perioodil kõrgeim seisuga 31.12.2012, moodustades 14% koguarast. Autori hinnangul tulenes raha saldo oluline suurenemine äritegevuse rahakäivete olulisest kasvust, mis omakorda tulenes eelkõige nõuete ja varude vähenemisest kokku summas 1112 tuhat eurot (vt alapeatükk 2.2.3).

SP käibevara koosnes analüüsitaval perioodil kahest olulisest komponendist (vt joonis 2.2). Varude osatähtsus püsis analüüsitaval perioodil stabiilsena, moodustades 19%–20% koguarast. Nõuete ja ettemaksete osatähtsus koguarast kasvas 16%-lt 27%-le, mis tulenes eelkõige müügitulu suurenemisest ja nõuete laekumiskiiruse langusest (vt alapeatükk 2.2.3 ja ostjate arvete käibesiduvust alapeatükis 2.6). Raha osatähtsus oli minimaalne tulenevalt arvelduskrediidi kasutamisest.

EP käibevara koosnes analüüsitaval perioodil kolmest peamisest komponendist (vt joonis 2.2). EP nõuded ja ettemaksed moodustasid 17%–31% ning varud 15%–21% koguarast. EP raha osatähtsus oli oluline ainult 31.12.2013, moodustades 12% koguarast. Raha saldo suurenemine oli tingitud eelkõige sellest, et 2013. aasta positiivne äritegevuse rahakäive oli tunduvalt suurem kui investeerimistegevuse rahakäive (investeeringud põhivarasse ja antud laenud) ning finantseerimistegevuse rahakäive (makstud dividendid) (vt alapeatükk 2.2.3). 2012. aastal oli samuti äritegevuse rahakäive suurem kui investeeringud, kuid raha saldo ei suurenenud tulenevalt olulises summas laenukohustiste ja kapitalirendi tagasimaksetest.

Analüüsitavate ettevõtete kohustiste ja omakapitali struktuur oli analüüsitaval perioodil väga erinev (vt joonis 2.3). VJ omakapital oli 31.12.2009–31.12.2013 kasvava trendiga, moodustades 52%–62% bilansimahust. Omakapitali struktuuri muutused olid tingitud aruandeperioodi kasumist või kahjumist ning andmete võrreldavuse eesmärgil omakapitalis kajastatud emaettevõttelt saanud lühiajalise laenukohustise muutusest (vt lisa 5 ja 6). 31.12.2009–31.12.2011 oli emaettevõttelt saadud laenu juurdekasvutempo 28%. Seisuga 31.12.2013 oli omakapitali osatähtsus analüüsitava perioodi kõrgeimal tasemel, samas absoluutväärtuses omakapital vähenes (tulenevalt aruandeperioodi kahjumist). Omakapitali osatähtsuse suurenemine 31.12.2013 tulenes pikaajalise laenukohustise olulisest vähenemisest.

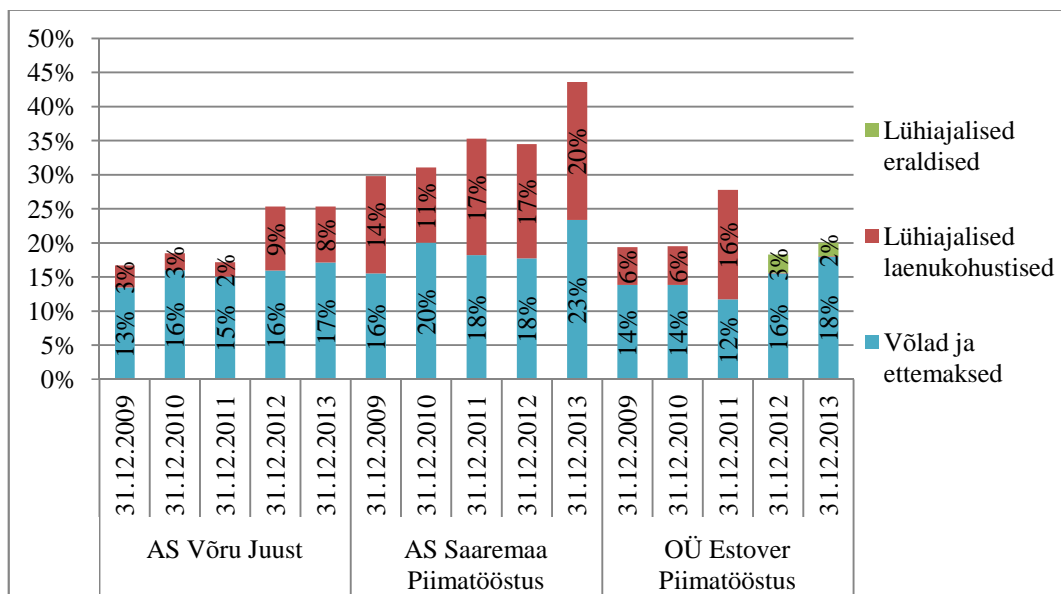
31.12.2009–31.12.2013 vähenes VJ pikaajalise kohustise osatähtsus bilansimahust 31%-lt 12%-le (vt joonis 2.3). VJ pikaajalise kohustisena oli kajastatud pangalaen, mille põhiosa tagasimaksetega alustati 2013. aastal. Lühiajaliste kohustiste osatähtsus kasvas oluliselt 31.12.2012 tulenevalt pikaajalise laenu ümberklassifitseerimisest lühiajaliseks laenuks summas 2 miljonit eurot (vt joonis 2.3 ja joonis 2.4). Pikaajalise kohustise osatähtsus langes seisuga 31.12.2013 samuti tulenevalt pikaajalise laenu ümberklassifitseerimisest lühiajaliseks laenuks summas 2 miljonit eurot (vt joonis 2.3).

Joonis 2.3. Kohustiste ja omakapitali struktuur 31.12.2009–31.12.2013 (%)

Allikas: autori koostatud, (lisa 6)

SP omakapitali osatähtsus bilansimahust oli analüüsitaval perioodil üldiselt langeva trendiga (vt joonis 2.3). Omakapitali struktuuri muutused olid tingitud eelkõige aruandeperioodi kasumist. Omakapitali osatähtsuse vähenemine bilansimahust analüüsitaval perioodil oli tingitud eelkõige lühiajaliste kohustiste kiiremast kasvutempost võrreldes aruandeperioodi kasumiga. VJ-i ja EP-ga võrreldes oli SP kohustiste struktuur 31.12.2009–31.12.2013 oluliselt erinev (vt joonis 2.3). SP pikaajaliste kohustistena olid kajastatud pangalaenu ja kapitalirendid, mis moodustasid 10%–16% bilansimahust (suurem kui EP-l ja väiksem kui VJ-l). Lühiajaliste kohustiste osatähtsus kasvas analüüsitaval perioodil 30%-lt 44%-le (vt joonis 2.3). Ligikaudu poole lühiajalistest kohustistest moodustas pikaajaliste laenukohustiste lühiajalised tagasimaksud (vt joonis 2.4). Lühiajaliste kohustiste osatähtsuse oluline kasv seisuga 31.12.2013 oli tingitud eelkõige arvelduskrediidi ja võlad tarnijatele saldode suurenemisest, mis omakorda tulenes eelkõige toorpiima hinna tõusust tingitud kulude olulisest kasvust.

Joonis 2.4. Lühiajaliste kohustiste osatähtsus bilansimahust 31.12.2009–31.12.2013 (%)
Allikas: autori koostatud, (lisa 6)

EP omakapitali osatähtsus bilansimahust oli 31.12.2009–31.12.2013 konkurentidega võrreldes oluliselt kõrgem (vt joonis 2.3). Seisuga 31.12.2012 tõusis nimetatud näitaja 81%-le. Omakapitali struktuuri muutused olid analüüsitaval perioodil tingitud eelkõige aruandeperioodi kasumi suurenemisest. 2013. aastal maksti omanikele ka dividende summas 300 tuhat eurot, kuid omakapitali osatähtsust bilansimahust see oluliselt ei muutnud. 31.12.2009–31.12.2011 oli pikaajaliste kohustistena kajastatud pangalaenu ja kapitalirendid. 31.12.2012 langes pikaajaliste kohustiste osatähtsus 0%-le, tulenevalt pangalaenu ja kapitalirendide tagastamisest 2012. aastal. Lühiajaliste kohustiste osatähtsus oli aastatel 2009–2013 üldiselt stabiilne, v.a seisuga 31.12.2011, mil lühiajaliste kohustiste osatähtsus tõusis 28%-le. Kasv tulenes lühiajaliste laenukohustiste olulisest suurenemisest (vt joonis 2.4) Võlgade ja ettemaksete kasv 31.12.2009–31.12.2013 tulenes eelkõige kulude suurenemisest, mis omakorda oli tingitud tootmismahude suurenemisest ning toorpiima hinna tõusust.

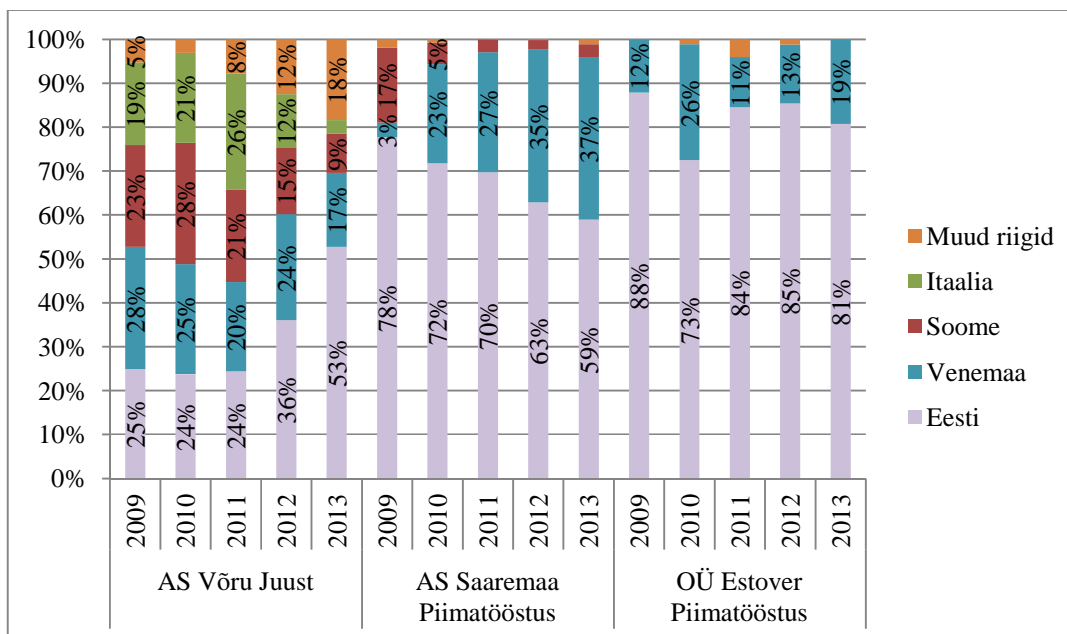
Kokkuvõttes moodustas analüüsitavate ettevõtete koguarast suurima osa materiaalne põhivara (ettevõtete lõikes keskmiselt 53%–58%). Varude osatähtsus koguarast oli samas suurusjärgus (keskmiselt 18%–22%). Samas erinevalt konkurentidest oli VJ varude osatähtsus koguarast üldiselt kasvava trendiga, mis tulenes eelkõige müügimahtude vähenemisest, mille tingis ekspordi vähenemine Soome, Itaaliasse ja Venemaale. VJ nõuete ja ettemaksete osatähtsus koguarast (keskmiselt 13%) oli oluliselt väiksem kui konkurentidel, mis tulenes

rahakäivete paremast juhtimisest (nõuete kiiremast laekumisest). Raha saldo oli oluline VJ-l 31.12.2012 ja EP-l 31.12.2013, moodustades vastavalt 4% ja 12% koguarast. Autori hinnangul tulenes VJ raha saldo oluline suurenemine äritegevuse rahakäivete olulisest kasvust, mis omakorda tulenes eelkõige nõuete ja varude vähenemisest. EP raha saldo suurenemine oli tingitud eelkõige sellest, et 2013. aasta positiivne äritegevuse rahakäive oli tunduvalt suurem kui investeerimistegevuse rahakäive (investeeringud põhivarasse ja antud laenud) ning finantseerimistegevuse rahakäive (makstud dividendid).

VJ, SP ja EP kohustiste ja omakapitali struktuur oli 31.12.2009–31.12.2013 oluliselt erinev. EP omakapitali osatähtsus bilansimahust oli keskmiselt 74%, mis oli konkurentidega võrreldes oluliselt kõrgem ja viitab omanike raha ebaefektiivsele kasutamisele. Kohustiste struktuurianalüüsist nähtus, et kõige rohkem kasutas materiaalse põhivara investeeringute finantseerimiseks võõrkapitali VJ ja SP. VJ kasutas materiaalse põhivara investeeringute finantseerimiseks eelkõige pikaajalisi laene, samas SP kasutas oluliselt ka lühiajalisi laene. Lühiajaliste laenudega pikaajaliste investeeringute finantseerimine ei ole mõistlik, seetõttu soovitab autor SP-l materiaalse põhivara soetamiseks võetud lühiajalised laenud refinantseerida pikaajalisteks. Kuna EP omakapitali osatähtsus bilansimahust oli ebamõistlikult kõrge ja omakapital on üldjuhul võõrkapitalist kallim, siis soovitab autor EP-l maksta omanikele dividende ning investeeringute finantseerimiseks kasutada rohkem võõrkapitali. Omakapitali vähendades ja võõrkapitali kaasates (eeldusel, et kasum ei muutu), paraneb omakapitali puhas- ja ärirentaablus (kasumi ja keskmise omakapitali suhe).

2.2.2 Kasumiaruande struktuurianalüüs

Ettevõtete müügitulu struktuur geograafiliste piirkondade lõikes oli aastatel 2009–2013 väga erinev (vt joonis 2.5). Eksporditulu osatähtsus müügitulust oli analüüsitava perioodil kõrgeim VJ-l ja madalaim EP-l. VJ eksporditulu osatähtsus müügitulust Venemaale oli kõrgeim 2009. aastal. 2009. aastal paranes oluliselt VJ tehases toodetud Atleet juustu turustamine Moskvast ja Peterburis, millest tulenevalt kasvas müük 2008. aastaga võrreldes kaks korda. Võru juustutehases toodetud kümnest juustukangist neli eksporditi 2009. aastal Venemaale. (Karnau, 2010) Aastatel 2012–2013 kasvas oluliselt VJ müük kohalikul turul, lisaks sellele suurenes mõlemal aastal eksport Saksamaale ja 2013. aastal Lähti. 2012. aastal alustati Saksamaale vadaku müüki (Valio Baltic teenis ... 2013).

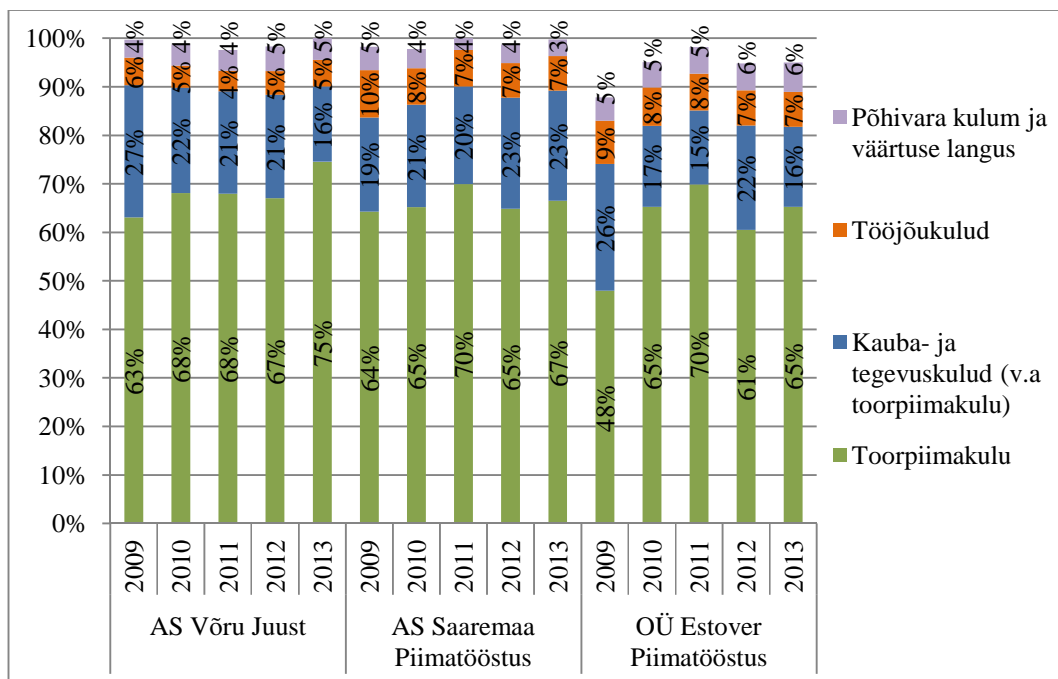
Joonis 2.5. Müügitulu struktuur aastatel 2009–2013 (%)

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013; AS-i Võru Juust detailne info)

SP ja EP ekspordipartnerite arv ja eksporditulu osatähtsus müügitulust oli oluliselt väiksem kui VJ-l (vt joonis 2.5). SP eksporditulu osatähtsus müügitulust oli analüüsitaval perioodil tõusva trendiga, mis tulenes ekspordi suurenemisest peamiselt ekspordisihtriiki Venemaale. 2010. aastal vähenes oluliselt Soome ja suurenes oluliselt Venemaa eksporditulu osatähtsus müügitulust. Aastatel 2009–2013 suurenes Venemaa eksporditulu 396 tuhandelt eurolt 7238 tuhandele eurole (juurdekasvutempo 1729%). 2008. aastal eksporditi Venemaale 300 tonni juustu. 2009. aastal teises pooles hakkas koostöö Venemaaga sujuma ning eksporditi kokku ligikaudu 800 tonni juustu. Ekspordi kasv aitas leevendada siseturu ostujõu langusest tingitud tagasilööki. 2009. aastal langes Saaremaa juustu müük Eestis koguliselt 5% ja väljamüügi hind langes 20%. (Saaremaa piimatööstus suurendas ... 2010) 2010. aastal kasvas juustu eksport 789 tonnilt 1275 tonnile (juurdekasvutempo 62%). Kasv oli tingitud Venemaa tarbijate nõudluse olulisest suurenemisest. 90% Venemaale eksporditud juustudest oli Tilsiteri tüüpi juust (Eestis müüakse nimega Saare leet). Lisaks eksporditi oluliselt suitsujuustu (Eestis müüakse nimega Kuldne Euroopa) Venemaale, Läti ja Soome. (Kalmus, 2011)

EP peamine ekspordipartner oli samuti Venemaa (vt joonis 2.5). Eksporditulu absoluutväärtuses ja osatähtsus müügitulust oli analüüsitaval perioodil üldiselt kasvava trendiga. EP kahekordistas 2009. aastal juustu müüki Peterburi ja Leningradi oblastisse. Müügiimahtude kasv tulenes Venemaa nõudluse olulisest suurenemisest. 2010. aasta alguses ekspordis EP toodetud juustust iga kolmanda juustukera Venemaale. Eksporditulu kasvu soosis ka asjaolu, et ajalooliselt Eestiga seotud Peterburi tarbija hindas Eesti juustu kõrgelt. Näiteks imporditud Eesti juust oli Venemaal 2010. aastal kallim kui Saksamaa juust. (Karnau, 2010) 2011. aastal oli EP eksporditulu kasv tingitud eelkõige nõudluse suurenemisest Venemaal, kus hinnad alates 2010. aastast tõusid. EP tuntumaks ekspordiartikliks oli Hiirte Juust (Mõškin Sõr). (Estoveri ekspordikäive ... 2011)

Analüüsitavate ettevõtete kuludest moodustas suurima osa toorpiimakulu, osatähtsus müügitulust oli keskmiselt 65% (VJ, SP ja EP viie aasta aritmeetiline keskmine) (vt joonis 2.6). Erakordselt madal oli EP toorpiimakulu suhe müügitulusse 2009. aastal (48%). EP toorpiima hind oli aastatel 2009–2013 konkurentidega võrreldes samas suurusjärgus. Autor märkas, et 2009. aastal oli EP keskmine varutud toorpiima kogus toodetud juustu kohta (aluseks autori arvutused) võrreldes 2010. aastaga oluliselt madalam. Muutused aastatel 2009–2011 (juurdekasvutempo 2010. aastal 17% ja 2011. aastal -10%) viitasid võimalikule toorpiimakulude periodiseerimisveale. Samas autor arvutas keskmise varutud toorpiima koguse toodetud juustu kohta tulenevalt andmete piiratusest eeldusel, et 2010. aastal toodetud varude struktuur 2009. aastaga võrreldes oluliselt ei muutunud, mis tegelikkuses ei pruukinud nii olla. EP 2009. aasta majandusaasta aruanne on auditeeritud ja autoril pole alust arvata, et auditeeritud finantsaruanded sisaldaksid olulist väärkajastamist. Lisaks sellele kommenteeris Estover OÜ tegevjuht Kai Rimmel, et sõltumata sellest, et juustu keskmine ekspordihind oli 2009. aastal langeva trendiga, lähtus EP põhimõttest mitte ekspordida toodangut siseturu müügihinnast odavamalt (Juustueksport Venemaale ... 2009). Seega kokkuvõttes järeltab autor, et EP toorpiimakulu oluliselt madalam suhe müügitulusse tulenes eelkõige kõrgematest müügihindadest.

Joonis 2.6. Ärikulude suhe müügitulusse aastatel 2009–2013 (%)

Allikas: autori koostatud, (lisa 6)

Kuna autori hinnangul on VJ, SP, ja EP kulude klassifitseerimisel olulisi erinevusi (näiteks tootmiseseadmete ja ruumide korrashoiukulud, müügiga seotud transpordikulud, boonused jms on kajastatud tegevuskuludes), siis analüüsib autor kauba- ja tegevuskulusid (v.a toorpiimakulu) koos (vt. joonis 2.6). Vastavalt RTJ 2-le, peaks otseselt põhitegevuse (näiteks tootmis- või müügitegevuse) eesmärgil ostetud kaupade, toorme, materjalide ja teenuste kulu kajastama „Kaubad, toore, materjal ja teenused“ kuluna. Nimetatud klassifitseerimisvead ei ole andnud alust märkustega audiitori aruandeks, kuid on autori hinnangul olulised magistr töö kulude struktuurianalüüsis. Autoril ei ole piisavalt infot, et aruanded võrreldavateks korrigeerida. Näiteks SP majandusaasta aruandes ei ole täpsustatud, mis boonused täpsemalt tegevuskuludes kajastati (2013. aastal summas 661 tuhat eurot ehk 44% tegevuskuludest, 2012. aastal 473 tuhat eurot ehk 35% tegevuskuludest, varasemate aastate kohta info puudub). Juhul kui tegemist oli müügitehingutega seotud boonustega, siis oleks pidanud boonuste kulu kajastama müügitulu vähendusena.

Kauba- ja tegevuskulude (v.a toorpiimakulu) suhe müügitulusse oli VJ-l ja EP-l analüüsitaval perioodil pigem langeva trendiga, samas SP-l oli sama näitaja kasvava trendiga

(vt joonis 2.6). Seega SP kauba- ja tegevuskulud (v.a toorpiimakulu) kasvasid kiiremini kui müügitulu.

Tööjõukulude suhe müügitulusse oli kõigil analüüsitavatel ettevõtetel aastatel 2009–2013 langeva trendiga, kõige vähem muutus nimetatud näitaja VJ-1 (vt joonis 2.6). Tööjõukulude osatähtsuse vähenemine müügitulust näitab, et müügitulu kasvas kiiremini kui tööjõukulud. Tööjõukulude aeglasem kasvutempot oli omakorda tingitud olulistest investeeringutest materiaalsesse põhivarasse.

VJ ja EP põhivara kulumi suhe müügitulusse kasvas 1% võrra ning SP-1 langes 2% võrra aastatel 2009–2013 (vt joonis 2.6). Seega erinevalt konkurentidest kasvas SP müügitulu kiiremini kui põhivara kulum. Samas võis autori hinnangul erinevuste põhjus tuleneda sellest, et VJ ja EP juhtkonna hinnangud materiaalse põhivara kasulike eluigade määramisel olid konservatiivsemad. Nimetatud asjaolule viitab ka kulumi osatähtsus perioodi keskmisest materiaalse põhivara saldost. VJ-1 kasvas nimetatud näitaja analüüsitaval perioodil 7%-lt 8%-le, EP-1 kasvas 8%-lt 10%-le ja SP-1 langes 8%-lt 6%-le.

Kokkuvõttes oli eksporditulu osatähtsus müügitulust VJ-1 oluliselt kõrgem kui konkurentidel. VJ eksporditulu osatähtsus müügitulust oli analüüsitaval perioodil langeva trendiga (75%-lt 47%-le), mis tulenes olulisest ekspordi vähenemisest Itaaliasse, Soome ja Venemaale. SP-1 oli eksporditulu osatähtsus kasvava trendiga (22%-lt 41%-le) ja EP-1 üldiselt kasvava trendiga (12%-lt 19%-le). Kuna juustutööstused on mahupõhised ettevõtted ehk rentaablusnäitajad on madalad, siis on võimalik kasumlikkust kasvatada eelkõige läbi müügimahtude kasvu. Autori hinnangul on kõigil kolmel analüüsitaval ettevõttel võimalik ekspordimahte kasvatada ning nagu nähtub VJ 2012–2013 müügitulu andmetest, siis VJ-1 on võimalik müüki oluliselt kasvatada või hoida stabiilsel tasemel ka kohalikul turul. Ekspordimahtude suurendamisel arvestada ka võimalike riskidega (sh millised on müügimahtude säilitamise võimalused, kui mõne ekspordipartneriga koostöö peatub või lõppeb).

Ärikulude struktuur oli analüüsitavatel ettevõtetel sarnane. Samas juustutööstusettevõtete rentaablusnäitajad on väga madalad, seega on kulude väikestel erinevustel lõpliku kasumi kujunemisel oluline roll. Ärikuludest moodustas suurima osa toorpiimakulu, viie aasta keskmine oli madalaim EP-1 (62%), järgnes SP (66%) ja kõrgeim VJ-1 (68%). Kauba- ja tegevuskulude (v.a toorpiimakulu) suhe müügitulusse oli 19%–21%. Tööjõukulud moodustasid SP-1 ja EP-1 keskmiselt 8% müügitulust. VJ madalam tööjõukulude

suhe müügitulusse (keskmiselt 5%) tulenes eelkõige väiksemast töötajate arvust müügitulu kohta. Kokkuvõttes võib järeldada, et kõige enam mõjutab kasumlikkust toorpiimakulu suhe müügitulusse, mis oli analüüsitaval perioodil madalaim EP-I (erandina 2011. aastal VJ-I). Seega EP kõrgem rentaablus võrreldes konkurentidega tuleneb eelkõige kõrgematest müügihindadest. Kõrgemad müügihinnad avaldavad positiivset mõju ka omakapitali puhasrentaablusele.

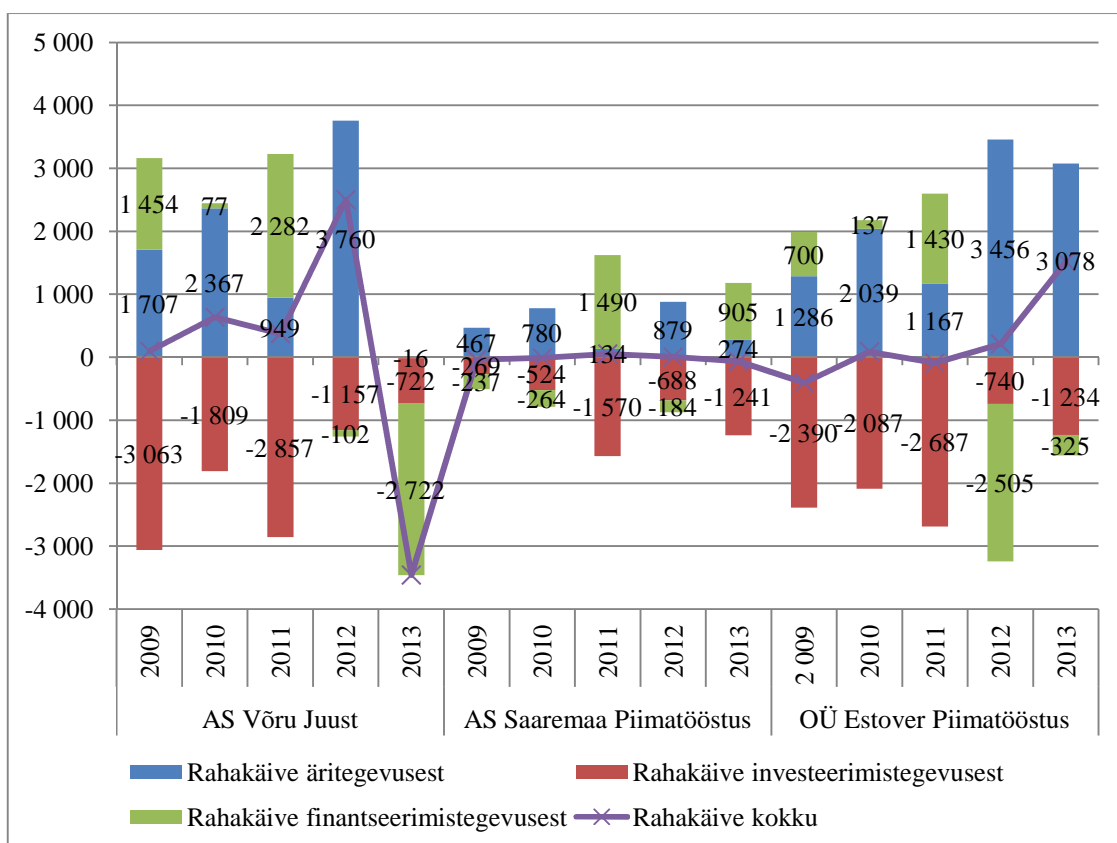
2.2.3 Rahakäibe aruande struktuurianalüüs

Rahakäibe aruande analüüs on oluline eelkõige seetõttu, et see ei ole mõjutatud tekkepõhistest arvestusmeetodite erinevustest. Lisaks sellele on rahakäibe aruande analüüs oluline osa ettevõtte kasumi kvaliteedi ja likviidsuse (millised tegevusvaldkonnad toovad ettevõttele raha sisse ja millised viivad raha välja) analüüsist (vt alapeatükk 2.4). Sarnaselt autori valitud meetodile rahakäibe aruannete analüüsimisel, soovitasid ka Plewa ja Friedlob (2002), et rahakäibe aruande analüüsimisel võiks suhtarvude võrdlemise asemel eelistada horisontaal- ja vertikaalanalüüsi (ehk struktuurianalüüsi).

Autor tuvastas rahakäibe aruandeid analüüsides, et SP kajastas äritegevuse rahakäibena lühiajaliste laenusaldode muutuse, kuid saadud laenud ja tagasimaksud peaks olema kajastatud finantseerimistegevuse rahakäibena otsemeetodil. Tulenevalt andmete piiratusest, korrigeeris autor äritegevuse rahakäivet kokku (lahutas) ja finantseerimistegevuse rahakäivet kokku (liitis) lühiajaliste laenusaldode muutuse võrra. Lisaks sellele kajastas SP finantseerimistegevuse rahakäibena sihtfinantseerimise kohustise muutuse, kuid laekumised sihtfinantseerimisest peaks olema kajastatud finantseerimistegevuse rahakäibena otsemeetodil. Autor korrigeeris äritegevuse rahakäivet kokku (lahutas) ja finantseerimistegevuse rahakäivet kokku (liitis) sihtfinantseerimise kohustise muutuse ja laekunud sihtfinantseerimise erinevuse võrra. Aruannete võrreldavuse eesmärgil korrigeeris autor VJ ja SP rahakäibe aruandeid, kajastades laekunud intressid investeerimistegevuse rahakäivetes ning makstud intressid ja makstud ettevõtte tulumaksu finantseerimistegevuses. Kuna autoril puudus VJ 2013. aasta rahakäibe aruanne, siis koostas autor selle ise. Autor kasutas rahakäibe aruande analüüsimisel korrigeeritud andmeid (vt lisa 6).

VJ ja EP 2009–2011. aasta rahakäibe aruannete struktuurid viitavad arenevatele ettevõtetele, kuna äritegevuse rahakäibed olid positiivsed ja lisaks kaasati võõrkapitali investeringute tegemiseks (vt joonis 2.7). 2012. aastal äritegevuse rahakäibed oluliselt

kasvasid, mis viitab osaliselt ka eelmistel perioodidel tehtud investeeringute positiivsele mõjule. 2012. ja 2013. aastal mõlema ettevõtte investeeringud kahanesid ning laenukapitali vajadus vähenes. 2012. aastal oluliselt suurenenud äritegevuse rahakäibed võimaldasid EP-l ja VJ-l alustada laenude tagasimaksetega. VJ 2013. aasta äritegevuse rahakäibed olid negatiivsed, millest tulenevalt vähendati oluliselt laenukohustusi 2012. aasta positiivse äritegevuse rahakäibe arvelt.

Joonis 2.7. Rahakäibe aruande struktuur aastatel 2009–2013 (tuhat eurot)

Allikas: autori koostatud, (lisa 6)

SP rahakäibe aruande struktuur erines oluliselt teistest analüüsitavaatest ettevõtetest (vt joonis 2.7). Enamikel aastatel oli äritegevuse rahakäive positiivne, mis suunati investeerimis- ja finantseerimistegevusse või kui äritegevuse rahakäive oli investeringutest väiksem, siis kaasati võõrkapitali. Bilansi struktuurianalüüsist nähtus, et SP põhivara osatähtsus koguvaras oli samas suurusjärgus võrreldavate ettevõtetega. Investeeringud materiaalsesse põhivarasse olid aastatel 2009–2010 minimaalsed, mis tulenes madalatest äritegevuse rahakäivetest ja

pangad ei olnud nõus investeringuid finantseerima tulenevalt ebastabiilsest majandusolukorrast. 2011. aastal investeringud oluliselt suurenesid, mis oli võimalik tänu võõrkapitali (laenuid ja laekumised sihtfinantseerimisest) kaasamisele, kuna äritegevuse rahakäive oli kõigest 67 tuhat eurot.

EP äritegevuse rahakäive oli analüüsitaval perioodil üldiselt kasvava trendiga (juurdekasvutempo baasaastaga võrreldes 139%), samas VJ ja SP äritegevuse rahakäibed olid aastatel 2009–2013 väga kõikuvad (juurdekasvutempod baasaastaga võrreldes VJ-l -101% ja SP-l -74%) (vt joonis 2.7). 2011. aastal langesid oluliselt kõikide ettevõtete äritegevuse rahakäibed. SP ja EP äritegevuse rahakäibe langust 2011. aastal mõjutas oluliselt ärikasumi vähenemine, mis oli tingitud ärikulude kiiremast kasvust võrreldes müügituluga. Samas VJ ärikasum 2011. aastal kasvas ja äritegevuse rahakäibe langus oli eelkõige tingitud nõuete ja varude olulisest suurenemisest, mis omakorda tulenes müügitulu ja ärikulude olulisest kasvust. SP äritegevuse rahakäibed mõjutas aastatel 2009–2013 negatiivselt eelkõige äritegevuse nõuete oluline suurenemine.

VJ äritegevuse rahakäibed olid aastatel 2009–2012 positiivsed (vt joonis 2.7). 2013. aastal kahanes äritegevuse rahakäive 103%, mis tulenes eelkõige ärikahjumist, varude olulisest suurenemisest ning äritegevuse kohustiste olulisest vähenemisest. VJ ärikahjum ja varude suurenemine oli tingitud tootmis- ja müügiimahtude vähenemisest (müügiimahud vähenesid rohkem kui tootmismahud), mis omakorda oli tingitud ekspordi vähenemisest Itaaliasse ja Soome ning ühe olulise ekspordipartneriga (Venemaa) koostöö peatumisest. Autori hinnangul oli kohustiste vähenemine osaliselt tingitud ühinemisest AS-iga Valio Eesti.

Analüüsitaval perioodil moodustasid kõigi kolme ettevõtte investeerimistegevuse rahakäibed peamiselt raha väljaminekutest seoses põhivara soetustega (vt joonis 2.7). Erandina mõjutas EP investeerimistegevuse rahakäivet analüüsitaval perioodil ka põhivara müümine (2010: 197 tuhat eurot, 2012: 286 tuhat eurot), antud laenuid ja nende tagasimaksud (2012: 122 tuhat eurot, 2013: -93 tuhat eurot) ning 2010. aastal investeringud tüürettevõttesse summas 353 tuhat eurot.

Finantseerimistegevuse rahakäibed koosnesid kõigil kolmel analüüsitaval ettevõttel peamiselt saadud laenudest ja nende tagasimaksetest. SP ja EP finantseerimistegevuse rahakäivetest olid olulised ka kapitalirendimaksud ja laekumised sihtfinantseerimisest.

Äriseadustikust tulenevalt võib teha aktsionäridele või osanikele väljamakseid jaotamata kasumist, kuid kuna kasumit mõjutavad ka mitterahalised tehingud, siis tuleks

dividendide maksmisel lähtuda ka rahakäibe aruandest (näitab, kas ettevõttel on raha, et dividende maksta) ja hinnangulisest tuleviku rahakäibe prognoosist (võtab arvesse investeerimis- ja finantseerimisplaane). Analüüsitavad ettevõtted olid aastatel 2009–2013 üldiselt dividendide maksmisel tagasihoidlikud. VJ ei maksnud analüüsitava perioodil üldse dividende, SP maksis 2013. aastal dividende summas 7 tuhat eurot ning EP maksis suuremas summas ehk 300 tuhat eurot dividende 2013. aastal ja 10 tuhat eurot 2011. aastal. Analüüsitavate ettevõtete rahakäibed kokku olid aastatel 2009–2013:

- VJ-l 148 tuhat eurot,
- SP-l -48 tuhat eurot ja
- OÜ-l Estover Piimatööstus l 326 tuhat eurot.

Seega autori hinnangul lähtusid analüüsitavad ettevõtted dividendide maksmisel/mitte maksmisel lisaks jaotamata kasumile ka rahakäibe aruandest ja hinnangulisest tuleviku rahakäibe prognoosist.

Kokkuvõttes erines SP rahakäibe aruanne oluliselt konkurentide aruannetest. SP investeeringud olid minimaalsed ja laenukohustusi vähendati, mis tulenes eelkõige minimaalsetest äritegevuse rahakäibest, ebastabiilsest majandusolukorrast ja pankade konservatiivsusest uute laenude väljastamisel. Lisaks sellele avaldas SP äritegevuse rahakäibele negatiivset mõju ostjate arvete käibesiduvuse langus. Samas VJ ja EP puhul oli aastatel 2009–2011 tegemist arenevate ettevõtetega, kuna äritegevuse rahakäibed olid positiivsed ja lisaks kaasati võõrkapitali investeeringute tegemiseks. 2012. aastal kasvasid mõlemal ettevõttel oluliselt äritegevuse rahakäibed. Aastatel 2012–2013 jätkati investeerimistegevust, kuid väiksemas mahus ning vähendati laenukohustusi. VJ äritegevuse rahakäive langes oluliselt 2013. aasta, mis tulenes ärikahjumist, varude suurenemisest ning äritegevuse kohustiste vähenemisest. Ärikahjum ja varude suurenemine oli tingitud ühe olulise ekspordipartneriga (Venemaa) koostöö peatumisest. Autori hinnangul oli kohustiste vähenemine osaliselt tingitud ühinemisest AS-iga Valio Eesti. Samas

Rahakäibed kokku olid aastatel 2009–2013 EP-l summas 1326 tuhat eurot, VJ-l 148 tuhat eurot ja SP-l -48 tuhat eurot. EP positiivne rahakäive kokku toetab autori varasemat soovitus maksta omanikele dividende ning täiendavate investeeringute tegemiseks kaasata omakapitali asemel rohkem võõrkapitali (vt ka bilansi struktuurianalüüsi soovitus). Autor soovib SP-l rahakäivete juhtimisel esmalt kiirendada nõuete laekumist ja refinantseerida

materiaalse põhivara soetamiseks võetud lühiajalised laenud pikaajalisteks (ühtib bilansi struktuurianalüüsi soovitusel).

2.3 Arengukiiruse võrdlusanalüüs

Arengukiiruse näitajatest analüüsib autor materiaalse põhivara, koguvara ja müügitulu juurdekasvutempot. Materiaalne põhivara jääkmaksumuses (põhivara sihtfinantseerimine on kajastatud netomeetodil) moodustab analüüsitaval perioodil ettevõtete koguvarest 42%–64%. Autor otsustas analüüsida materiaalse põhivara juurdekasvutempot soetusmaksumuses (sh vara soetamiseks saadud sihtfinantseerimise summa) (vt lisa 7), kuna ettevõtete juhtkonna hinnangute alusel määratud sarnase põhivara kasulikud eluead võivad olla erinevad ja sihtfinantseerimise kajastamine netomeetodil moonutab materiaalse põhivara tegelikku väärtust.

Analüüsitavate ettevõtete materiaalse põhivara (soetusmaksumuses) juurdekasvutempo aastatel 2010–2013 oli sarnase trendiga (vt tabel 2.1). Investeeringute juurdekasvutempo oli kõrgeim 2011. aastal, mis ühtib alapeatükis 1.1 tabelis 1.4 esitatud piimatööstussektori andmetega. Baasaastaga võrreldes oli EP juurdekasvutempo 65%, SP 53% ja VJ 31%. Põhivara soetamiseks saadud sihtfinantseerimise summad kokku olid analüüsitaval perioodil väga erinevad. Kõige suuremas summas sai toetust EP (2183 tuhat eurot), järgnes SP (957 tuhat eurot) ja VJ (103 tuhat eurot).

Tabel 2.1. Materiaalne põhivara soetusmaksumuses 31.12.2009–31.12.2013

Näitaja	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013
VJ materiaalne põhivara soetusmaksumuses (tuhat eurot)	19 271	21 169	23 856	24 939	25 340
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	10%	13%	5%	2%
SP materiaalne põhivara soetusmaksumuses (tuhat eurot)	7 573	8 092	9 449	10 141	11 594
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	7%	17%	7%	14%
EP materiaalne põhivara soetusmaksumuses (tuhat eurot)	10 170	11 978	15 326	15 824	16 616
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	18%	28%	3%	5%

Allikas: autori koostatud, (lisa 7)

EP investeeris peamiselt juustutootmise seadmetesse ja tootmishoonetesse, autoril puudub info investeeringute täpsemate liikide kohta.

VJ olulisemad investeeringud aastatel 2009–2013 olid reoveejaama ehitus, biotiikide korrastamine ja väetisehoone renoveerimine; piima vastuvõtu, juustuladude ja tootmishoonete renoveerimine; juuretise ruumi ehitus koos seadmetega; vadaku tihendamise seade ja vadaku osakonna renoveerimine; piima separeerimise seadmed; juustude viiluliinid; Atleet liinide renoveerimine. VJ vadaku tihendamise seade võeti kasutusele 2012. aastal, mis võimaldas tagada sõltumatuse seoses vadaku töötlemisega ja muuta tootmisprotsesse efektiivsemaks.

SP investeeringud suurenesid oluliselt 2010. aastal, mis tulenes majandusolukorra üldisest paranemisest ja pankade usaldusväärsemaks muutumisest. SP olulisemad investeeringud aastatel 2009–2013 olid katlaseadmed auru ja soojavee tootmiseks; külmavee ja jäävee tootmise seade; juustupiima esmase töötlemisliini, mis oli vajalik toorpiima kvaliteedi ja seega juustu kvaliteedi tõstmiseks; võiliini ja –tootmisruumide rekonstrueerimine; vadaku tihendamise seade ja vadaku osakonna renoveerimine. SP 2013. aasta investeeringud olid sisuliselt viimased etapid tööstuse täielikul renoveerimisel, millega alustati juba 2008. aastal. Ettevõtte juhtkonna hinnangul oli majanduslikult kõige efektiivsem ja kiiresti tasuvam vadaku tihendamise liin. 2013. aastal kasutusele võetud liin võimaldas tööstusel tihendada kogu juustutootmisest tekkinud vadaku ja realiseerida see pulbritööstusele.

Koguvara juurdekasvutempo oli SP-l ja EP-l 31.12.2009–31.12.2013 sarnase trendiga. Analüüsitava ettevõtete koguvara juurdekasvutempo oli kõrgeim 2011. aastal (vt tabel 2.2), mis tulenes nii investeeringutest materiaalsesse põhivarasse kui ka käibevara suurenemisest (käibevara muutuste põhjused on selgitatud allpool). Müügitulu juurdekasvutempo oli VJ-l ja EP-l kõrgeim 2011. aastal ning SP-l 2010. aastal (vt tabel 2.3). Juurdekasvutempo oli baasaastaga võrreldes kõrgeim EP-l (89%), järgnes SP (67%) ja VJ (12%).

Tabel 2.2. Koguvara 31.12.2009–31.12.2013

Näitaja	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013
VJ koguvara (tuhat eurot)	23 809	24 313	27 528	28 099	24 398
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	2%	13%	2%	-13%
SP koguvara (tuhat eurot)	8 245	8 795	10 161	9 810	11 274
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	7%	16%	-3%	15%
EP koguvara (tuhat eurot)	10 639	12 058	14 090	12 581	14 298
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	13%	17%	-11%	14%

Allikas: autori koostatud, (lisa 6)

Müügitulu kasv analüüsitaval perioodil oli eelkõige tingitud tootmis- ja müügihahtude muutusest, kuid autori hinnangul avaldas mõju ka müügihindade muutus, mis oli tingitud tooraine hinna muutusest. Juustu tootmismahud (tonnides) muutusid aastatel 2009–2013 (Piimatööstusettevõtete majandusaasta..., OÜ Estover Piimatööstus detailne... ja AS-i Võru Juust detailne...):

- 1) EP-1 3005-lt 4776-le (juurdekasvutempo 59%),
- 2) SP-1 2192-lt ligikaudu 3300-le (juurdekasvutempo 51%),
- 3) VJ-1 8408-lt 7177-le (juurdekasvutempo -15%).

Tabel 2.3. Müügitulu ja eksporditulu aastatel 2009–2013 (tuhat eurot)

Näitaja	2009	2010	2011	2012	2013
VJ müügitulu (tuhat eurot)	33 036	34 958	39 021	37 118	36 973
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	5,8%	11,6%	-4,9%	-0,4%
VJ eksporditulu (tuhat eurot)	24 808	26 656	29 499	23 752	17 467
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	7,4%	10,7%	-19,5%	-26,5%
SP müügitulu (tuhat eurot)	11 683	14 921	15 406	16 243	19 551
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	27,7%	3,3%	5,4%	20,4%
SP eksporditulu (tuhat eurot)	2 609	4 214	4 667	6 036	8 024
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	61,5%	10,8%	29,3%	32,9%
EP müügitulu (tuhat eurot)	13 457	16 760	21 360	24 200	25 497
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	24,6%	27,4%	13,3%	5,4%
EP eksporditulu (tuhat eurot)	1 634	4 606	3 311	3 540	4 907
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	181,9%	-28,1%	6,9%	38,6%

Allikas: autori koostatud, (lisa 6)

VJ koguvara juurdekasvutempo oli 2010. aastal väiksem kui müügitulu ja materiaalse põhivara (soetusmaksumuses) juurdekasvutempod (vt tabel 2.1, tabel 2.2 ja tabel 2.3). Ootuse koguvara suuremale juurdekasvutempole tingis ka 2010. aastal oluliselt tõusnud toorpiima hind, mis avaldas mõju varude saldo suurenemisele. Koguvara 2%-ne juurdekasvutempo tulenes eelkõige nõuete vähenemisest seoses ostjate arvete käibesiduvuse kasvust (vt alapeatükk 2.6). Lisaks sellele püsis samal tasemel materiaalne põhivara (jääkmaksumuses), kuna kulum oli samas suurusjärgus investeringutega.

VJ müügitulu juurdekasvutempo oli analüüsitaval perioodil kõrgeim 2011. aastal (vt tabel 2.3), mis tulenes eelkõige toorpiima hinna tõusust tingitud müügihindade kasvust. Müügihindade kasvule aitas kaasa ka tugev nõudlus piimandussektoris tervikuna, kuid eelkõige eksporditurgudel, kus või, pulbrite ja juustude hinnad olid kõrgel tasemel. 2010.

aastaga võrreldes juustu tootmis- ja müügi mahud koguliselt oluliselt ei muutunud. Hindade tõusust tulenev nõuete ja varude kasv ning investeeringute suurenemine materiaalsesse põhivarasse tingisid 2011. aastal ka koguvara olulise juurdekasvu (vt tabel 2.1 ja tabel 2.2).

VJ müügitulu juurdekasvutempo vähenemine 2012. ja 2013. aastal tulenes eksporditulu olulisest vähenemisest Itaaliasse ja Soome ning 2013. aastal ekspordi peatumisest Venemaale. Juustu tootmiskaht vähenes 2012. aastal 489 tonni võrra (6%) ja 2013. aastal 447 tonni võrra (6%) (AS-i Võru Juust detailne...). VJ koguvara juurdekasvutempo vähenemine 2013. aastal tulenes eelkõige müügitulu langusest tingitud nõuete kahanemisest ja olulises summas raha vähenemisest, mida kasutati laenude tagastamiseks.

SP müügitulu kasvas oluliselt 2010. aastal (vt tabel 2.3), mis oli tingitud toorpiima hinna tõusust ning juustu tootmis- ja müügi mahude kasvust. Mahude kasv oli tingitud ekspordi suurenemisest. 2010. aastal eksporditi juustu 2009. aastaga võrreldes 488 tonni rohkem (juurdekasvutempo 62%). 2010. aastal oli SP koguvara juurdekasvutempo 7% (vt tabel 2.2), mis tulenes nõuete ja varude suurenemisest, mis omakorda oli tingitud toorpiima hinna tõusust ning juustu tootmis- ja müügi mahude kasvust. Materiaalne põhivara jääkmaksumuses 2010. aastal oluliselt ei muutunud.

2011. aastal SP müügi hinnad ning juustu tootmine ja müük koguliselt oluliselt ei muutunud, millest tulenevalt oli ka müügitulu juurdekasvutempo 2010. aastaga võrreldes oluliselt väiksem (vt tabel 2.3). Samas kasvasid oluliselt nõuded ja varud ning investeeringud põhivarasse (vt tabel 2.1), millest tulenevalt oli 2011. aasta koguvara juurdekasvutempo 16% (vt tabel 2.2).

2012. aastal kasvas oluliselt SP eksporditulu (vt tabel 2.3), mis moodustas 37% müügitulust. Eksporditulu Venemaale moodustas 90% koguekspordist. Koguliselt eksporditi kokku 1710 tonni juustu, mis moodustas 53% müügi mahust. Samuti suurenes või tootmine ja müük siseturul 16,1%. Seoses uue võiliini ja pakkeseadme kasutuselevõtmisega suurenes oluliselt või maksimaalne tootmisvõimsus (tootmiskahtude suurendamisel lähtutakse või müügi hinnast, mis on väga kõikuv ning täiendava koore ostmise võimalusest ja hinnast). 2012. aastal oli SP täiendavaks tuluallikaks vadaku kontsentraadi müük. 2012. aastal käideldi ja müüdi kontsentreeritud kujul ligikaudu 60% vadakust, suuremate koguste käitlemist piiras tihendusseadmete võimsus.

2013. aastal kasvas SP müügitulu eelkõige tulenevalt toorpiima hinna tõusust tingitud müügihindade kasvust ja uue vadaku tihendamisliini kasutuselevõtmisest. Oluliselt kasvas ka juustu eksporditulu (vt tabel 2.3), moodustades 41% müügitulust. Tulenevalt uue vadaku tihendamisliini kasutuselevõtmisest, tekkis tööstusel võimalus tihendada kogu juustutootmisest tekkinud vadak ja realiseerida see pulbritööstusele. Sellest tulenevalt suurenes müügitulu 1,2 miljoni euro võrra, mis omakorda vähendas juustu omahinda. 2013. aastal oli koguvara juurdekasvutempo 15% (vt tabel 2.2), mis tulenes tooraine- ja müügihindade tõusust tingitud nõuete ja varude kasvust ning olulistest investeeringutest materiaalsesse põhivarasse (vt tabel 2.1).

EP müügitulu oluline suurenemine aastatel 2010–2011 oli tingitud toorpiima hinna muutusest tulenevate müügihindade tõusust ning tootmis- ja müügiimahude suurenemisest. Aastatel 2009–2013 suutis ettevõtte tagada äritegevuse mahtude stabiilse kasvu ja säilitada turuosa. Ettevõtte tõi turule mitmeid uusi tooteid ja panustas turundustegevusse. 2010. aastal tulenes müügitulu ja tootmismahude kasv ekspordi olulisest suurenemisest (vt tabel 2.3). Oluliselt suurenes juustu eksport Venemaale ja kohupiima eksport Lätti, millele aitas kaasa tootmisvõimsuste efektiivsem planeerimine. Juustu tootmismahud kasvasid 2010. aastal 268 tonni (juurdekasvutempo 9%) ja 2011. aastal 974 tonni (30%) (OÜ Estover Piimatööstus detailne...). Oluline oli ka paindlik ja operatiivne hinnakujunduspoliitika, mis võimaldas luua tugeva müügi positsiooni pidevalt muutuvus turusituatsioonis.

EP toorainehindade ja tootmismahude kasv aastatel 2010–2011 tõi kaasa varude olulise suurenemise, samas nõuded oluliselt vähenesid. Kuna EP müüs peamise osa toodangust seotud osapooltele, siis oli autori hinnangul nõuete vähenemine seotud Estover grupi rahakäivete juhtimisest tingitud muutusega. EP soetas aastatel 2010–2011 olulises summas materiaalselt põhivara (vt tabel 2.1) ja 2010. aastal suurendas Eesti Juustu Tootmise OÜ-s osaluse 10%-lt 77%-le. Nimetatud asjaolud tingisid aastatel 2010–2011 ka koguvara olulise juurdekasvu (vt tabel 2.2).

2012. aastal toorpiima hind langes, mis tõi kaasa ka EP müügihindade languse. Samas EP müügitulu siiski kasvas, kuna juustu tootmis- ja müügiimahud suurenesid (tootmismahud suurenes 357 tonni võrra ehk 8%) (OÜ Estover Piimatööstus detailne...). 2013. aastal kasvas oluliselt EP eksporditulu (vt tabel 2.3), mis tulenes juustu ja kohupiima ekspordi suurenemisest. Peamise osa eksporditulust moodustas müük Venemaale.

Kokkuvõttes olid EP ja SP arengukiiruse näitajad oluliselt kõrgemad kui VJ-l. Alusjuurdekasvutempod:

- materiaalne põhivara (soetusmaksumuses) EP-l 65%, SP-l 53% ja VJ-l 31%;
- koguvara EP-l 34%, SP-l 37% ja VJ-l 2%;
- müügitulu EP-l 89%, SP-l 67% ja VJ-l 12%.

Kuna VJ 2009. aasta analüüsitavad absoluutnäitajad olid ligikaudu 2,5–2,8 korda suuremad ja 2013. aastal ligikaudu 1,5–1,9 korda suuremad kui EP-l ja SP-l, siis viitavad arengukiiruse näitajad, et VJ oli saavutanud stabiilse äritegevuse taseme enne 2009. aastat ja analüüsitaval perioodil arengukiirus aeglustus. Samas EP ja SP olid aastatel 2009–2013 aktiivselt arenevad ja kasvavad ettevõtted. Autori hinnangul võis VJ ning EP ja SP arengukiirus olla ajalises nihkes tulenevalt sellest, et VJ on väliskapitalil põhinev ettevõtte ning EP ja SP Eesti kapitalil põhinevad ettevõtted. Võimalik, et kohalikel ettevõtetel nappis kapitali investeringute tegemiseks.

Rahakäibe aruande analüüs viitas, et nii EP kui ka VJ olid aastatel 2009–2011 arenevad ettevõtted, mida arengukiiruse näitajad ka toetavad. Samas SP rahakäibed kiirelt arenevale ettevõttele ei viidanud, millest tulenevalt soovitab autor SP-l rahakäivete juhtimisele suuremat tähelepanu pöörata.

2.4 Maksevõime võrdlusanalüüs

Maksevõime võrdlusanalüüs jaguneb kolmeks: kasumi kvaliteedi ning lühiajalise- ja pikaajalise maksevõime analüüsiks.

Kõigil kolmel ettevõttel olid viie aasta äritegevuse rahakäibed kokku suuremad kui viie aasta ärikasum kokku (vt alapeatükk 2.2.3 ja lisa 6):

1. VJ-l 5,3 korda suurem, mis tulenes eelkõige põhivara kulumi korrigeerimisest ja nõuete saldo olulisest vähenemisest (samas müügitulu suurenemine). Positiivsena saab välja tuua ka selle, et äritegevuse kohustised oluliselt vähenesid (vähendab äritegevuse rahakäivet).
2. EP-l 2,1 korda suurem, mis tulenes eelkõige põhivara kulumi korrigeerimisest ja äritegevuse kohustiste saldo olulisest suurenemisest (müügitulu ja kulud samuti

kasvasid ning nõuete saldo suurenes olulises osas samas suurusjärgus äritegevuse kohustistega).

3. SP-1 1,7 korda suurem, mis tulenes eelkõige põhivara kulumi korrigeerimisest ja äritegevuse kohustiste saldo olulisest suurenemisest (müügitulu ja ärikulud samuti kasvasid, samas nõuded ja varud kasvasid oluliselt rohkem kui äritegevuse kohustised).

Seega võib analüüsitava ettevõtete kasumi kvaliteeti aastatel 2009–2013 lugeda heaks.

Lühiajalise maksevõime näitajatest analüüsib autor lühiajaliste kohustiste kattekordajat ja maksevõimekordajat. Esimene neist näitab mitu korda ületab käibevara lühiajalisi kohustisi ning teine mitu korda ületab kõrgema likviidsusega vara (käibevara ilma varudeta) lühiajalisi kohustisi. Nimetatud näitajaid peetakse heaks kui esimene on suurem kui 1,6 ja teine suurem kui 0,9. Tootmissfääris peaks lühiajaliste kohustiste kattekordajat olema kõrgem kui teenindusettevõtetel (varud puuduvad) ja madalam kui jaekaubanduses. Kuna suurtel ettevõtetel on tavaliselt stabiilsemad sissetulekuallikad ja kindlam raha laekumine, siis võib suurtel ettevõtetel olla lühiajaliste kohustiste kattekordaja madalam kui väikestel ettevõtetel. (Alver, Reinberg 2002, 309–310) Sarnasele järeldusele jõudsid ka Tóth *et al* (2013), et põllumajandusettevõtete lühiajalise maksevõime näitajaid ei saa võrrelda üldlevinud normidega, kuna sektori finantsnäitajaid mõjutab oluliselt toetuste maksmise aeg ja tegevusvaldkonnast (loomakasvatus või põllusaaduste kasvatus) tulenevad eripärad. Kuna juustutööstusettevõtteid toetused ja sesoonsus oluliselt ei mõjuta, siis lähtub autor üldlevinud normidest.

VJ ja EP lühiajaliste kohustiste kattekordajad näitavad, et ettevõtetel oli 31.12.2009–31.12.2013 piisavalt käibevara lühiajaliste kohustiste katmiseks (vt tabel 2.4). Mõlema ettevõtte maksevõimekordajad olid heal tasemel (v.a VJ näitaja 31.12.2013, mis langes mitterahuldavale tasemele). SP lühiajaliste kohustiste kattekordajad ja maksevõimekordajad olid erinevalt konkurentidest analüüsitava perioodil rahuldaval tasemel (v.a lühiajaliste kohustiste kattekordaja 31.12.2013, mis langes mitterahuldavale tasemele).

VJ lühiajaliste kohustiste kattekordaja langes 31.12.2012 seisuga 1,8-le (vt tabel 2.4), mis tulenes pikaajalise pangalaenu ümberklassifitseerimisest 2 miljoni euro ulatuses lühiajaliseks kohustiseks. Samas summas klassifitseeriti pikaajaline laen lühiajaliseks kohustiseks ka 2013. aastal. Nimetatud laenu tagasimakseid aastatel 2009–2012 ei toimunud. Maksevõimekordaja 31.12.2012 seisuga ei langenud, kuna võrreldes 31.12.2011 suurenes

raha saldo 2,5 miljoni euro võrra. Seisuga 31.12.2013 langes maksevõimekordaja 0,5-le, mis tulenes eelkõige varude saldo suurenemisest ja nõuete vähenemisest seoses müügiimahtude langusega. Kuna lühiajaliste kohustiste kattekordaja tase oli hea ning VJ ühines 2013. aastal AS-ga Valio Eesti, siis autor maksevõimekordaja languses 31.12.2013 seisuga olulist riski ei näe.

Tabel 2.4. Lühiajalise maksevõime näitajad 31.12.2009–31.12.2013 (korda)

Näitaja	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013
VJ lühiajaliste kohustiste kattekordaja	2,2	2,1	2,4	1,8	1,7
SP lühiajaliste kohustiste kattekordaja	1,2	1,3	1,2	1,3	1,1
EP lühiajaliste kohustiste kattekordaja	2,3	2,1	1,4	2,3	2,6
VJ maksevõimekordaja	1,1	0,9	1,1	1,0	0,5
SP maksevõimekordaja	0,5	0,7	0,6	0,7	0,6
EP maksevõimekordaja	1,6	1,1	0,6	1,3	1,8

Allikas: autori koostatud, (lisa 6)

EP lühiajaliste kohustiste kattekordaja langes 31.12.2011 seisuga 1,4-le ja maksevõimekordaja 0,6-le (vt tabel 2.4), kuna lühiajalise laenuga finantseeriti põhivara soetusi. Lühiajaline laen summas 1,8 miljonit eurot tagastati 2012. aastal ja investeeringud olid 2013. aastal minimaalsed, millest tulenevalt lühiajaliste kohustiste kattekordaja tõusis 31.12.2013 seisuga 2,6-le ja maksevõimekordaja 1,8-le.

SP lühiajalise maksevõime näitajate madal tase oli tingitud eelkõige sellest, et pikaajalisi investeeringuid finantseeriti lühiajaliste intressikandvate võlakohustistega.

Moss ja Stine (1989) jõudis järeldusele, et maksevõimenäitajad (sh lühiajaliste kohustiste kattekordaja ja maksevõimekordaja) on negatiivses seoses ettevõtte suurusega ehk suurematel ettevõtetel on maksevõimenäitajad väiksemad. Magistritöös analüüsitud ettevõtete lühiajalise maksevõime näitajad olid madalamad SP-l (analüüsitud ettevõtetest müügitulu ja töötajate arvu alusel kõige väiksem) ja enamikel aastatel kõige kõrgem EP-l (analüüsitud ettevõtetest müügitulu alusel keskmine ja töötajate arvu alusel kõige suurem). Seega magistritöö autor ei jõudnud samale järeldusele nagu Moss ja Stine (1989).

Pikaajalise maksevõime näitajatest analüüsib autor finantsvõimenduse kordajat, soliiduskordajat ja võlakordajat. Tuntuim neist on finantsvõimenduse kordaja, kaks viimast täpsustavad finantsvõimenduse kordajat erinevatest vaatenurkadest. Finantsvõimenduse

kordaja ja võlakordaja arvutatakse aasta keskmiste saldode alusel ning soliiduskordaja aasta lõpu seisudega. Finantsvõimenduse kordaja näitab, mitu korda ületab ettevõtte koguvara omakapitali ehk mitmekordseks on ettevõtte end võimendanud. Soliiduskordaja näitab, kui suurel määral on ettevõtte vara finantseeritud omakapitaliga. Võlakordaja näitab intressikandvate võlakohustiste suhet omakapitali, iseloomustades võõrkapitali kasutamisega seotud riski. (Alver, Reinberg 2002, 317) Tegevusvaldkonna eripärast tingituna on tootmisettevõtetel põhivara osatähtsus koguvarest väga suur, millest tulenevalt näitab 2 kordne finantsvõimenduse tase (soliiduskordaja 0,5) normaalset riski ja üle 3 kordne finantsvõimenduse tase (soliiduskordaja väiksem kui 0,3) väga suurt riski.

VJ ja SP finantsvõimenduse kordaja oli analüüsitaval perioodil vahemikus 1,7–2,0 ja soliiduskordaja vahemikus 0,5–0,6 (vt tabel 2.5), mis näitab, et äritegevuse finantseerimiseks kasutati võrdselt nii oma- kui ka võõrkapitali (riskitase normaalne). EP finantsvõimenduse madalam ja soliiduskordaja kõrgem tase võrreldes konkurentidega tulenes suuremast kasumlikkusest ja võõrkapitali väiksemast kasutamisest (vt tabel 2.5). Levinud arvamuse kohaselt on omakapital kallim kui võõrkapital, seega EP soliiduskordaja vahemikus 0,7–0,8 oli ebamõistlikult kõrge.

Tabel 2.5. Pikaajalise maksevõime näitajad aastatel 2009–2013 (korda)

Näitaja	2009	2010	2011	2012	2013
VJ finantsvõimenduse kordaja	–	1,9	1,8	1,8	1,7
SP finantsvõimenduse kordaja	–	1,8	1,9	2,0	2,0
EP finantsvõimenduse kordaja	–	1,4	1,5	1,4	1,2
VJ soliiduskordaja*	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6
SP soliiduskordaja*	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5
EP soliiduskordaja*	0,7	0,7	0,6	0,8	0,8
VJ võlakordaja	–	0,6	0,5	0,5	0,4
SP võlakordaja	–	0,4	0,5	0,6	0,6
EP võlakordaja	–	0,2	0,3	0,2	0,0

Allikas: autori koostatud, (lisa 6)

*aasta lõpu seisuga

Analüüsitavate ettevõtete võlakordajad olid aastatel 2010–2013 väiksemad kui 1 (vt tabel 2.5), seega võlausaldajate jaoks oli risk madal. EP võlakordaja langes 2013. aastal nulli, mis viitab sarnaselt soliiduskordajale omakapitali ebaefektiivsele kasutamisele. Autor soovib EP-l efektiivsuse tõstmise eesmärgil maksta omanikele dividende ning investeringute finantseerimiseks kasutada rohkem võõrkapitali.

Kokkuvõttes olid kõigi analüüsitavate ettevõtete äritegevuse rahakäibed kokku aastatel 2009–2013 suuremad kui sama perioodi ärikasum kokku, seega võib analüüsitavate ettevõtete kasumi kvaliteeti lugeda heaks. VJ ja EP lühiajalise maksevõime näitajad (lühiajaliste kohustiste kattekordajad ja maksevõimekordajad) olid heal tasemel, samas SP-l rahuldaval tasemel (v.a VJ ja SP lühiajaliste kohustiste kattekordaja, mis langes 31.12.2013 seisuga mitterahuldaval tasemel).

Pikaajalise maksevõime näitajad olid kõigil analüüsitavatel ettevõtetel madala riskitasemega. VJ ja SP finantsvõimenduse kordaja oli analüüsitaval perioodil vahemikus 1,7–2,0 ja soliiduskordaja vahemikus 0,5–0,6, mis näitab, et äritegevuse finantseerimiseks kasutati võrdselt nii oma- kui ka võõrkapitali. EP finantsvõimenduse madalam ja soliiduskordaja kõrgem tase võrreldes konkurentidega tulenes suuremast kasumlikkusest ja võõrkapitali väiksemast kasutamisest. Levinud arvamuse kohaselt on omakapital kallim kui võõrkapital, seega EP soliiduskordaja vahemikus 0,7–0,8 oli ebamõistlikult kõrge. Analüüsitavate ettevõtete võlakordajad olid aastatel 2010–2013 väiksemad kui 1, seega võlausaldajate jaoks oli risk madal. EP võlakordaja langes 2013. aastal nulli, mis viitab omakapitali ebaefektiivsele kasutamisele.

Autor soovib EP-l efektiivsuse tõstmiseks maksta omanikele dividende ja SP-l lühiajalised laenud, millega on finantseeritud pikaajalisi investeeringuid, refinantseerida pikaajalisteks. Autori hinnangul on täiendava võõrkapitali kaasamise võimalused kõige paremad ja tingimused soodsamad EP-l.

2.5 Tööjõu kasutamise efektiivsuse võrdlusanalüüs

Tööjõu kasutamise efektiivsuse näitajatest analüüsib autor keskmise brutopalka ja töötajate arvu muutust, müügitulu töötaja kohta (töövõljalikus) ja lisandväärtust töötaja kohta.

Analüüsitavatest ettevõtetest maksis 2009–2013 ainult VJ oma töötajatele piimatööstussektori keskmisest kõrgemat brutopalka (vt tabel 2.6 ja tabel 1.2). SP töötajate keskmine brutopalk tõusis piimatööstussektori töötajate keskmisest brutopalgast kõrgemale 2013. aastal. Aastatel 2009–2013 oli EP töötajate keskmine brutopalk konkurentidega võrreldes oluliselt madalam (vt tabel 2.6). Võttes arvesse VJ tootmismahdade vähenemist ja olulises summas investeeringuid materiaalsesse põhivarasse, viitab VJ töötajate arvu kasv aastatel 2011–2013 töötajate kasutamise ebaefektiivsemaks muutmisele.

Tabel 2.6. Töötajate arv ja keskmine brutopalk aastatel 2009–2013 (eurot)

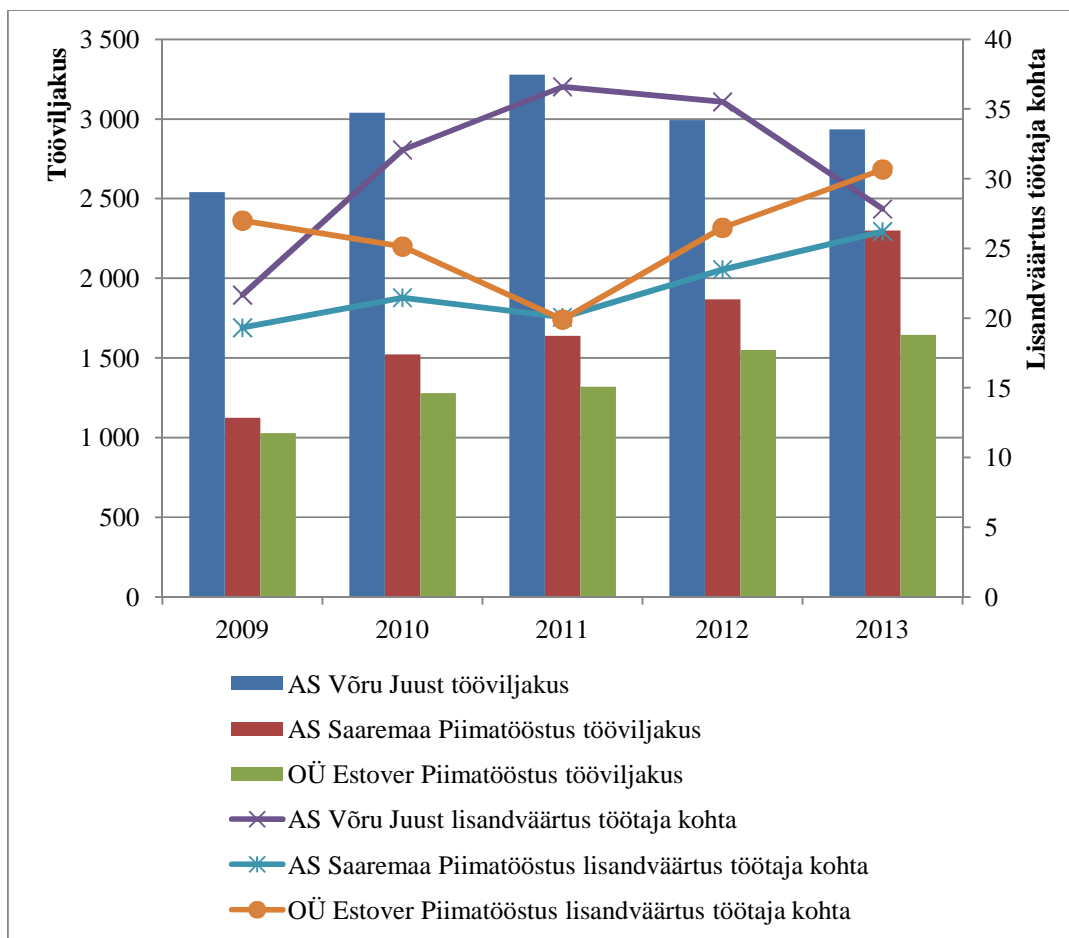
Näitaja	2009	2010	2011	2012	2013
VJ töötajate arv	130	115	119	124	126
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	-12%	3%	4%	2%
VJ töötajate keskmine brutopalk	897	859	852	900	998
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	-4%	-1%	6%	11%
SP töötajate arv	104	98	94	87	85
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	-6%	-4%	-7%	-2%
SP töötajate keskmine brutopalk	684	711	764	822	1 017
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	4%	7%	8%	24%
EP töötajate arv	131	131	162	156	155
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	0%	24%	-4%	-1%
EP töötajate keskmine brutopalk	568	628	619	698	741
<i>Juurdekasvutempo (%)</i>	–	11%	-1%	13%	6%

Allikas: autori koostatud, (lisa 6)

SP töötajate keskmise brutopalga juurdekasvutempo oli baasaastaga võrreldes 49%, mis oli konkurentidega võrreldes oluliselt suurem. Samal ajal oli SP töötajate arv langeva trendiga (vt tabel 2.6). Nimetatud muutused viitavad autori hinnangul sellele, et töötajate arv vähenes eelkõige madalapalgaliste töötajate võrra, mis oli tingitud olulistest investeeringutest materiaalsesse põhivarasse. Uued ja kaasaegsemad automatiseeritud tootmiseseadmed võimaldasid töötajate arvu vähendades tootmismahu oluliselt kasvatada ja töötajate efektiivsust tõsta.

EP töötajate arv kasvas baasaastaga võrreldes 18% ja EP palgatase oli konkurentidega võrreldes oluliselt madalam (vt tabel 2.6). Samas EP juustu tootmismahud kasvasid aastatel 2009–2013 baasaastaga võrreldes 59%, investeeringud materiaalsesse põhivarasse kasvasid 65%. Nimetatud muutused viitavad sellele, et EP tootmiseseadmed olid analüüsitaval perioodil konkurentidega võrreldes vähem automatiseeritud, millest tulenevalt oli vajadus madalapalgaliste töötajate osas suurem.

Analüüsitaval perioodil oli müügitulu töötaja kohta (tööviljakus) absoluutväärtuses kõige kõrgem VJ-1, aastatel 2009–2011 oli erinevus konkurentidega 2,0–2,5 korda, kuid 2013. aastaks erinevus konkurentidega oluliselt vähenes (vt joonis 2.8).

Joonis 2.8. Töövõljalikus ja lisandväärtus töötaja kohta aastatel 2009–2013 (tuhat eurot)

Allikas: autori koostatud, (lisa 6)

Lisandväärtus töötaja kohta oli 2009. ja 2013. aastal absoluutväärtuses kõige kõrgem EP-1, kuid aastatel 2010–2012 oli nimetatud näitaja kõrgeim VJ-1 (vt joonis 2.8). SP töövõljalikus oli absoluutväärtuses kõrgem kui EP-1, kuid SP lisandväärtus töötaja kohta oli madalam kui EP-1. Samas SP töövõljalikus ja lisandväärtus töötaja kohta kasvasid 2013. aastaks baasaastaga võrreldes konkurentidest kiiremini.

VJ lisandväärtus töötaja kohta muutus töövõljalikuse muutusega võrreldes sarnase trendiga (vt joonis 2.8). Töövõljalikuse juurdekasvutempo oli baasaastaga võrreldes 15% ja lisandväärtusel töötaja kohta 28%. Aastatel 2012–2013 müügitulu langes (mõlemal aastal tulenevalt juustu müügiimahtude vähenemisest ning 2012. aastal avaldas mõju ka toorpiima hinna langusest tingitud müügihindade vähenemine), samas töötajate arv ja investeeringud materiaalsesse põhivarasse kasvasid. 2010. aastal kasvas töövõljalikus 20%, mis tulenes müügitulu suurenemisest 6% võrra (juustu tootmiskaht vähenes 6%) ja töötajate arvu

vähenedesest 12% võrra (vt tabel 2.6). Lisandväärtus töötaja kohta kasvas 2010. aastal 48%, mis tulenes ärikasumi ja põhivara kulumis suurendamisest. Põhivara kulumis suurenes 2010. aastal 26%, mis oli tingitud olulistest investeeringutest materiaalsesse põhivarasse (juurdekasvutempo 10%). Seega uute automatiseeritud seadmete kasutuselevõtmine võimaldas 2010. aastal töötajate arvu oluliselt vähendada.

SP ja EP tööviljakus oli analüüsitaval perioodil kasvava trendiga (vt joonis 2.8), juurdekasvutempod baasaastaga võrreldes vastavalt 105% ja 60%. Mõlema ettevõtte müügitulu oli kasvava trendiga ning tootmis- ja müügi mahud suurenesid samas suurusjärgus (baasaastaga võrreldes vastavalt 50% ja 59%). Tööviljakuse juurdekasvutempo ligikaudu kahekordse erinevuse tingis töötajate arvu muutus. SP töötajate arv oli analüüsitaval perioodil langeva trendiga ja vähenes baasaastaga võrreldes 18%, samas EP töötajate arv kasvas baasaastaga võrreldes 18% (vt tabel 2.6).

SP ja EP lisandväärtus töötaja kohta oli analüüsitaval perioodil sarnase trendiga (vt joonis 2.8), juurdekasvutempod baasaastaga võrreldes vastavalt 36% ja 14%. SP nimetatud näitaja muutusele avaldas aastatel 2009–2012 eelkõige mõju ärikasumi muutus. Lisaks sellele mõjutas lisandväärtust töötaja kohta positiivselt töajõukulude suurendamine töötaja kohta ning töötajate arvu vähenemine. 2013. aastal mõjutas SP lisandväärtuse muutust töötaja kohta eelkõige töajõukulude ja põhivara kulumis suurendamine. EP lisandväärtus langes 2011. aastal 21%, mis tulenes ärikasumi langusest 59% ja töötajate arvu suurendamisest 24% võrra.

Mrówczyńska-Kamińska (2013) artiklis avaldatud andmete alusel oli 2009. aastal Eesti toiduainetööstuses tootlikus (kogutoodang) töötaja kohta 75 tuhat eurot (kaudselt võrreldav tööviljakusega) ja lisandväärtus töötaja kohta 16 tuhat eurot. Analüüsitavate ettevõtete tööviljakus ja lisandväärtus töötaja kohta olid kõrgemad kui Eesti toiduainetööstuse keskmised 2009. aastal.

Kokkuvõttes maksis VJ konkurentidega võrreldes kõrgemat keskmist brutopalka, mis viitab sellele, et tootmis- ja seadmed olid rohkem automatiseeritud ning vajadus madalalpalgaliste töötajate osas oli väiksem. Võttes arvesse VJ tootmis- ja seadmete vähenemist ja olulises summas investeeringuid materiaalsesse põhivarasse, viitab VJ töötajate arvu kasv aastatel 2011–2013 töötajate kasutamise ebaefektiivsusele. EP töötajate ja keskmise brutopalka muutus analüüsitaval perioodil viitab sellele, et konkurentidega võrreldes olid tootmis- ja seadmed vähem automatiseeritud, millest tulenevalt oli vajadus madalalpalgaliste töötajate osas suurem. Autor

soovitab VJ-1 ja EP-1 hinnata võimalust töötajate arvu vähendamiseks, kuna olulised investeeringud materiaalsesse põhivarasse peaks tööstused automatiseeritumaks muutma.

Aastatel 2009–2013 oli müügitulu töötaja kohta (töoviljakus) absoluutväärtuses kõige kõrgem VJ-1, analüüsitaval perioodil erinevus konkurentidega vähenes. Lisandväärtus töötaja kohta oli 2009. ja 2013. aastal absoluutväärtuses kõige kõrgem EP-1, kuid aastatel 2010–2012 oli nimetatud näitaja kõrgeim VJ-1. SP töoviljakus oli absoluutväärtuses kõrgem kui EP-1, kuid SP lisandväärtus töötaja kohta oli madalam kui EP-1.

SP keskmine brutopalk, töoviljakus ja lisandväärtus töötaja kohta kasvasid ja töötajate arv vähenes 2013. aastaks baasaastaga võrreldes konkurentidest kiiremini. Autori hinnangul tulenes tööjõu kasutamise efektiivsuse oluline kasv tasuvatest investeeringutest materiaalsesse põhivarasse. Nimetatud muutused viitavad sellele, et tööstus muudeti aastatel 2009–2013 oluliselt automatiseeritumaks.

2.6 Vara kasutamise efektiivsuse võrdlusanalüüs

Vara kasutamise efektiivsuse analüüsimiseks kasutab autor aktiivsussuhtarve: vara käibesiduvus, põhivara käibesiduvus, varude käibesagedus ja ostjate arvete käibesiduvus.

Vara käibesiduvus näitab, kui palju tekib müügitulu ühe varasse investeeritud euro kohta. Mida suurem on näitaja, seda efektiivsemalt ettevõtte vara kasutab. Vara käibesiduvuse näitajad olid kõrgemad SP-1 ja EP-1, mis tõusid analüüsitava perioodi lõpuks 1,9-le (vt tabel 2.7) (SP ja EP vara käibesiduvuse näitajad oleks materiaalse põhivara sihtfinantseerimise kajastamisel brutomeetodil kuni 0,2 võrra väiksemad). VJ vara käibesiduvus oli konkurentidega võrreldes madalam, mis näitab, et vara kasutati ebaefektiivsemalt.

Tabel 2.7. Vara käibesiduvus aastatel 2010–2013 (korda)

Näitaja	2010	2011	2012	2013
VJ vara käibesiduvus	1,5	1,5	1,3	1,4
SP vara käibesiduvus	1,8	1,6	1,6	1,9
EP vara käibesiduvus	1,5	1,6	1,8	1,9

Allikas: autori koostatud, (lisa 6)

VJ, SP ja EP materiaalse põhivara (soetusmaksumuses) käibesiduvus oli analüüsitaval perioodil samas suurusjärgus (vt tabel 2.8). Autor kasutas nimetatud näitaja arvutamisel

alusandmetena materiaalse põhivara soetusmaksumust (sh vara soetamiseks saadud sihtfinantseerimise summa) (vt lisa 7). Autori hinnangul ei ole põhivara jääkmaksumused (sh vara sihtfinantseerimise kajastamine netomeetodil) võrreldavad, kuna juhtkonna hinnangute alusel määratud materiaalse põhivara kasulikud eluead võivad olla erinevad ja vara soetamiseks saadud sihtfinantseerimise osatähtsused olid analüüsitaval perioodil erinevad.

Tabel 2.8. Materiaalse põhivara (soetusmaksumuses) käibesiduvus aastatel 2010–2013 (korda)

Näitaja	2010	2011	2012	2013
VJ materiaalse põhivara käibesiduvus	1,3	1,3	1,2	1,2
SP materiaalse põhivara käibesiduvus	1,4	1,3	1,3	1,4
EP materiaalse põhivara käibesiduvus	1,2	1,2	1,3	1,3

Allikas: autori koostatud, (lisa 6 ja lisa 7)

VJ materiaalse põhivara (soetusmaksumuses) käibesiduvus oli analüüsitaval perioodil langeva trendiga, samas SP-l ja EP-l pigem kasvava trendiga (vt tabel 2.8). Nimetatud muutused viitavad VJ investeeringute ebaefektiivsusele, kuna olulises summas investeeringud materiaalsesse põhivarasse ei toonud kaasa müügitulu kasvu. Samas SP ja EP investeeringute ja müügitulu juurdekasvutempod olid sarnased või müügitulu kasvas kiiremini kui investeeringud materiaalsesse põhivarasse.

Varude käibesagedus oli madalaim VJ-l (vt tabel 2.9), mis tulenes osaliselt varude eripärast. VJ toodab kõva itaaliapärase juustu, mille tootmisprotsess on võrreldes pehmete juustudega oluliselt pikem. Kõva juustu laagerdumisperiood on 10-20 kuud ja pehme juustu laagerdamisperiood on kuni 1,5 kuud. SP ja EP varude käibesagedus oli analüüsitaval perioodil üldiselt kasvava trendiga, samas VJ-l nimetatud näitaja langes (vt tabel 2.9).

Tabel 2.9. Varude käibesagedus aastatel 2010–2013 (korda)

Näitaja	2010	2011	2012	2013
VJ varude käibesagedus	7,1	6,9	6,2	5,8
SP varude käibesagedus	8,8	8,0	8,2	9,8
EP varude käibesagedus	8,7	8,2	9,2	10,8

Allikas: autori koostatud, (lisa 6)

Ettevõtte konkurentsivõime säilitamisel on kvaliteedi tõstmine ja varude vähendamine otsustava tähtsusega ning täppisajastussüsteemi (*just-in-time system, JIT-system, zero-stock system*) rakendatavates ettevõtetes on varude suur käibesagedus edukuse tunnuseks (Alver, Reinberg 2002, 325). Täppisajastus (*just-in-time, JIT*) tähendab, et tooraine saabub täpselt sel ajal, kui seda tootmisprotsessis vaja läheb, detailid saavad valmis just siis, kui neid toodete kokkumonteerimiseks tarvis läheb ja valmistoodang saab valmis just siis, kui on vaja see tarnijatele tarnida (Alver, Alver 2011, 547–548).

Sarnasele järeldusele jõudsid ka Capkun *et al* (2009), Deloof (2003) ning García-Teruel ja Martínez-Solano (2007), et varude käibevälde ja varude kuluvälde on tugevas negatiivses seoses kasumlikkusega (puhaskasum, ärikasum, brutokasum, *gross operating income*, vararentaablus). Capkun *et al* (2009) leidsid, et sõltuvalt varude liigist, oli seose tugevus kasumlikkusega erinev. Tugevaim oli kasumlikkuse ja tooraine käibevälde negatiivne seos. Valmistoodangu käibevälde oli tugevamas negatiivses seoses ärikasumiga ja lõpetamata toodangu käibevälde oli tugevamas negatiivses seoses brutokasumiga. Seega kasumlikkust saab suurendada varude käibevälde ja kuluvälde vähendamisega.

Eelmises lõigus nimetatud uuringutest tulenevalt peaks varude käibesagedus olema tugevas positiivses seoses kasumlikkusega. Autor ei ole juustutööstusettevõtete nimetatud näitajatele teinud korrelatsioonanalüüsi, kuid analüüsitavatest ettevõtetest oli aastatel 2009–2013 kõige kasumlikum EP (vt lisa 6 ja alapeatükk 2.7) ning varude käibesagedus oli samuti kõige kõrgem EP-1 (vt tabel 2.9), mis viitab varude käibesageduse ja kasumlikkuse positiivsele seosele. Seega autor soovib kõigil analüüsitavatel ettevõtetel, kuid eelkõige VJ-1, varude käibesageduse suurendamiseks müügiimahtude samaks jäämisel varusid vähendada (alustades toorainest ja materjalidest). Eesmärgi saavutamiseks sõlmida tarnijatega kokkulepped tooraine ja materjalide tarneaegade lühendamiseks ning tootmise planeerimisel arvestada maksimaalselt detailse müügiplaaniga. Kuna nii tooraine ja materjalide kui ka valmistoodangu varude vajadus sõltub müügiplaanist, siis on pika- ja lühiajalise müügiplaani koostamisele oluline võtta arvestada ostjate soovidega ja planeeritud tellimiskogustega, et muuta müügiplaan võimalikult täpseks.

VJ ostjate arvete käibesiduvus oli analüüsitaval perioodil oluliselt kõrgem kui konkurentidel (vt tabel 2.10). VJ-1 ja EP-1 oli nimetatud näitaja üldiselt kasvava trendiga, mis viitab efektiivsetele ettevõttesisestele kontrolliprotseduuridele nõuete laekumise jälgimisel ning heale äritegevuse rahakäibe juhtimisele.

Tabel 2.10. Ostjate arvete käibesiduvus aastatel 2010–2013 (korda)

Näitaja	2010	2011	2012	2013
VJ ostjate arvete käibesiduvus	10,0	11,0	10,6	14,5
SP ostjate arvete käibesiduvus	9,7	7,6	7,0	7,1
EP ostjate arvete käibesiduvus	5,8	8,8	9,3	8,2

Allikas: autori koostatud, (lisa 6)

Deloof (2003) ning García-Teruel ja Martínez-Solano (2007) jõudsid järeldusele, et ostjate arvete käibevalde on tugevas negatiivses seoses kasumlikkusega (*gross operating income*, vararentaablus). Seega kasumlikkust saab suurendada ostjate arvete käibevalte vähendamiseks.

Eelmises lõigus nimetatud uuringutest tulenevalt peaks ostajate arvete käibesiduvus olema tugevas positiivses seoses kasumlikkusega. Autor ei ole juustutööstusettevõtete nimetatud näitajatele teinud korrelatsioonanalüüsi. Analüüsitavaid ettevõtteid oli aastatel 2009–2013 kõige kasumlikum EP (vt lisa 6 ja alapeatükk 2.7), samas ostjate arvete käibesiduvus oli kõige kõrgem VJ-l (vt tabel 2.10), mis ei viita ostjate arvete käibesiduvuse tugevale positiivsele seosele kasumlikkusega. Samas EP oli kasumlikum kui SP ja aastatel 2011–2013 oli kõrgem ka EP ostjate arvete käibesiduvus, mis viitab ostjate arvete käibesiduvuse ja kasumlikkuse positiivsele seosele. Seega autor soovib kõigil analüüsitavatel ettevõtetel, kuid eelkõige SP-l ostjate arvete käibesiduvuse suurendamiseks pöörata rohkem tähelepanu nõuete laekumise kiirusele.

Kokkuvõttes olid EP ja SP aastatel 2010–2013 vara ja varude kasutamise osas oluliselt efektiivsemad kui VJ ning aastatel 2012–2013 materiaalse põhivara kasutamise osas efektiivsemad kui VJ. Samas ostjate arvete käibesiduvus oli oluliselt kõrgem VJ-l. Autor soovib SP-l ja EP-l nõuete laekumist rohkem jälgida ning ettevõttesiseseid kontrolliprotseduure laekumiskiiruse tõstmise eesmärgil efektiivsemaks muuta. Näiteks lühendada maksetähtaegasid, määrata krediidilimiidid, jälgida nõuete laekumist jne.

VJ vara ja materiaalse põhivara (soetusmaksumuses) käibesiduvuse näitajad olid aastatel 2010–2013 langeva trendiga ja üldiselt madalamad kui konkurentidel. Seega soovib autor VJ-l täiendavate investeeringute tegemisel oluliselt hinnata nende tasuvust. VJ varude käibesagedus oli samuti madalam kui konkurentidel, mis tulenes osaliselt varude sortimendi erinevusest. Samas oli VJ nimetatud näita analüüsitaval perioodil langeva trendiga, mis viitab ebaefektiivsusele. Autor soovib kõigil analüüsitavatel ettevõtetel, kuid eelkõige VJ-l,

efektiivsuse tõstmise ja rahakäivate juhtimise eesmärgil varude saldot nii tooraine ja materjalide kui ka valmistoodangu osas vähendada. Eesmärgi saavutamiseks sõlmida tarnijatega kokkulepped tooraine ja materjalide tarneaegade lühendamiseks ning tootmise planeerimisel arvestada detailse müügiplaaniga. Kuna nii tooraine ja materjalide kui ka valmistoodangu varude vajadus sõltub müügiplaanist, siis on pika- ja lühiajalise müügiplaani koostamisele oluline arvestada ostjate soovidega ja planeeritud tellimiskogustega, et muuta müügiplaan võimalikult täpseks.

2.7 Kasumlikkuse võrdlusanalüüs

Kasumlikkuse näitajatest analüüsib autor müügitulu ärirentaablust ja kapitali rentaablust. Piimatööstussektori müügitulu ärirentaabluse näitajad olid aastatel 2009–2013 vahemikus 0%–5% (vt alapeatükk 1.1 tabel 1.6). Sarnaselt kogu piimatööstussektoriga, olid ka analüüsitavate ettevõtete müügitulu ärirentaabluse näitajad aastatel 2009–2013 väga madalad (v.a EP müügitulu ärirentaablus 2009. aastal) ning aastate lõikes kõikuvad (vt tabel 2.11).

Tabel 2.11. Kapitali rentaablus ja müügitulu ärirentaablus aastatel 2009–2013 (%)

Näitaja	2009	2010	2011	2012	2013
VJ müügitulu ärirentaablus	-1%	2%	3%	2%	-1%
SP müügitulu ärirentaablus	3%	3%	1%	2%	1%
EP müügitulu ärirentaablus	13%	6%	2%	4%	5%
VJ kapitali rentaablus	–	3%	5%	3%	-2%
SP kapitali rentaablus	–	6%	2%	2%	2%
EP kapitali rentaablus	–	11%	4%	10%	14%

Allikas: autori koostatud, (lisa 6)

EP müügitulu ärirentaablus oli enamikel aastatel teiste analüüsitavate ettevõtete ning piimatööstussektoriga võrreldes kõrgemad (vt tabel 2.11 ja alapeatükk 1.1 tabel 1.6). EP ärikasum oli enamikel aastatel konkurentidega võrreldes oluliselt kõrgem. 2009. aasta müügitulu ärirentaablus 13% oli tingitud eelkõige sellest, et müügihinnad langesid oluliselt vähem kui toorpiima hind.

VJ müügitulu ärirentaablus oli võrreldes piimatööstussektori ja teiste analüüsitavate ettevõtetega võrreldes oluliselt madalam 2009. ja 2013. aastal (vt alapeatükk 1.1 tabel 1.6 ja

tabel 2.11). 2009. aasta madal kasumlikkus oli tingitud juustu müügihindade langusest nii koduturul kui ka eksporditurudel. Toorpiima hinna langus kompenseeris osaliselt juustu müügihindadest tuleneva tulude languse. Toorpiima hind hakkas 2009. aasta viimases kvartalis kiiresti tõusma, samas juustu müügihinnad Eestis ja eksporditurudel oluliselt ei muutunud. Lisaks sellele avaldas olulist mõju Venemaa rubla kurss, millest tulenevalt tekkis valuutakursi kahjum kokku summas 341 tuhat eurot. Kui valuutakursi kahjum elimineerida ärikasumist, siis oleks 2009. aasta müügitulu ärirentaablus olnud 0,2%. Samas suutis VJ 2009. aastal ligikaudu kahekordistada müügiimahte Eesti turul ning laiendada toodete saadavust erinevates jaekettides. Aastatel 2006–2009 lähtus VJ põhimõttest, et toorpiima tootjatele makstakse Eesti keskmise toorpiima hinnaga võrreldes ligikaudu 3% rohkem, mis tagas VJ-le Baltikumi parima kvaliteediga toorpiima (Valio: piimatoodete ... 2009). Seega kuna toorpiimakulu moodustab peamise osa kuludest, siis avaldab 3%-line erinevus kasumlikkusele olulist mõju.

VJ 2013. aasta äriahjum ja negatiivne müügitulu ärirentaablus oli tingitud eelkõige juustu müügiimahtude vähenemisest 8% ehk 600 tonni võrra, mis omakorda tulenes eelkõige ekspordi vähenemisest Itaaliasse ja Soome ning ekspordi peatumisest Venemaale. 2013. aasta neljandas kvartalis Venemaale enam ei eksporditud. Võrreldes 2012. aastaga vähenes Itaalia eksporditulu 75% (3,4 miljonit eurot), Soome eksporditulu 42% (2,4 miljonit eurot) ja Venemaa eksporditulu 31% (2,7 miljonit eurot). (AS-i Võru Juust detailne info...)

VJ 2011. ja 2012. aasta kõrgem rentaablus oli tingitud maailmaturu juustuhindade pidevast jälgimisest ja võimalikult kiiretest hindade korrigeerimisest vastavalt muutuvatele turutingimustele.

EP kapitali rentaablus oli analüüsitaval perioodil oluliselt kõrgem kui konkurentidel, v.a 2011. aastal (vt tabel 2.11). VJ kapitali rentaabluse oluliselt madalam tase tulenes VJ keskmiselt kaks korda suuremast kapitalis ning VJ oluliselt väiksemast kasumist enne intresse ja makse. SP kapitali rentaabluse oluliselt madalam tase tulenes SP oluliselt väiksemast kasumist enne intresse ja makse (analüüsitaval perioodil oli EP kapital SP-ga võrreldes 1,3–1,5 korda suurem).

Kokkuvõttes olid VJ ja SP rentaablusnäitajad madalad, mis ühtib alapeatüki 1.1 esitatud piimatööstussektori andmetega. Erandina olid EP rentaablusnäitajad enamikel aastatel teiste analüüsitavate ettevõtete ning piimatööstussektori näitajatega võrreldes oluliselt kõrgemad. EP kõrgem müügitulu ärirentaablus tulenes eelkõige kõrgematest müügihindadest

võrreldes konkurentidega. EP kapitali rentaabluse oluliselt kõrgem tase võrreldes VJ-ga tulenes VJ keskmiselt kaks korda suuremast kapitalis ning oluliselt väiksemast kasumist enne intresse ja makse. EP kapitali rentaabluse oluliselt kõrgem tase võrreldes SP-ga tulenes oluliselt väiksemast kasumist enne intresse ja makse (analüüsitaval perioodil oli EP kapital SP-ga võrreldes 1,3–1,5 korda suurem). Autor soovib VJ-l ja SP-l müügihindu tõsta ning müügihahtusid reguleerida kampaaniatega.

2.8 Tööjõu ärikasumisiduvuse efektiivsusmaatriksid ja sünteetiline efektiivsusindeks

VJ, SP ja EP efektiivsusmaatriksite koostamisel kasutas autor näitajate järjestamisel Alveri ja Järve (1987) pakutud põhimõtet, mille kohaselt ressursid teisenevad läbi kulude lõpptulemusteks. Lisaks sellele kasutas autor ressursside, kulude ja tulemusnäitajate järjestamisel intensiivarengu põhimõtet, mille kohaselt reastatakse näitajad maatriksisse kasvutempo kahanemise järjekorras (Alver, Järve 1989).

Autor valis efektiivsusmaatriksisse viis kvantitatiivset näitajat:

- 1) ressurssidest töötajate arvu (T) ja materiaalse põhivara soetusmaksumuses (sh vara soetamiseks saadud sihtfinantseerimise summa) (P) (vt lisa 7);
- 2) kuludest ärikulud (v.a toorpiimakulu) (K);
- 3) tulemusnäitajatest müügitulu (M) ja ärikasumi (Ä).

Kuna analüüsi eesmärk oli uurida ärikasumi kujunemist ühe töötaja kohta, siis on efektiivsusmaatriksi juhtelemendiks tööjõu ärikasumisiduvus (vt tabel 2.12, element 51). Seega kaasati esimese tulemusnäitajana efektiivsusmaatriksisse ärikasum ning teiseks müügitulu. Kasumlikkuse tõstmiseks peab ettevõtte ärikasum kasvama müügitulust kiiremini ning seetõttu vastab selline tulemusnäitajate järjestus ka intensiivarengu põhimõttele. Ärikasumit puhaskasumile eelistas autor seetõttu, et puhaskasumist on maha arvatud tulumaksukulu, mis ei pruugi Eestis kehtiva raamatupidamise hea tava kohaselt olla seotud konkreetse analüüsitava majandusaastaga. Lisaks sellele saavad töötajad mõjutada eelkõige äritulusid ja -kulusid ning vähem finantstulusid ja -kulusid.

Tabel 2.12. Analüüsitav maatriksmodel

	Ärikasum (Ä)	Müügitulu (M)	Ärikulud (v.a toorpiimakulu) (K)	Materiaalne põhivara soetus- maksumuses (P)	Töötajate arv (T)
Ärikasum (Ä)	11 1				
Müügitulu (M)	21 $\frac{\ddot{A}}{M}$ Müügitulu ärirentaablus	22 1			
Ärikulud (v.a toorpiimakulu) (K)	31 $\frac{\ddot{A}}{K}$ Ärikulude ärikasumisiduvus	32 $\frac{M}{K}$ Ärikulude müügitulusiduvus	33 1		
Materiaalne põhivara soetus- maksumuses (P)	41 $\frac{\ddot{A}}{P}$ Põhivara ärikasumisiduvus	42 $\frac{M}{P}$ Põhivara müügitulusiduvus	43 $\frac{K}{P}$ Põhivara ärikuludesiduvus	44 1	
Töötajate arv (T)	51 $\frac{\ddot{A}}{T}$ Tööjõu ärikasumisiduvus	52 $\frac{M}{T}$ Tööjõu müügitulusiduvus	53 $\frac{K}{T}$ Tööjõu ärikuludesiduvus	54 $\frac{P}{T}$ Tööjõu põhivarasiduvus	55 1

Allikas: autori koostatud, (Mereste 1987, 245)

Autor järjestas ressursinäitajad eeldusel, et kõigepealt võetakse tööle inimesed ja seejärel soetatakse tootmismasinad ja –seadmed, seega esmalt kaasati mudelisse materiaalne põhivara soetusmaksumuses ja seejärel töötajate arv. Autor soovis algselt ressurssidest kaasata mudelisse aktiivse materiaalse põhivara soetusmaksumuses, kuid tulenevalt andmete piiratusest ei olnud võimalik nimetatud näitajaid kasutada (SP konsolideeritud aruandes puudusid andmed SP aktiivse materiaalse põhivara kohta). Aktiivse põhivara hulka arvatakse peamiselt masinad, seadmed ja muu inventar (Rammo ja Volt 1985). Autori hinnangul on materiaalse põhivara andmed soetusmaksumuses võrreldavad, kuna kõik analüüsitavad ettevõtted omasid tootmishooneid. EP rentis lisaks Tallinnas pakketsehhi juustude viilutamiseks ja pakendamiseks, kuid autori hinnangul ei avalda see andmete võrreldavusele olulist mõju.

Kulunäitajatest valis autor ärikulud (v.a toorpiimakulu), mis peegeldab kõige täpsemalt müügitulu teenimiseks konkreetsel majandusaastal tehtud kulusid. Nimetatud põhimõtetest lähtuv efektiivsusmaatriks on esitatud tabelis 2.12.

Efektiivsusmaatriksi juhtelemendi tööjõu ärikasumisiduvuse (vt tabel 2.12, element 51) analüüsimisel kasutas autor multiplikatiivset tegursüsteemi (vt alapeatükk 1.3 valem 1), keskendudes efektiivsusmaatriksi peadiagonaali alustele elementidele (teguritele), mis omavahel korrutades annavad kokku uuritava näitaja (juhtelemendi). Vastavalt valemile 1 saab koostada neljategurilise tegurisüsteemi (valem 3):

$$\frac{\ddot{A}}{T} = \frac{P}{T} \times \frac{K}{P} \times \frac{M}{K} \times \frac{\ddot{A}}{M} \quad (3)$$

Iga elemendi väärtuse kasv suurendab analüüsitava näitaja väärtust ning elementide detailsemal analüüsimisel on võimalik teada saada iga elemendi absoluutne mõju ja absoluutse mõju osatähtsus kogumuutusest. (Mereste 1987, 90, 132; Vensel 2001, 70, 84–85; Siimann 2011)

VJ, SP ja EP efektiivsusmaatriksid on toodud lisas 8 ning üksikute tegurite mõjuulatuste arvutused kasutades ahelasendusmeetodit on esitatud lisas 9. Tabelis 2.13 on esitatud kokkuvõtte juhtelemendi muutuse kohta ettevõtete lõikes efektiivsusmaatriksi peadiagonaali alla järjestatud tegurite kaupa.

VJ ärikahjum ühe töötaja kohta (\ddot{A}/T) oli 2013. aastal 3 tuhat eurot (vt tabel 2.13). Võrreldes 2009. aastaga kasvas ärikahjum töötaja kohta 64%. 2013. aastal muutus ärikasum ärikahjumiks. VJ ärikahjumi suurenemine töötaja kohta aastatel 2009–2013 oli tingitud müügitulu ärirentaabluse langusest ning tööjõu põhivarasiduvuse ja ärikulude müügisiduvuse kasvust. Nimetatud näitajate muutusele avaldas olulist mõju eksporditulu vähenemine aastatel 2012–2013, mis oli tingitud olulisest ekspordi vähenemisest Itaaliasse, Soome ja Venemaale. Lisaks sellele avaldas mõju toorpiima hinna tõus ja juurdehindluse kahanemine. Põhivara ärikuludesiduvus vähendas ärikahjumit töötaja kohta ehk avaldas positiivset mõju.

SP ärikasum ühe töötaja kohta (\ddot{A}/T) oli 2013. aastal 2 tuhat eurot (vt tabel 2.13). Võrreldes 2009. aastaga kahanes näitaja 34% ja võrreldes 2012. aastaga kahanes 36%. SP ärikasumi langus töötaja kohta aastatel 2009–2013 oli tingitud müügitulu ärirentaabluse langusest, mis tulenes eelkõige toorpiima hinna tõusust ja juurdehindluse kahanemisest. Tööjõu põhivarasiduvus, põhivara ärikuludesiduvus ja ärikulude müügitulusiduvus mõjutasid ärikasumit töötaja kohta positiivselt.

EP ärikasum ühe töötaja kohta (\ddot{A}/T) oli 2013. aastal 9 tuhat eurot (vt tabel 2.13). Võrreldes 2009. aastaga kahanes näitaja 32% ja võrreldes 2012. aastaga kasvas näitaja 31%. EP ärikasumi langus töötaja kohta aastatel 2009–2013 oli tingitud müügitulu ärirentaabluse ja põhivara ärikuludesiduvuse langusest. Müügitulu ärirentaablusele avaldas eelkõige mõju

juurdehindluse kahanemine. Põhivara ärikuludesiduvuse langus viitab mis viitab põhivara ebaefektiivsele kasutamisele. Ärikulude müügitulusiduvus ja töäjõu põhivarasiduvus mõjutasid ärikasumit töötaja kohta positiivselt.

Tabel 2.13. Efektiivsusmaatriksi peadiagonaali aluste elementide absoluutne mõju ja absoluutse mõju osatähtsus juhtelemendi (Ä/T) kogumuutusest aastatel 2009–2013

Efektiivsusmaatriksi elemendid	Elemendi väärtus 2009 (tuhat eurot)	Elemendi väärtus 2013 (tuhat eurot)	Absoluutne mõju juhtelemendi (Ä/T) muutusele 2009–2013 (tuhat eurot)	Osatähtsus juhtelemendi (Ä/T) kogumuutusest 2009–2013 (%)
VJ töäjõu ärikasumisiduvus (Ä/T)	-2,010	-3,295	-1,285	100%
VJ töäjõu põhivarasiduvus (P/T)	148,240	201,108	-0,717	56%
VJ põhivara ärikuludesiduvus (K/P)	0,652	0,390	1,097	-85%
VJ ärikulude müügitulusiduvus (M/K)	2,631	3,746	-0,691	54%
VJ müügitulu ärirentaablus (Ä/M)	-0,008	-0,011	-0,974	76%
SP töäjõu ärikasumisiduvus (Ä/T)	2,939	1,936	-1,002	100%
SP töäjõu põhivarasiduvus (P/T)	72,817	135,877	2,545	-254%
SP põhivara ärikuludesiduvus (K/P)	0,524	0,563	0,404	-40%
SP ärikulude müügitulusiduvus (M/K)	2,941	3,006	0,129	-13%
SP müügitulu ärirentaablus (Ä/M)	0,026	0,008	-4,081	407%
EP töäjõu ärikasumisiduvus (Ä/T)	12,898	8,783	-4,115	100%
EP töäjõu põhivarasiduvus (P/T)	76,960	107,203	5,069	-123%
EP põhivara ärikuludesiduvus (K/P)	0,533	0,456	-2,590	63%
EP ärikulude müügitulusiduvus (M/K)	2,507	3,367	5,278	-128%
SP müügitulu ärirentaablus (Ä/M)	0,126	0,053	-11,873	288%

Allikas: autori koostatud, (lisa 8 ja lisa 9)

Järgnevalt on esitatud VJ, SP ja EP juhtelemendi muutust mõjutavate tegurite võrdlus koos erinevuste põhjustega efektiivsusmaatriksi peadiagonaali alla järjestatud tegurite kaupa (vt lisa 8):

1. Tööjõu põhivarasiduvus (P/T) oli analüüsitaval perioodil VJ-l oluliselt kõrgem kui SP-l ja EP-l. Autori hinnangul võib põhjus olla selles, et kohalikel ettevõtetel (SP ja EP) on olnud väliskapitalil põhineva ettevõttega (VJ) võrreldes väiksem võimekus investeerida materiaalsesse põhivarasse. Seetõttu on SP ja EP pidanud kallite tootmisseadmete ostmise asemel rakendama rohkem tööjõudu. Sarnasele järeldusele jõudsid ka Kaldaru ja Tamm (2003). Analüüsitaval perioodil oli tööjõu põhivarasiduvuse juurdekasvutempo SP-l ja EP-l kõrgem kui VJ-l, mis viitab sellele, et SP ja EP tehnoloogiline mahajäämus võrreldes VJ-ga väheneb.
2. Põhivara ärikuludesiduvus (K/P) oli aastatel 2009–2013 üldiselt kasvava trendiga SP-l (juurdekasvutempo baasaastaga võrreldes 7%), mis oli põhjustatud ärikulude (v.a toorpiim) kiiremast kasvust võrreldes materiaalse põhivaraga. Kuna ärikulude kasvuga kaasnes ka tootmis- ja müügitulude suurenemine, siis väljendab nimetatud näitaja suurenemine efektiivsuse kasvu. VJ sama näitaja oli analüüsitaval perioodil kahaneva trendiga (juurdekasvutempo baasaastaga võrreldes -40%) ja EP-l üldiselt kahaneva trendiga (juurdekasvutempo baasaastaga võrreldes -14%), mis oli põhjustatud materiaalse põhivara kiiremast kasvust võrreldes ärikuludega (v.a toorpiim), mis viitab ebaefektiivsusele.
3. Ärikulude müügitulusiduvus (M/K) kasvas aastatel 2009–2013 kõikidel analüüsitavatel ettevõtetel, erandina langes näitaja kõigil ettevõtetel 2012. aastal. Seega sarnaneb muutus toorpiima hinna muutuse trendiga samal perioodil. Kõige enam kasvas ärikulude müügitulusiduvus VJ-l. Kui elimineerida müügitulust toorpiimakulu, siis oleks nimetatud näitaja analüüsitavatel ettevõtetel vähenenud (SP-l 15%, EP-l 10% ja VJ-l 5%), mis näitab, et tiheda konkurentsi tõttu ei ole ettevõtted suutnud kulutõusu täies ulatuses edasi hinnastada.
4. Müügitulu ärirentaablus (Ä/M) langes aastatel 2009–2013 märgatavalt kõikidel analüüsitavatel ettevõtetel, kuna ärikulud on kasvanud müügitulust kiiremini.

Kokkuvõttes võib järeldada, et võrreldes 2009. aastaga tingis ühe töötaja teenitud ärikasumi vähenemise kõikides analüüsitavates ettevõtetes kulude kiirem kasv võrreldes tulude kasvuga. Teised mõjutavad tegurid olid ettevõtete lõikes erinevad.

Dünaamilise järjestusülesande lahendamisel koostas autor kaks võrdlusmaatriksit (vt lisa 10) ja kasutas Mereste (1984, 156; 1987, 248) pakutud aritmeetilise keskmise alusel leitud sünteetilise efektiivsusindeksi valemit (alapeatükk 1.3 valem 2). Kuna EP oli aastatel 2009–2013 kasumlikum kui VJ ja SP, siis võrdlusmaatriksite andmed leiti EP efektiivsusmaatriksi elementide jagamisel vastavalt VJ ja SP efektiivsusmaatriksi elementidega.

Esimese võrdlusmaatriksi (EP ja VJ efektiivsusmaatriksite elementide suhe) aritmeetilise keskmise alusel leitud sünteetilised efektiivsusindeksid olid aastatel 2009–2013 järgnevad:

- 2009. aastal $-4,588 = \frac{2 \times (-45,877)}{5^2 - 5}$
- 2010. aastal $1,712 = \frac{2 \times 17,123}{5^2 - 5}$
- 2011. aastal $0,651 = \frac{2 \times 6,514}{5^2 - 5}$
- 2012. aastal $1,237 = \frac{2 \times 12,367}{5^2 - 5}$
- 2013. aastal $-1,186 = \frac{2 \times (-11,857)}{5^2 - 5}$

Kuna VJ 2009. ja 2013. aasta kahjumid on anomaalsed näitajad ning moonutavad sünteetiliste efektiivsusindeksite väärtusi, siis on järgnevalt analüüsitud VJ näitajaid ainult aastatel 2010–2012. Üldise efektiivsusindeksi alusel oli EP 2010. aastal 71,2% efektiivsem ja 2012. aastal 23,7% efektiivsem kui VJ. Erandina oli VJ efektiivsem kui EP 2011. aastal.

Sünteetiliste efektiivsusindeksite geomeetriline keskmine aastatel 2010–2012 oli 1,113 ($\sqrt[3]{1,712 \times 0,651 \times 1,237}$), mis näitab, et nimetatud perioodil oli EP keskmiselt 11,3% efektiivsem kui VJ.

Teise võrdlusmaatriksi (EP ja SP efektiivsusmaatriksite elementide suhe) aritmeetilise keskmise alusel leitud sünteetilised efektiivsusindeksid olid aastatel 2009–2013 järgnevad:

- 2009. aastal $2,321 = \frac{2 \times 23,209}{5^2 - 5}$
- 2010. aastal $1,450 = \frac{2 \times 14,504}{5^2 - 5}$
- 2011. aastal $1,475 = \frac{2 \times 14,754}{5^2 - 5}$
- 2012. aastal $1,535 = \frac{2 \times 15,348}{5^2 - 5}$
- 2013. aastal $2,871 = \frac{2 \times 28,709}{5^2 - 5}$

Süntheetiliste efektiivsusindeksite geomeetriselised keskmised olid aastatel 2009–2013 ja 2010–2012:

- 2009–2013: $1,854 = \sqrt[5]{2,321 \times 1,450 \times 1,475 \times 1,535 \times 2,871}$
- 2010–2012: $1,486 = \sqrt[3]{1,450 \times 1,475 \times 1,535}$

Leitud keskmistest nähtub, et EP oli aastatel 2009–2013 keskmiselt 85,4% ja aastatel 2010–2012 keskmiselt 48,6% efektiivsem kui SP.

Kokkuvõttes tingis ühe töötaja teenitud ärikasumi vähenemise kõikides analüüsitavates ettevõtetes kulude kiirem kasv võrreldes tulude kasvuga. Teised mõjutavad tegurid olid ettevõtete lõikes erinevad. EP ärikasumi langus töötaja kohta oli tingitud lisaks põhivara ärikuludesiduvuse langusest, seega investeeringud põhivarasse ei toonud kaasa ärikulude kasvu, mis omakorda oleks pidanud kaasa tooma müügitulu kasvu. EP ärikulude müügitulusiduvus ja töäjõu põhivarasiduvus mõjutasid ärikasumit töötaja kohta positiivselt. SP ärikasumi langus töötaja kohta oli tingitud ainult müügitulu ärirentaabluse langusest. Töäjõu põhivarasiduvus, põhivara ärikuludesiduvus ja ärikulude müügitulusiduvus mõjutasid ärikasumit töötaja kohta positiivselt. VJ ärikahjumi suurenemine töötaja kohta oli tingitud lisaks töäjõu põhivarasiduvuse ja ärikulude müügisiduvuse kasvust. Põhivara ärikuludesiduvus vähendas ärikahjumit töötaja kohta ehk avaldas positiivset mõju.

Keskmete sünteetiliste efektiivsusindeksite alusel oli aastatel 2009–2013 kõige efektiivsem EP, mis tulenes eelkõige suuremast ärikasumist. Tulenevalt anomaaliatest VJ-i andmetes (2009. ja 2013. aasta kahjum), oli autoril võimalik kõik kolm ettevõtet keskmete sünteetiliste efektiivsusindeksite alusel järjestada aastatel 2010–2012: kõige efektiivsem oli EP, järgnes VJ ja SP.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk oli selgitada, kuidas erinesid Eesti juustutööstusettevõtete AS-i Võru Juust, AS-i Saaremaa Piimatööstus ja OÜ Estover Piimatööstus majandustegevuse erinevaid aspekte iseloomustavad näitajad aastatel 2009–2013 ning mis olid erinevuste põhjused. Eesmärgi saavutamiseks püstitas autor uurimisküsimused, millele vastamiseks lahendas töö alguses püstitatud uurimisülesanded. Analüüsimetoditest kasutas autor vertikaal-, horisontaal-, trendi- ja suhtarvuanalüüsi ning maatriksmodelleerimist (sh ahelasendusmeetodit ja dünaamilise järjestusülesande lahendamist sünteetilise efektiivsusindeksi valemiga).

Eesti piimatööstussektori arengust aastatel 2006–2013 selgus, et piimatööstusettevõtete arv vähenes. Piimatööstused muudeti rohkem automatiseeritumaks (tulenevalt olulistest investeeringutest materiaalsesse põhivarasse), mis omakorda võimaldas töötajate arvu vähendada ja keskmist brutopalka tõsta. Piimatoodete müügihinna mõjutas eelkõige toorpiima hinna muutus. Müügitulu ja ärikulude muutus oli sarnased (alusjuurdekasvutempod 21%), mis viitab sellele, et müügihindade määramisel arvestatakse oluliselt ärikulude muutusega. Müügitulu ärirentaablus oli 0%–6%, mis näitab sektori madalat kasumlikkust. Piimatoodetest suurenes kõige rohkem juustu ja kohupiima tootmiskaht, mis tulenes eelkõige ekspordimahtu kasvust, mitte kohaliku tarbimiseelistuse suurenemisest. Juust ja kohupiim oli ühtlasi ka kõige olulisem piimatoodete (KN 0402–0406, 2105) eksporditüüp ning peamine ekspordisihtriik oli Venemaa.

Bilansi struktuurianalüüsist nähtus, et ettevõtete koguarast moodustas suurima osa materiaalne põhivara (üle 50%), mis on iseloomulik tööstusettevõtetele. Erinevalt konkurentidest oli VJ varude osatähtsus koguarast üldiselt kasvava trendiga, mis tulenes eelkõige müügiimahtude vähenemisest, mille tingis eksporditulu kahanemine. VJ nõuete ja ettemaksete osatähtsus koguarast oli oluliselt väiksem kui konkurentidel, mis tulenes rahakäivete paremast juhtimisest (nõuete kiiremast laekumisest). EP omakapitali osatähtsus bilansimahust oli konkurentidega võrreldes oluliselt kõrgem (74%) ja viitab omanike raha ebaefektiivsele kasutamisele. VJ ja SP kasutasid materiaalse põhivara investeeringute

finantseerimisel EP-ga võrreldes oluliselt rohkem võõrkapitali (VJ eelkõige pikaajalisi laene, SP nii lühi- kui ka pikaajalisi laene).

Kasumiaruande struktuurianalüüsist nähtus, et eksporditulu osatähtsus müügitulust oli kõrgeim VJ-l. Samas erinevalt konkurentidest oli VJ eksporditulu osatähtsus müügitulust langeva trendiga (75%-lt 47%-le), mis tulenes olulisest ekspordi vähenemisest Itaaliasse, Soome ja Venemaale. SP ja EP eksporditulu suurenemine tulenes eelkõige ekspordimahtude kasvust Venemaale. Ärikulude struktuur oli analüüsitavatel ettevõtetel sarnane. Samas kuna juustutööstusettevõtete rentaablusnäitajad on väga madalad, siis on kulude väikestel erinevustel kasumi kujunemisel oluline roll. Ärikuludest moodustas suurima osa toorpiimakulu, suhe müügitulusse oli keskmiselt madalaim EP-l (62%), mis tulenes autori hinnangul eelkõige suuremast juurdehindlusest. VJ madalam tööjõukulude suhe müügitulusse tulenes eelkõige väiksemast töötajate arvust.

Rahakäibe aruande struktuurianalüüsist nähtus, et SP rahakäibe aruanded erinesid oluliselt VJ ja SP aruannetest. SP investeeringud olid minimaalsed ja laenukohustusi vähendati, mis tulenes eelkõige minimaalsetest äritegevuse rahakäibest, ebastabiilsest majandusolukorrast ja pankade konservatiivsusest uute laenude väljastamisel. Lisaks sellele avaldas SP äritegevuse rahakäibele negatiivset mõju ostjate arvete käibesiduvuse langus. Samas VJ ja EP rahakäibe aruanded viitasid aastatel 2009–2011 arenevatele ettevõtetele, kuna äritegevuse rahakäibed olid positiivsed ja lisaks kaasati võõrkapitali investeeringute tegemiseks. VJ äritegevuse rahakäibe langes oluliselt 2013. aasta, mis tulenes ärikahjumist, varude olulisest suurenemisest ning äritegevuse kohustiste olulisest vähenemisest. VJ ärikahjum ja varude suurenemine oli tingitud eelkõige ekspordi peatumisest Venemaale, kohustiste vähenemine oli autori hinnangul osaliselt tingitud ühinemisest AS-iga Valio Eesti.

Arengukiiruse näitajad olid EP-l ja SP-l oluliselt kõrgemad kui VJ-l. EP arenes kõige kiiremini. VJ analüüsitavad absoluutnäitajad olid suuremad kui EP-l ja SP-l, mis viitab sellele, et VJ oli saavutanud stabiilse äritegevuse taseme enne 2009. aastat ja analüüsitaval perioodil arengukiirus aeglustus. Autori hinnangul võis VJ ning EP ja SP arengukiirus olla ajalises nihkes tulenevalt sellest, et VJ on väliskapitalil põhinev ettevõtte (kohalikel ettevõtetel nappis kapitali investeeringute tegemiseks).

Maksevõime analüüsist nähtus, et VJ ja EP olid madala riskitasemega. SP lühiajalise maksevõime näitajate madalam tase oli tingitud eelkõige sellest, et pikaajalisi investeeringuid finantseeriti lühiajaliste intressikandvate võlakohustistega. EP finantsvõimenduse ja

võlakordaja madalam ning soliiduskordaja kõrgem tase tulenes suuremast kasumlikkusest ja võõrkapitali väiksemast kasutamisest, mis viitab omakapitali ebaefektiivsele kasutamisele.

Tööjõu kasutamise efektiivsuse analüüsist nähtus, et SP keskmine brutopalk, tööviljakus ja lisandväärtus töötaja kohta kasvasid ja töötajate arv vähenes 2013. aastaks baasaastaga võrreldes konkurentidest kiiremini. Autori hinnangul tulenes tööjõu kasutamise efektiivsuse oluline kasv tasuvatest investeeringutest materiaalsesse põhivarasse, mis võimaldas tööstuse automatiseeritumaks muuta. VJ maksis konkurentidega võrreldes kõrgemat keskmist brutopalka, mis viitab sellele, et tootmisseedmed olid rohkem automatiseeritud ning vajadus madalapalgaliste töötajate osas oli väiksem. Võttes arvesse VJ tootmismahude vähenemist ja olulises summas investeeringuid materiaalsesse põhivarasse, viitab VJ töötajate arvu kasv aastatel 2011–2013 töötajate kasutamise ebaefektiivsusele. EP suurem töötajate arv ja madalam keskmine brutopalk võrreldes konkurentidega viitab sellele, et tootmisseedmed olid vähem automatiseeritud, millest tulenevalt oli vajadus madalapalgaliste töötajate osas suurem.

Vara kasutamise efektiivsuse analüüsist nähtus, et EP ja SP vara käibesiduvus, varude käibesagedus ja materiaalse põhivara käibesiduvus olid üldiselt kõrgemad kui VJ-l. VJ madalam varude käibesagedus tulenes osaliselt varude sortimendi erinevusest, kuid nimetatud näitaja langustrend viitab ebaefektiivsusele. Samas VJ ostjate arvete käibesiduvus oli oluliselt kõrgem kui SP-l ja EP-l, mis viitab efektiivsetele ettevõttesisestele kontrolliprotseduuridele nõuete laekumise jälgimisel.

Kasumlikkuse analüüsist nähtus, et sarnaselt piimatööstussektori keskmistele näitajatele olid ka VJ ja SP rentaablusnäitajad madalad. Erandina olid EP rentaablusnäitajad enamikel aastatel teiste analüüsitavate ettevõtete ning piimatööstussektori näitajatega võrreldes oluliselt kõrgemad. EP kõrgem müügitulu ärirentaablus tulenes eelkõige kõrgematest müügihindadest võrreldes konkurentidega.

Tööjõu ärikasumisiduvuse analüüsist nähtus, et võrreldes 2009. aastaga tingis ühe töötaja teenitud ärikasumi vähenemise kõikides analüüsitavates ettevõtetes kulude kiirem kasv võrreldes tulude kasvuga. Teised mõjutavad tegurid olid ettevõtete lõikes erinevad. EP ärikasumi langus töötaja kohta oli tingitud lisaks põhivara ärikuludesiduvuse langusest. VJ ärikahjumi suurenemine töötaja kohta oli tingitud lisaks tööjõu põhivarasiduvuse ja ärikulude müügisiduvuse kasvust.

Keskmete sünteetiliste efektiivsusindeksite alusel oli aastatel 2009–2013 kõige efektiivsem EP. Tulenevalt anomaaliatest VJ-i andmetes (2009. ja 2013. aasta kahjum), oli autoril võimalik kõik ettevõtted keskmete sünteetiliste efektiivsusindeksite alusel järjestada aastatel 2010–2012: EP oli VJ-st keskmiselt 11,3% ja SP-st keskmiselt 48,6% efektiivsem.

Magistritöö eesmärgid on täidetud, olulisemad erinevused ja nende põhjused on selgitatud. Autor soovib finantsolukorra parandamiseks ja efektiivsuse suurendamiseks:

1. SP-l ja EP-l muuta ettevõttesisesed kontrolliprotseduurid nõuete laekumise jälgimisel efektiivsemaks, et tõsta nõuete laekumiskiirust. Näiteks lühendada maksetähtaegasid, määrata krediidilimiidid, jälgida nõuete laekumist jne.
2. Kõigil analüüsitavatel ettevõtetel, kuid eelkõige VJ-l, vähendada varusid. Sõlmida tarnijatega kokkulepped tooraine ja materjalide tarneaegade lühendamiseks ning tootmise planeerimisel arvestada detailse müügiplaaniga. Kuna nii tooraine ja materjalide kui ka valmistoodangu varude vajadus sõltub müügiplaanist, siis on pika- ja lühiajalise müügiplaani koostamisele oluline arvestada ostjate soovidega ja planeeritud tellimiskogustega, et muuta müügiplaan võimalikult täpseks.
3. VJ-l täiendavate investeeringute tegemisel hinnata eelnevalt nende tasuvust.
4. VJ-l ja EP-l hinnata võimalust töötajate arvu vähendamiseks, kuna autori hinnangul peaks olulised investeeringud materiaalsesse põhivarasse tööstused automatiseeritumaks muutma.
5. EP-l maksta dividende ja investeeringute finantseerimisel kasutada rohkem võõrkapitali, kuna üldjuhul on omakapital võõrkapitalist kallim.
6. SP-l materiaalse põhivara soetamise eesmärgil võetud lühiajalised laenud refinantseerida pikaajalisteks.
7. SP-l rohkem tähelepanu pöörata rahakäibe juhtimisele (näiteks nõuete kiirem laekumine, pikaajaliste investeeringute finantseerimine pikaajaliste intressikandvate võlakohustistega).
8. VJ-l ja SP-l müügihindu tõsta ning müügimahtusid reguleerida kampaaniatega.
9. Kõigil analüüsitavatel ettevõtetel kasvatada ekspordimahte, kuid arvestada ka võimalike riskidega (sh millised on müügimahtude säilitamise võimalused, kui mõne ekspordipartneriga koostöö peatub või lõppeb).
10. VJ-l suurendada või hoida stabiilsel tasemel Eesti müügitulu osatähtsust kogumüügitulust.

Kuna magistritöö tugineb eelkõige avalikele andmetele ning VJ-st ja EP-st saadud detailsetele andmetel (toorpiima hind, varutud toorpiima kogused, juustu koguseline tootmismahut), siis saaks magistritööd edasi arendada ettevõttesiseste detailsemate andmetega. Näiteks analüüsida efektiivsust tootegruppide lõikes (juust, või, kohupiim jne) või muuta efektiivsusmaatriks detailsemaks, kasutades ainult juustutootmises kasutatavat aktiivset põhivara, juustutootmisega tegelevate töötajate arvu, müügitulu ainult juustude müügist jne).

SUMMARY

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE FINANCIAL RESULTS OF ESTONIAN CHEESE COMPANIES (BASED ON AS VÕRU JUUST, AS SAAREMAA PIIMATÖÖSTUS, AND OÜ ESTOVER PIIMATÖÖSTUS DURING THE YEARS 2009–2013)

Kairit Kasepuu

In current prices, the production of the Estonian dairy industry provided the largest share of the production of the food industry as a whole in 2013 and the production of cheese and curd cheese was the second largest product group in the dairy industry behind drinking milk. Furthermore, in 2013, cheese and curd cheese was the third most important export article among agricultural and food products. During the years 2009–2013, the most important export destination for cheese and curd cheese was Russia.

The aim of the thesis was to identify the differences in the indicators characterising various aspects of economic activities of Estonian cheese companies AS Võru Juust (VJ), AS Saaremaa Piimatööstus (SP) and OÜ Estover Piimatööstus (EP) during the years 2009–2013. In addition to the above, the thesis aimed to determine the reasons for such differences and propose solutions to improve the financial situation and increase efficiency.

The master's thesis comprises two chapters which are in turn divided into subsections. The first chapter provides an overview of the theoretical and conceptual bases relating to the object of study which serve as the basis for the empirical analysis of Estonian cheese companies to be conducted in the second chapter. The author used data from Statistics Estonia and academic literature (incl. foreign-language scientific articles) as source data for the first chapter. The author provided an overview of the development of the Estonian dairy industry during the years 2006–2013, scientific articles based on the analysis of financial reports, matrix modelling and the operations and accounting principles of the companies studied (VJ, SP and EP).

The second chapter, i.e. the empirical part, was based on the comparative vertical, horizontal, trend, and ratio analysis method as well as matrix modelling. Matrix modelling has been discussed in detail by researcher Uno Mereste. In conducting the analyses, the author primarily used quantitative data in the form of companies' annual reports during the period 2009–2013 available from the Centre of Registers and Information Systems (RIK).

The author reached the conclusion that, in terms of the relative intensity of the change in the efficiency of economic activities, EP was the most efficient. Due to anomalies in the data concerning VJ (losses in 2009 and 2013), it was only possible for the author to rank all companies based on average synthetic efficiency indices during the years 2010–2012: on average, EP was 11.3% more efficient than VJ and 48.6% more efficient than SP. In all of the analysed companies, the decrease in operating profit per employee was primarily attributable to operating expenses increasing more rapidly than net sales. EP was also the most profitable and most rapidly growing company. EP's asset use efficiency increased the most and long-term solvency indicators were even at an unreasonably good level. EP's greater number of employees and lower average gross salary compared to the competitors points to the fact that production equipment was less automated, resulting in a greater need for lower-wage employees.

SP showed the greatest increase in labour-use efficiency while short-term solvency indicators were not as good as those of their competitors (at a satisfactory or even at an unsatisfactory level). SP's lower short-term solvency indicators were primarily attributable to the fact that long-term investments were financed by short-term debt liabilities.

VJ stood out for their more skilful cash flow management which was primarily evident in the significantly higher accounts receivable turnover ratio. VJ paid a higher average gross salary compared to competitors, indicating greater automation of production equipment and the lesser need for low-wage employees. Considering the decrease in VJ's production volumes and VJ's significant investments in tangible fixed assets, the increase in VJ's number of employees during the years 2011–2013 points to the inefficient use of employees.

In order to improve the financial situation and increase efficiency, the author recommends that:

1. SP and EP change internal control procedures more effective in monitoring the collection of receivables in order to increase the rate of collection of receivables.
2. All analysed companies, but especially VJ, reduce inventories.

3. VJ evaluate the profitability of additional investments before making them.
4. VJ and EP consider the possibility of decreasing the number of employees because, in the author's opinion, significant investments in tangible fixed assets should increase the automation of production.
5. EP pay dividends and use more external capital in financing investments as equity is generally more expensive than external capital.
6. SP refinance the short-term loans taken for acquiring tangible fixed assets as long-term loans.
7. SP pay more attention to cash flow management (e.g. quicker collection of receivables, financing long-term investments with long-term debt liabilities).
8. VJ and SP raise selling prices and regulate sales volumes by campaigns.
9. All analysed companies increase export volumes while also considering potential risks.
10. VJ increase or maintain the stable level of the share of Estonian net sales from total net sales.

As the master's thesis is primarily based on publicly available data and detailed information received from VJ and EP (price of raw milk, quantities of raw milk in inventory, production volume of cheese by quantity), the master's thesis could be further developed using more detailed internal information from the companies. For example, it would be possible to analyse efficiency by product groups (cheese, butter, curd cheese etc.) or to further elaborate the efficiency matrix using only the active fixed assets used in the production of cheese, the number of employees engaged in the production of cheese, net sales only from the sale of cheese etc.)

VIIDATUD ALLIKAD

- Abdelrazzak Charbaji, H.F.A. (1994). Applying factor analysis to financial ratios of international commercial airlines. – *International Journal of Commerce and Management*, Vol. 4 Issue 1/2, pp. 25–37.
- Akbulut, R., Aktaş, M. (2013). Proper Financial Strategies for the Multinational Firms against the Global Economic Crisis. – *Journal of Alanya Faculty of Business*, Vol. 5 Issue 2, pp. 1–8.
- Alver, J., Alver, L. (2011). *Majandusarvestus ja rahandus leksikon M–Y*. Tallinn: Deebet.
- Alver, J., Järve, V. (1987). Kooperatiivide töötulemuste sidusanalüüsist. – *Nõukogude Eesti Kooperaator*, 2 (107), 25–26.
- Alver, J., Reinberg, L. (2002). *Juhtimisarvestus. 2. täiendatud tr.* Tallinn: Deebet.
- AS-i Saaremaa Piimatööstus üldinfo. www.saarejuust.ee (25.03.2015)
- AS-i Võru Juust 2013. aasta finantsaruanded (auditeeritud lõppbilanss 30.09.2013, detailne kontode lõikes bilanss 30.09.2013 ja 31.12.2013, detailne kontode lõikes kasumiaruanne 2013 9 kuud ja 2013 12 kuud. E-kiri AS-i Valio Eesti finantsjuhilt Piret-Ireen Raidmetsalt 13.11.2014
- AS-i Võru Juust detailne info sisearuannetest aastatel 2009–2013. E-kiri AS-i Valio Eesti finantsjuhilt Piret-Ireen Raidmetsalt 03.03.2015
- AS-i Võru Juust üldinfo. www.valio.ee (25.03.2015)
- Capkun, V., Hameri, A-P., Weiss, L. A. (2009) On the relationship between inventory and financial performance in manufacturing companies. – *International Journal of Operations & Production Management*, Vol. 29, Issue 8, pp 789–806.
- Deloof, M. (2003). Does Working Capital Management Affect Profitability of Belgian Firms? – *Journal of Business Finance & Accounting*, 30(3) & (4), pp. 573–587.
- Drury, J. C. (1981). A Study of Industry Financial Ratios. – *Management Decision*, Vol. 19 Issue 1, pp 24–35.
- Eesti piimatööstuse 2013. aasta ülevaade. Põllumajandusministeerium.
<http://www.agri.ee/sites/default/files/content/ylevaated/2013/piimatoostus-ylevaade-2013-04.pdf> (11.09.2014)

- Eesti piimatööstuse ülevaade 2009. Põllumajandusministeerium.
http://agri.ee/sites/default/files/public/juurkataloog/TOIDUAINETOOSTUS/2009/Eesti_piimatoostuse_ulevaade_2009.pdf (26.09.2014)
- Eesti piimatööstuse ülevaade 2010. aasta. Põllumajandusministeerium.
http://agri.ee/sites/default/files/public/juurkataloog/TOIDUAINETOOSTUS/2010/Piimatoostus_ulevaade_2010.pdf (26.09.2014)
- Eesti toiduainetööstuse 2013. aasta ülevaade. Põllumajandusministeerium.
http://www.agri.ee/sites/default/files/content/ylevaated/2013/toiduainetoostus_ylevaade-2013.pdf (02.03.2015)
- EMTAK 2008 selgitavad märkused. Registrite ja Infosüsteemide keskus.
<http://www.rik.ee/et/ettevotjaportaali/emtak-tegevusalad> (25.03.2015)
- Estoveri ekspordikäive kasvas Venemaa toel viiendiku võrra. Postimees.
<http://majandus24.postimees.ee/419231/estoveri-ekspordikaive-kasvas-venemaa-toel-viiendiku-vorra> (24.04.2015)
- García-Teruel, P.J., Martínez-Solano, P. (2007). Effects of working capital management on SME profitability. – *International Journal of Managerial Finance*, Vol. 3, Issue 2, pp. 164–77.
- Goncharuk, A. G. (2014). Competitive benchmarking technique for „the followers“: a case of Ukrainian dairies. – *Benchmarking: An International Journal*, Vol. 21 Issue 2, pp. 218–225.
- Juustueksport Venemaale kasvutrendis. Postimees.
<http://majandus24.postimees.ee/126161/juustueksport-venemaale-kasvutrendis> (24.04.2015)
- Kaldaru, H., Tamm, K. (2003). Kompleksanalüüsi meetodika rakendamine ettevõtte huvigruppide eesmärkide täidetuse hindamiseks. - In: Ettevõtetmajandus Eestis ja Euroopa Liit: I teadus- ja koolituskonverentsi ettekanded-artiklid, 07–08. veebruar 2003. Tallinn, Pärnu: Mattimar, lk 72 - 80.
- Kalmus, K. Saaremaa piimatööstuse juustueksport kasvas tublisti (lisatud video!).
<http://www.saartehaal.ee/2011/02/04/saaremaa-piimatoostuse-juustueksport-kasvas-tublisti-lisatud-video/> (24.04.2015)
- Karnau, A. Eesti piimatoodete eksport Venemaale kasvab kiiresti.
<http://majandus24.postimees.ee/249644/estepiimatoodete-eksport-venemaale-kasvab-kiiresti> (24.04.2015)
- Kombineeritud nomenklatuuri selgitavad märkused. Nõukogu määrus (EMÜ) 23.07.1987 nr 2658/87 artikkel 9 punkt 1 – EL Teataja C-133/2008

- Malíková, O., Brabec, Z. (2012). The influence of a different accounting system on informative value of selected financial ratios. – *Technological & Economic Development of Economy*, Vol. 18 Issue 1, pp. 149–163.
- Mereste, U. (1984). Kompleksanalüüs ja efektiivsus. Tallinn: Valgus.
- Mereste, U. (1987). Majandusanalüüsi teooria. Tallinn: Valgus.
- Meric, I., Prober, L.M., Eichhorn, B.H., Meric, G. (2004). Integration and the Financial Characteristics of Manufacturing Firms in the European Union. - *American Business Review*, Vol. 22 Issue 2, pp 88–96.
- Moss, J., Stine, B. (1989). Liquidity characteristics of small and large manufacturing firms. – *Managerial Finance*, vol. 15, no 6, pp. 14–19.
- Mrówczyńska-Kamińska, A. (2013). The workforce and its productivity in the food economy of the EU countries. – *Journal of Agribusiness and Rural Development*, vol. 3(29), pp. 85–100.
- OÜ Estover Piimatööstus detailne info sisearuannetest aastatel 2009–2013. E-kiri OÜ Estover tegevjuhilt Hannes Prits 19.03.2015
- OÜ Estover Piimatööstus üldandmed. www.estover.ee (25.03.2015)
- Plewa, F. J., Friedlob, G. T. (2002). New Ways to Analyze Cash Flows. – *National Public Accountant*, Vol. 47 Issue 1, pp. 25–30,43.
- Piimatööstuse 2011. aasta ülevaade. Põllumajandusministeerium.
http://agri.ee/sites/default/files/public/juurkataloog/TOIDUAINETOOSTUS/2011/piimatootus_ylevaade_2011.pdf (26.09.2014)
- Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013. Registrate- ja Infosüsteemide Keskus. (15.10.2014, 20.10.2014, 09.02.2015)
- Põllumajanduskaupade ekspordi ja impordi statistika. Põllumajandusministeerium.
<http://www.agri.ee> (06.03.2015)
- Rammo, T., Volt, R. (1985). Sidusanalüüsi põhinäitajad ja koostamise võtted. Tallinn: EK Bit.
- Root, A. (1987). Ettevõttesisene sidusanalüüs ja toodangu struktuur. Tallinn: EK Bit.
- RTJ 2 Nõuded informatsiooni esitusviisile raamatupidamise aastaaruandes (muudetud 2009). Raamatupidamise Toimkonna otsus 31.12.2008 otsus 1 – RTL 09.01.2009, 3, 46.
- RTJ 12 Valitsusepoolne abi (muudetud 2014). Raamatupidamise Toimkonna otsus 30.04.2014 nr 1 – RT III, 10.05.2014, 8.

- Saar, E. (2011). Tegevusala kahe suurema konkurendi majandustulemuste võrdlevanalüüs (AS PricewaterhouseCoopers ja Ernst & Young Baltic AS näitel). TTÜ Majandusarvestuse instituut. 99 lk. (Magistritöö)
- Saaremaa piimatööstus suurendas juustu ekspordi üle kahe korra. Postimees. <http://majandus24.postimees.ee/208313/saaremaa-piimatoostus-suurendas-juustu-ekspordi-ule-kahe-korra> (24.04.2015)
- Siimann, P. (2011). An overview of the theoretical fundamentals and developments of the efficiency matrix. – In: *Business Analysis, Accounting, Taxes and Auditing: Business Analysis, Accounting, Taxes and Auditing*, 10–11. November 2011. (Eds.) J. Alver. Tallinn: Tallinn University of Technology, pp. 256–268.
- Siimann, P. (2013). Ühe töötaja teenitud kasumi analüüsimisest efektiivsusmaatriksi põhjal (Eesti IKT sektori näitel). – In: *Audit, maksud, raamatupidamine ja majandusanalüüs II: Audit, maksud, raamatupidamine ja majandusanalüüs*, 10.12.2013. (Toim) J. Alver, K. Paldrok. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus, lk 80–90.
- Statistikaameti andmebaas (EM001 Ettevõtete tulud, kulud, kasum; EM014 Ettevõtete investeeringud põhivarasse jooksevhindades; PA5311 Keskmise bruto- ja netokuupalk põhitegevusala (EMTAK 2003) järgi; PA5211 Keskmise bruto- ja netokuupalk põhitegevusala (EMTAK 2008) järgi; PM18 Piima kokkuost; PM19 Piimatoodete tootmine; TO001 Tööstustoodang jooksevhindades; VK200 Väliskaubandus). Majandus. <http://www.stat.ee> (05.03.2015)
- Tan, P. M. S., Koh, H. C., Low, L. C. (1997). Stability of Financial Ratios: A Study of Listed Companies in Singapore. – *Asian Review of Accounting*, Vol. 5 Issue 1, pp. 19–39.
- Tóth, M., Čierna, Z., Serenčėš, P. (2013). Benchmark values for liquidity ratios in Slovak agriculture. – *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia*, Vol. 12 Issue 3, pp 83–90.
- Turjakas, M. (2014). Eesti piimatööstussektori konsolideerumisest – AS E-Piim tootmine näitel. TTÜ Majandusarvestuse instituut. 81 lk. (Magistritöö)
- Valio Baltic teenis mullu 3,8 miljonit eurot kasumit. Postimees. <http://majandus24.postimees.ee/1288618/valio-baltic-teenis-mullu-3-8-miljonit-eurot-kasumit> (24.04.2015)
- Valio: piimatoodete hinnad peavad tõusma. Postimees. <http://majandus24.postimees.ee/188561/valio-piimatoodete-hinnad-peavad-tousma> (24.04.2015)
- Vensel, V. (2001). Panga analüüs ja finantsjuhtimine I. Tallinn: TTÜ kirjastus

LISAD

Lisa 1. Valemid

Nimetus	Valem
Keskmine brutopalk kuus (eurot)	palgakulu / 12 / keskmine töötajate arv
Müügitulu töötaja kohta ehk tööviljakus (eurot)	müügitulu / keskmine töötajate arv
Lisandväärtus töötaja kohta (eurot)	(ärikasum + tööjõukulud + kulum) / keskmine töötajate arv
Vara käibesiduvus (korda aastas)	müügitulu / keskmine vara
Ostjate arвете käibesiduvus (korda aastas)	müügitulu / keskmised nõuded ostjate vastu
Varude käibesagedus (korda aastas)	müügitulu / keskmised varud
Materiaalse põhivara käibesiduvus (korda aastas)	müügitulu / keskmine (materiaalne põhivara soetusmaksumuses + kinnisvarainvesteeringud)
<i>Defensive Interval</i> (päeva)	(käibevara – varud) / (müüdud kaupade ja teenuste kulu + turustus ja üldhalduskulud) x 360
Ostjate arвете käibevälde (päeva)	nõuded ostjate vastu / müügitulu x 360
Varude käibevälde (päeva)	varud / müügitulu x 360
Varude kuluvälde (päeva)	varud / perioodi ostud x 360
Tarnijate arвете kuluvälde (päeva)	võlad tarnijatele / ostud kokku x 360
Rahatsükli pikkus (päeva)	ostjate arвете käibevälde + varude kuluvälde - tarnijate arвете kuluvälde
Käibekapital (eurot)	käibevara – lühiajalised kohustised
Vahetu maksevõime kordaja (korda)	raha / lühiajalised kohustised
Maksevõimekordaja (korda)	(käibevara – varud) / lühiajalised kohustised
Lühiajaliste kohustiste kattekordaja (korda)	käibevara / lühiajalised kohustised
Soliidsuskordaja (korda)	omakapital / vara
Võlakordaja (korda)	kohustised / vara
Omakapitali võlasiduvus (korda)	(keskmised võlakohustised + keskmised pikaajalised kohustised) / keskmine omakapital
Finantsvõimenduse kordaja (korda)	keskmine vara / keskmine omakapital
Müügitulu ärirentaablus (%)	ärikasum / müügitulu x 100
Müügitulu puhasrentaablus (%)	puhaskasum / müügitulu x 100
EBIT ehk kasum enne intresse ja makse (eurot)	puhaskasum + tulumaks + intressikulu
Kapitali rentaablus (%)	EBIT / keskmised (omakapital + võlakohustised + pikaajalised kohustised) x 100
Vararentaablus (%)	EBIT / vara x 100
Vara puhasrentaablus (%)	puhaskasum / vara x 100
Puhaskasumi ja kulumi suhe bilansimahtu (%)	(puhaskasum + kulum) / vara x 100

Lisa 1 järg

Gross operating income (%) *finantsvara ehk aktsiad, väärtpaberid jm	$(\text{müügitulu} - \text{müüdnud kaupade kulu} + \text{kulum}) / (\text{vara} - \text{finantsvara}) \times 100$
Kapitali rentaablus (%)	$\text{EBIT} / \text{keskmised (omakapital} + \text{võlakohustised} + \text{pikaajalised kohustised)} \times 100$
Omakapitali puhasrentaablus (%)	$\text{puhaskasum} / \text{keskmine omakapital} \times 100$
Intresside katekordaja (korda)	$\text{EBIT} / \text{intressikulu}$
Müügitulu juurdekasvutempo (%)	$(\text{aruandeaasta müügitulu} - \text{eelmise aasta müügitulu}) / \text{eelmise aasta müügitulu} \times 100$
Koguvara juurdekasvutempo (%)	$(\text{vara aasta lõpul} - \text{vara aasta algul}) / \text{vara aasta algul} \times 100$
Materiaalse põhivara juurdekasvutempo (% , soetusmaksumuses)	$((\text{materiaalne põhivara} + \text{kinnisvarainvesteeringud aasta lõpul}) - (\text{materiaalne põhivara} + \text{kinnisvarainvesteeringud aasta algul})) / (\text{materiaalne põhivara} + \text{kinnisvarainvesteeringud aasta algul}) \times 100$

Allikas: autori koostatud Statistikaameti koduleheküljel ja teadusartiklites käsitletud valemite alusel

Lisa 2. EMTAK 2008 koodi C105 selgitavad märkused

Kood	Selgitus
105	Piimatoodete tootmine
1051	Piima töötlemine, piimatoodete ja juustu tootmine
10511	Värske piima töötlemine, rõõsa koore tootmine: <ul style="list-style-type: none"> – värske vedela piima töötlemine: pastöörimine, steriliseerimine, homogeneenimine ja/või kõrgkuum- töötlemine, – pastööritud, steriliseeritud või homogeneenitud koore tootmine värskest vedelast piimast. Siia ei kuulu: lehmatorpiima tootmine ning lamba, kitse, mära, eesli, kaameli jne toorpiima tootmine.
10512	Juustu- ja kohupiimatootmine (sh vadakujuustu ja kohupiima tootmine): <ul style="list-style-type: none"> – riivitud juust, – sulatatud juust, – sinihallitusjuust jm juustud.
10519	Muude piimatoodete tootmine, sh või tootmine: <ul style="list-style-type: none"> – piimapõhiste jookide tootmine, – kuiv- või kontsentreeritud piima (magustatud või magustamata) tootmine, – tahke piima või koore tootmine, – või ja muude piimarasvade ning piimarasvavõiete tootmine, – jogurti tootmine, – fermenteeritud või hapendatud piima ja koore tootmine, – kaseiini ja laktoosi tootmine, – vadaku tootmine. Siia ei kuulu: piimavabade piima- ja juustuasendajate tootmine.
1052	Jäätisetootmine
10521	Jäätise jm söödava jää tootmine (nt sorbett). Siia ei kuulu: jäätisekohvikute tegevus, toidujää tootmine.

Allikas: autori koostatud EMTAK 2008 selgitavate märkuste alusel

Lisa 3. Euroopa ühenduste kombineeritud nomenklatuuri (KN) selgitavad märkused

Kood	Selgitus
0401	<p>Piim ja rõõsk koor, kontsentreerimata, suhkru- või muu magusainelisandita:</p> <ul style="list-style-type: none"> – värske täispiim ja osaliselt või täielikult kooritud värske piim; – pastööritud piim; – steriliseeritud piim, sh kõrgkuumutatud piim; – homogeenitud piim, milles naturaalse emulsiooni rasvatilgakesed on peenestatud väiksemateks osakesteks; – peptoniseeritud piim; – rõõsk koor, mis tekib piima seismisel loomulikult selle pinnale emulsiooni rasvatilgakeste aeglasel liitumisel. Selles rubriigis loetakse koort kontsentreerimata kooreks rasvaprotsendist olenemata, kui see on täielikult saadud piima pealt koorimise teel või tsentrifugeerimisel. "Kontsentreeritud" koor, mis valmistatakse eri viisil, näiteks vee aurustamisega kuumtöötlemisel, klassifitseeritakse siiski rubriiki 0402.
0402	<p>Piim ja rõõsk koor, kontsentreeritud, suhkru- või muu magusainelisandita. Piimapulbrid, millele on tagasi lisatud desinfitseerimistsentrifugaat, tingimusel, et naturaalsete piimakoostisosade suhet ei ole rikutud (vastasel korral rubriik 0404).</p>
0403	<p>Petipiim, kalgendatud piim ja koor, jogurt, keefir ja muu fermenteeritud või hapendatud piim ja koor (kontsentreeritud või kontsentreerimata, suhkru- või muu magusaine-, lõhna- ja maitseainetega, pähkli-, kakao- või puuviljalisandiga või ilma). Tooteid pasta kujul, mida tavaliselt süüakse lusikaga, ei klassifitseerita samal viisil kui tooteid pulbri, graanulite või muul tahkel kujul. Selles rubriigis tähistab termin "petipiim" nii värsket (s.o hapendamata), kui ka hapendatud petti.</p>
0404	<p>Vadak, kontsentreeritud või kontsentreerimata, suhkru- või muu magusainelisandiga või ilma; mujal nimetamata tooted naturaalistest piimakomponentidest, suhkru- või muu magusainelisandiga või ilma</p>
0405	<p>Või ja muud piimarasvad; piimarasvavõided.</p>
0406	<p>Juust ja kohupiim Tooted, milles piimarasv on täielikult või osaliselt asendatud muud liiki rasvaga (nt taimerasvaga), ei kuulu sellesse rubriiki (tavaliselt rubriik 2106).</p>
2105	<p>Jäätis jm toidujää, kakaoga või kakaota. Termin "jäätis jm toidujää" tähendab valmistoitu, ka jaemüügipakendis, võib sisaldada kakaod või šokolaadi (või šokolaadiga kaetult), mis külmutamise tulemusena on tahked või pastataolised ja mis on mõeldud söömiseks sellises olekus. Nende toodete põhiisearasus on see, et need muutuvad vedelaks või poolvedelaks, kui ümbritseva keskkonna temperatuur on 0 °C lähedal.</p>

Allikas: autori koostatud Kombineeritud nomenklatuuri selgitavate märkuste alusel

Lisa 4. Varasemad uuringud

Autor(id)	Aasta	Pealkiri	Analüüsitavad andmed	Analüüsimeetod	Analüüsitulemus
Drury, J. C.	1981	<i>A Study of Industry Financial Ratios</i>	Viie suhtarvu analüüs rohkem kui 45 tööstusharus. 700 Suurbritannia ettevõtte raamatupidamise aruanded 1977. aastal (andmed aastatel 1975–1977). Analüüsitavad suhtarvud: kapitali rentaablus, lühiajaliste kohustiste kattekordaja, maksevõimekordaja, omakapitali võlasiduvus, intresside kattekordaja	Võrdlusanalüüs	Suhtarvude analüüsimisel ja järelduste tegemisel tuleb eelkõige arvestada ettevõtte tegevusharu ja suurusega. Vähemoluline on võrreldava suhtarvu ajaline raamistik.
Akbulut, R., Aktaş, M.	2013	<i>Proper Financial Strategies for the Multinational Firms against the Global Economic Crisis</i>	Nelja rahvusvahelise autotööstusettevõtte finantsaruanded aastatel 2007–2011, mida on kõige rohkem ja kõige vähem mõjutanud ülemaailmne majandussurutus 2008. aastal (valim vastavalt 2009. aasta puhaskasumile, TOP 10 kohalike ja TOP 10 välisettevõtete hulgast). Kõige rohkem mõjutas: Anadolu Isuzu (Türgi ehk kohalik ettevõtte), ja General Motors (USA). Kõige vähem mõjutas: Ford Otosan (Türgi) ja Toyota (Jaapan). Analüüsitavad suhtarvud: lühiajaliste kohustiste kattekordaja, võlakordaja, lühiajaliste võlakohustiste osatähtsus varast, käibevara osatähtsus varast, nõuded ostjate vastu osatähtsus varast, varude osatähtsus varast, raha osatähtsus varast, puhaskasumi suhe müügitulusse	Trendianalüüs, võrdlusanalüüs	Analüüsitavad suhtarvud on olulised rahvusvaheliste ettevõtete finantsstrateegia määramisel (suhtarvud muutusid majandussurutise ajal). Suhtarvude analüüsimisel ja järelduste tegemisel on oluline arvestada ettevõtte tegevuskohaga (riik) ja tegevusvaldkonnaga (konkurendid).

Lisa 4 järg

Autor(id)	Aasta	Pealkiri	Analüüsitavad andmed	Analüüsimeetod	Analüüsitulemus
Meric, I., Prober, L.M., Eichhorn, B.H., Meric, G.	2004	<i>Integration and the Financial Characteristics of Manufacturing Firms in the European Union</i>	Prantsusmaa, Saksamaa ja Suurbritannia kolme peamise töötleva tööstusharu ettevõtete (kokku 159 kemikaali-, masina- ja elektroonikatööstuse ettevõtet) finantsnäitajad andmebaasist Disclosure/Worldscope aastatel 1997–2001. Analüüsitavad suhtarvud: lühiajaliste kohustiste kattekordaja, maksevõimekordaja, varude käibesagedus, vara käibesiduvus, soliidususkordaja, müügitulu ärikasumirentaablus, vara puhasrentaablus, omakapitali puhasrentaablus	Mitmemõõtmeline diskriminantanalüüs (MDA), mitmemõõtmeline dispersioonanalüüs (MANOVA)	Prantsusmaa, Saksamaa ja Suurbritannia kolme peamise töötleva tööstusharu ettevõtete finantssuhtarvude väärtused on oluliselt erinevad.
Tan, P. M. S., Koh, H. C., Low, L. C.	1997	<i>Stability of Financial Ratios: A Study of Listed Companies in Singapore</i>	Singapuri börsiettevõtete (6-st tööstusharust) finantsnäitajad aastatel 1980–1991. Kokku on uurimisobjekte 2618 (üks objekt on ühe ettevõtte andmed ühel aastal). Analüüsitakse 29-t finantssuhtarvu. Dispersioonanalüüsi alusandmetena kasutati teguranalüüsi tulemusel leitud 8-t olulisemat suhtarvu.	Kirjeldav statistika, teguranalüüs, dispersioonanalüüs (ANOVA)	Erinevates tööstusharudes on keskmised finantssuhtarvud erinevad ja mõned suhtarvud on ajas muutuvad. Aja jooksul enim muutuvad suhtarvud on: puhaskasumi ja kulumi suhe bilansimahtu, müügitulu puhasrentaablus, omakapitali võlasiduvus, kohustiste osatähtsus varast ja vara käibesiduvus

Lisa 4 järg

Autor(id)	Aasta	Pealkiri	Analüüsitavad andmed	Analüüsimeetod	Analüüsitulemus
Capkun, V., Hameri, A-P., Weiss, L. A.	2009	<i>On the relationship between inventory and financial performance in manufacturing companies</i>	Ameerika Ühendriikide tootmisettevõtete (börsil noteeritud, SIC koodi 2000–3999 alusel) finantsaruanded andmebaasist Compustat aastatel 1980–2005 (26 aastat). Uurimisobjekte kokku 52 254 (üks objekt on ühe ettevõtte andmed ühel aastal). Analüüsitavad andmed: tooraine, lõpetamata toodang, valmistoodang, varud kokku, brutokasum ja ärikasum.	Kirjeldav statistika, korrelatsioonanalüüs	Varude käibevälde (varude ja müügitulu suhe) on tugevas negatiivses seoses ettevõtte kasumlikkusega (bruto- ja ärikasum).
Moss, J., Stine, B.	1989	<i>Liquidity characteristics of small and large manufacturing firms</i>	245 tootmisettevõtte (8-st peamisest tööstusharust, SIC koodi 2000–2800 alusel) bilanss ja kasumiaruanne aastatel 1983–1987. Maksevõimenäitajad: lühiajaliste kohustiste kattekordaja, maksevõimekordaja, raha ja müügitulu suhe, varude ja müügitulu suhe, käibekapitali ja müügitulu suhe ning <i>defensive interval</i> .	Võrdlusanalüüs	Ettevõtte suurus ja maksevõimenäitajad on pöördvõrdelises seoses (suurematel ettevõtetel on maksevõimenäitajad väiksemad).
Tóth, M., Čierna, Z., Serenčėš, P	2013	<i>Benchmark values for liquidity ratios in Slovak agriculture</i>	Slovakkia põllumajandusettevõtte finantsaruanded RADELA sisemisest andmebaasist aastatel 2004–2011. Valimis oli rohkem kui 1100 ettevõtet iga aasta kohta (hõlmavad 80% Slovakkia põllumaast). Maksevõimesuhtarvud: lühiajaliste kohustiste kattekordaja, maksevõimekordaja, vahetu maksevõime kordaja	Kirjeldav statistika, võrdlusanalüüs	Põllumajandusettevõtete maksevõimesuhtarve ei saa võrrelda üldlevinud normidega. Valimi suurusel tulenevalt saab analüüsi tulemusel anda hinnangu kogu Slovakkia põllumajandusettevõtete maksevõimesuhtarve kohta, seega saab analüüsi tulemusi kasutada võrdlusalusena üksikute ettevõtete võrdlusanalüüsis.

Lisa 4 järg

Autor(id)	Aasta	Pealkiri	Analüüsitavad andmed	Analüüsimeetod	Analüüsitulemus
Deloof, M.	2003	<i>Does Working Capital Management Affect Profitability of Belgian Firms?</i>	Belgia ettevõtte finantsaruanded aastatel 1992–1996. Uurimisobjekte kokku 5045 (1009 ettevõtte viie aasta andmed). Analüüsitavad suhtarvud: <i>Gross operating income</i> , ostjate arvete käibevälde, varude kuluvälde ja tarnijate arvete kuluvälde	Kirjeldav statistika, korrelatsioonanalüüs, regressioonanalüüs	Ostjate arvete käibevälde, varude kuluvälde ja tarnijate arvete kuluvälde on tugevas negatiivses seoses kasumlikkusega (<i>gross operating income</i>).
García-Teruel, P.J., Martínez-Solano, P.	2007	<i>Effects of working capital management on SME profitability</i>	Hispaania 8872-e väikese ja keskmise suurusega ettevõtte paneelandmed AMADEUS andmebaasist aastatel 1996–2002. Analüüsitavad suhtarvud: vararentaabilus, ostjate arvete käibevälde, varude kuluvälde, tarnijate arvete kuluvälde ja rahatsükli pikkus	Paneelandmete mudel	Ostjate arvete käibevälde ja varude kuluvälde on tugevas negatiivses seoses kasumlikkusega (ROA). Samas ei saa autorid kinnitada kasumlikkuse seost tarnijate arvete kuluvältega, kuna see suhe kaotab tähenduse, kui saab kontrollida võimalikke endogeenseid probleeme.
Abdelrazzak Charbaji, H.F.A.	1994	<i>Applying factor analysis to financial ratios of international commercial airlines.</i>	Kõikide lennufirmade 1986. aasta finantsaruanded, mis on esitatud Rahvusvahelise Tsiivilennunduse Organisatsioonile (<i>International Civil Aviation Organization</i> ehk ICAO). Kokku 118 ettevõtte andmed kogu maailmast: 27 (22.9%) Ladin-Ameerikast, 11 (9.3%) Aafrikast, 17 (14.4%) Aasiast, 39 (33.1%) Lääne-Euroopast ja 24 (20.3%) Põhja-Ameerikast. Analüüsitakse 42-te suhtarvu.	Teguranalüüs, võrdlusanalüüs	Autor jõudis järeldusele, et lennufirmade lühi- ja pikaajaliste kohustiste struktuur on tootmis- ja jaeettevõtetega võrreldes oluliselt erinev.

Lisa 4 järg

Autor(id)	Aasta	Pealkiri	Analüüsitavad andmed	Analüüsimeetod	Analüüsitulemus
Mrówczyńska-Kamińska, A.	2013	<i>The workforce and its productivity in the food economy of the EU countries</i>	Euroopa Liidu liikmesriikide töötajate arv põllumajandusesektoris tegevusvaldkondade lõikes 1995. ja 2009. aastal. Tootlikus (kogutoodang) ja lisandväärtus töötaja kohta 2009. aastal.	Võrdlusanalüüs	Lääne- ja Põhja-Euroopas on põllumajandussektoris töötajate jagunemise struktuur tegevusvaldkondade lõikes kaasaegsem kui Kesk- ja Ida-Euroopas.
Goncharuk, A. G.	2014	<i>Competitive benchmarking technique for „the followers“: a case of Ukrainian dairies</i>	60 Ukraina piimatööstusettevõtte finantsaruanded. Mudeli sisendid: materjalikulu, põhivara kulum, töötajate arv. Mudeli väljund: neto müügitulu (hulgimüügihindade alusel ilma maksudeta). Artiklis puudub info, mis aasta andmeid on kasutatud.	Mitteparameetriline FDH mudel (<i>the method of free disposal hull</i>)	Analüüsi tulemus näitas, kuidas FDH mudeliga on võimalik leida optimaalsed võrreldavad ettevõtted kasumlikkuse tõstmiseks.
Malíková, O., Brabec, Z.	2012	<i>The influence of a different accounting system on informative value of selected financial ratios</i>	Finantsaruandluse raamistik: Tšehhi raamatupidamistava ja Euroopa Komisjoni poolt vastu võetud rahvusvahelised finantsaruandluse standardid (IFRS). Analüüsitavad suhtarvud: kapitali rentaablus, vara käibesiduvus, maksevõimekordaja, võlakordaja	Võrdlusanalüüs	Sõltuvalt finantsaruandluse raamistikust (Tšehhi raamatupidamistava või IFRS) võivad raamatupidamiskanded ja finantssuhtarvud olla väga erinevad. Samas sõltuvalt raamatupidamiskandest võib absoluutväärtuses olla mõju bilansi- ja kasumiaruandekirje(te)le oluline, kuid suhtarvu(de)le avaldada minimaalselt mõju.

Lisa 4 järg

Autor(id)	Aasta	Pealkiri	Analüüsitavad andmed	Analüüsimeetod	Analüüsitulemus
Plewa, F. J., Friedlob, G. T.	2002	<i>New Ways to Analyze Cash Flows</i>	Ettevõtte Automatic Data Processing, Inc rahakäibe aruanded aastatel 1997–1999	Horisontaal- ja vertikaalanalüüs; alus- ja ahelkasvutempo ja juurdekasvutempo	Finantsaruannete analüüsimisel eelistada rahakäibe aruannet kasumiaruandele, kuna viimane sisaldab rohkem subjektiivset infot. Rahakäibe aruannete analüüsimisel eelistada horisontaal- ja vertikaalanalüüsi.

Allikas: autori koostatud teadusartiklite alusel

Lisa 5. Finantsaruannete korrigeerimised

VJ emaeettevõttelt saadud lühiajalise laenu ümberklassifitseerimine omakapitaliks

Korrigeerimised VJ finantsaruannetes 2009–2013:

Korrigeeritavad kirjed	Korrigeerimine
"Lühiajalised laenukohustised", "Lühiajalised kohustised", "Kohustised kokku"	Vähendatakse emaeettevõttelt saadud lühiajalise laenu võrra
"Omakapital kokku"	Suurendatakse emaeettevõttelt saadud lühiajalise laenu võrra
Bilansimahule ja ärikasumile mõju puudub	

Allikas: autori koostatud

VJ, SP ja EP vara sihtfinantseerimise kajastamine netomeetodil 2009–2012

Korrigeerimised finantsaruannetes 2009–2012:

Korrigeeritavad kirjed	Korrigeerimine
"Materiaalne põhivara", "Põhivara kokku" ja "Vara kokku"	Vähendatakse sihtfinantseerimise kohustise võrra
"Lühiajaline sihtfinantseerimine" ja "Pikaajaline sihtfinantseerimine"	Vähendatakse saldod nullini
"Lühiajalised kohustised"	Vähendatakse lühiajalise sihtfinantseerimise kohustise võrra
"Pikaajalised kohustised"	Vähendatakse pikaajalise sihtfinantseerimise kohustise võrra
"Kohustised kokku" ja "Kohustised ja omakapital kokku"	Vähendatakse lühi- ja pikaajalise sihtfinantseerimise kohustise võrra
"Muud äritulud", "Põhivara kulum ja väärtuse langus"	Vähendatakse sihtfinantseerimise tulu võrra
Omakapitalile ja ärikasumile mõju puudub	

Allikas: autori koostatud

Lisa 5 järg

SP ja EP vara sihtfinantseerimise kajastamine netomeetodil 2013. aastal

Kuna VJ 2013. aasta finantsaruannetes oli vara sihtfinantseerimine kajastatud netomeetodil, siis VJ 2013. aasta finantsaruannete korrigeerimise vajadus puudub.

Korrigeerimised 2013. aasta SP ja EP finantsaruannetes:

Korrigeeritavad kirjed	Korrigeerimine
"Materiaalne põhivara", "Põhivara kokku" ja "Vara kokku"	Vähendatakse 31.12.2012 sihtfinantseerimise kohustise ja 2013. aastal saadud sihtfinantseerimise võrra. Suurendatakse 2013. aasta kasumiaruandes kajastatud sihtfinantseerimisega finantseeritud materiaalse põhivara kulumi võrra.
"Lühiajaline sihtfinantseerimine" ja "Pikaajaline sihtfinantseerimine"	Vähendatakse saldod nullini
"Lühiajalised kohustised"	Vähendatakse lühiajalise sihtfinantseerimise kohustise võrra
"Pikaajalised kohustised"	Vähendatakse pikaajalise sihtfinantseerimise kohustise võrra
"Kohustised kokku" ja "Kohustised ja omakapital kokku"	Vähendatakse lühi- ja pikaajalise sihtfinantseerimise kohustise võrra
"Omakapital kokku"	Vähendatakse 2013. aasta sihtfinantseerimise tulu ning 31.12.2012 sihtfinantseerimise kohustise ja 2013. aastal korrigeeritud 31.12.2012 sihtfinantseerimise kohustise vahe võrra. Suurendatakse 2013. aasta hinnangulise sihtfinantseerimisega finantseeritud materiaalse põhivara kulumi võrra.
"Kohustised ja omakapital kokku"	Vähendatakse lühi- ja pikaajalise sihtfinantseerimise kohustise võrra ja korrigeeritakse kirje "Omakapital kokku" muutuse võrra
"Muud äritulud",	Vähendatakse sihtfinantseerimise tulu võrra
"Põhivara kulum ja väärtuse langus"	1. Leitakse 2011. ja 2012. aasta andmete alusel keskmine sihtfinantseerimise kulumimäär $[2011. \text{ aasta kulum} / (31.12.2010 \text{ sihtfinantseerimise kohustis} + 2011. \text{ aastal saadud sihtfinantseering}); 2012. \text{ aasta kulum} / (31.12.2011 \text{ sihtfinantseerimise kohustis} + 2012. \text{ aastal saadud sihtfinantseering})]$; 2. Arvutatakse hinnanguline 2013. aasta sihtfinantseerimisega finantseeritud materiaalse põhivara kulum $[(31.12.2012 \text{ sihtfinantseerimise kohustis} + 2013. \text{ aastal saadud sihtfinantseering}) \times \text{eelmisses punktis leitud kulumimäär}]$; 3. Korrigeeritavat kirjet vähendatakse 2013. aasta hinnangulise sihtfinantseerimisega finantseeritud materiaalse põhivara kulumi võrra.
"Ärikasum" ja "Aruandeaasta puhaskasum"	Vähendatakse sihtfinantseerimise tulu võrra ja suurendatakse 2013. aasta hinnangulise sihtfinantseerimisega finantseeritud materiaalse põhivara kulumi võrra.

Allikas: autori koostatud

Lisa 5 järg

Korrigeerimiste alusandmed (tuhat eurot):

	SP	EP
31.12.2010 sihtfinantseerimise kohustis	221	996
31.12.2011 sihtfinantseerimise kohustis	561	1 349
31.12.2012 sihtfinantseerimise kohustis	891	1 803
31.12.2012 sihtfinantseerimise kohustis (2013. aastal korrigeeritud)	982	0
31.12.2012 sihtfinantseerimise kohustise erinevus enne ja pärast arvestuspõhimõtte muutust (ehk summa, mis on kajastatud tuludes ja omakapitalis)	-92	1 803
31.12.2013 sihtfinantseerimise kohustis	957	0
2011. aastal saadud sihtfinantseering	408	640
2012. aastal saadud sihtfinantseering	422	830
2013. aastal saadud sihtfinantseering	127	73
2013. aasta sihtfinantseerimise tulu	153	73
2011. aasta sihtfinantseerimise tulu/kulum	-67	-287
2012. aasta sihtfinantseerimise tulu/kulum	-92	-376
2013. aasta põhivara kulum ja väärtuse langus	-775	-1 883
31.12.2013 materiaalne põhivara	6 957	7 619
31.12.2013 omakapital	5 186	12 964

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

Arvutused:

	SP	EP
2011. aasta sihtfinantseerimisega finantseeritud materiaalse põhivara kulumimäär (%)	-10,7%	-17,5%
2012. aasta sihtfinantseerimisega finantseeritud materiaalse põhivara kulumimäär (%)	-9,4%	-17,2%
2013. aasta hinnanguline sihtfinantseerimisega finantseeritud materiaalse põhivara kulumimäär (2011. ja 2012. aasta keskmine) (%)	-10,0%	-17,4%
2013. aasta hinnanguline sihtfinantseerimisega finantseeritud materiaalse põhivara kulum (tuhat eurot)	-102	-326
Korrigeeritud materiaalne põhivara (tuhat eurot)	6 041	6 069
Korrigeeritud omakapital (tuhat eurot)	5 226	11 415
Korrigeeritud põhivara kulum ja väärtuse langus (tuhat eurot)	-673	-1 556
Ärikasumi ja aruandeaasta puhaskasumi muutus (tuhat eurot)	-51	254

Allikas: autori arvutused, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

Lisa 5 järg

VJ bilanss 31.12.2009–31.12.2013 (tuhat eurot), **korrigeerimata andmed:**

	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013
Materiaalne põhivara	14 849	15 191	16 293	15 498	13 980
Põhivara kokku	15 119	15 454	16 520	15 690	14 144
Vara kokku	23 896	24 783	27 908	28 467	24 398
Lühiajaline sihtfinantseerimine	87	91	91	99	0
Lühiajalised laenukohustised	11 014	11 173	13 701	15 763	15 124
Lühiajalised kohustised kokku	14 304	15 148	17 941	20 347	19 303
Pikaajaline sihtfinantseerimine	0	380	289	268	0
Pikaajalised kohustised kokku	7 372	7 380	7 289	5 268	3 000
Kohustised kokku	21 676	22 528	25 229	25 615	22 303
Omakapital kokku	2 220	2 256	2 679	2 852	2 095
Kohustised ja omakapital kokku	23 896	24 783	27 908	28 467	24 398

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

VJ bilansi **korrigeerimised** 31.12.2009–31.12.2013 (tuhat eurot):

tuhat eurot	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013
Materiaalne põhivara	-87	-471	-380	-368	0
Põhivara kokku	-87	-471	-380	-368	0
Vara kokku	-87	-471	-380	-368	0
Lühiajaline sihtfinantseerimine	-87	-91	-91	-99	0
Lühiajalised laenukohustised	-10 245	-10 564	-13 124	-13 124	-13 124
Lühiajalised kohustised kokku	-10 332	-10 655	-13 215	-13 224	-13 124
Pikaajaline sihtfinantseerimine	0	-380	-289	-268	0
Pikaajalised kohustised kokku	0	-380	-289	-268	0
Kohustised kokku	-10 332	-11 035	-13 504	-13 492	-13 124
Omakapital kokku	10 245	10 564	13 124	13 124	13 124
Kohustised ja omakapital kokku	-87	-471	-380	-368	0

Allikas: autori arvutused, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

Lisa 5 järg

VJ bilanss 31.12.2009–31.12.2013 (tuhat eurot), **korrigeeritud andmed:**

	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013
Materiaalne põhivara	14 762	14 720	15 913	15 130	13 980
Põhivara kokku	15 033	14 983	16 140	15 323	14 144
Vara kokku	23 809	24 313	27 528	28 099	24 398
Lühiajaline sihtfinantseerimine	0	0	0	0	0
Lühiajalised laenukohustised	769	609	577	2 638	2 000
Lühiajalised kohustised kokku	3 972	4 493	4 725	7 123	6 178
Pikaajaline sihtfinantseerimine	0	0	0	0	0
Pikaajalised kohustised kokku	7 372	7 000	7 000	5 000	3 000
Kohustised kokku	11 344	11 493	11 725	12 123	9 178
Omakapital kokku	12 465	12 820	15 803	15 976	15 219
Kohustised ja omakapital kokku	23 809	24 313	27 528	28 099	24 398

Allikas: autori arvutused, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

VJ kasumiaruanne 2009–2013 (tuhat eurot), **korrigeerimata andmed:**

	2009	2010	2011	2012	2013
Muud äritulud	88	156	433	286	38
<i>sh Sihtfinantseerimise tulu</i>	0	0	91	95	0
Põhivara kulum ja väärtuse langus	-1 207	-1 515	-1 742	-1 966	-1 900
Ärikasum (-kahjum)	-261	574	1 059	714	-415
Kasum (kahjum) enne maksustamist	-825	35	423	173	-757
Aruandeaasta puhaskasum (-kahjum)	-825	35	423	173	-757

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

Lisa 5 järg

VJ kasumiaruande **korrigeerimised** 2009–2013 (tuhat eurot):

	2009	2010	2011	2012	2013
Muud äritulud	0	0	-91	-95	0
<i>sh Sihtfinantseerimise tulu</i>	0	0	-91	-95	0
Põhivara kulum ja väärtuse langus	0	0	91	95	0
Ärikasum (-kahjum)	0	0	0	0	0
Kasum (kahjum) enne maksustamist	0	0	0	0	0
Aruandeaasta puhaskasum (-kahjum)	0	0	0	0	0

Allikas: autori arvutused, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

VJ kasumiaruanne 2009–2013 (tuhat eurot), **korrigeeritud andmed**:

	2009	2010	2011	2012	2013
Muud äritulud	88	156	342	191	38
<i>sh Sihtfinantseerimise tulu</i>	0	0	0	0	0
Põhivara kulum ja väärtuse langus	-1 207	-1 515	-1 651	-1 871	-1 900
Ärikasum (-kahjum)	-261	574	1 059	714	-415
Kasum (kahjum) enne maksustamist	-825	35	423	173	-757
Aruandeaasta puhaskasum (-kahjum)	-825	35	423	173	-757

Allikas: autori arvutused, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

Lisa 5 järg

SP bilanss 31.12.2009–31.12.2013 (tuhat eurot), **korrigeerimata andmed**:

	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013
Materiaalne põhivara	5 557	5 453	6 354	6 330	6 957
Põhivara kokku	5 557	5 453	6 354	6 330	7 007
Vara kokku	8 501	9 016	10 723	10 701	12 190
Lühiajaline sihtfinantseerimine	0	0	0	0	0
Lühiajalised laenukohustised	1 178	973	1 736	1 642	2 283
Lühiajalised kohustised kokku	2 457	2 734	3 584	3 383	4 918
Pikaajaline sihtfinantseerimine	256	221	561	891	957
Pikaajalised kohustised kokku	1 362	1 303	2 144	2 164	2 086
Kohustised kokku	3 819	4 036	5 728	5 547	7 005
Omakapital kokku	4 682	4 979	4 995	5 154	5 186
Kohustised ja omakapital kokku	8 501	9 016	10 723	10 701	12 190

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

SP bilansi **korrigeerimised** 31.12.2009–31.12.2013 (tuhat eurot):

	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013
Materiaalne põhivara	-256	-221	-561	-891	-916
Põhivara kokku	-256	-221	-561	-891	-916
Vara kokku	-256	-221	-561	-891	-916
Lühiajaline sihtfinantseerimine	0	0	0	0	0
Lühiajalised laenukohustised	0	0	0	0	0
Lühiajalised kohustised kokku	0	0	0	0	0
Pikaajaline sihtfinantseerimine	-256	-221	-561	-891	-957
Pikaajalised kohustised kokku	-256	-221	-561	-891	-957
Kohustised kokku	-256	-221	-561	-891	-957
Omakapital kokku	0	0	0	0	40
Kohustised ja omakapital kokku	-256	-221	-561	-891	-916

Allikas: autori arvutused, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

Lisa 5 järg

SP bilanss 31.12.2009–31.12.2013 (tuhat eurot), **korrigeeritud andmed:**

	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013
Materiaalne põhivara	5 301	5 232	5 793	5 440	6 041
Põhivara kokku	5 301	5 232	5 793	5 440	6 091
Vara kokku	8 245	8 795	10 161	9 810	11 274
Lühiajaline sihtfinantseerimine	0	0	0	0	0
Lühiajalised laenukohustised	1 178	973	1 736	1 642	2 283
Lühiajalised kohustised kokku	2 457	2 734	3 584	3 383	4 918
Pikaajaline sihtfinantseerimine	0	0	0	0	0
Pikaajalised kohustised kokku	1 106	1 082	1 583	1 273	1 130
Kohustised kokku	3 563	3 816	5 167	4 656	6 048
Omakapital kokku	4 682	4 979	4 995	5 154	5 226
Kohustised ja omakapital kokku	8 245	8 795	10 161	9 810	11 274

Allikas: autori arvutatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

SP kasumiaruanne 2009–2013 (tuhat eurot), **korrigeerimata andmed:**

	2009	2010	2011	2012	2013
Muud äritulud	135	94	425	147	274
<i>sh Sihtfinantseerimise tulu</i>	35	35	67	92	153
Põhivara kulum ja väärtuse langus	-598	-629	-672	-716	-775
Ärikasum (-kahjum)	306	388	126	265	216
Kasum (kahjum) enne maksustamist	136	298	15	160	128
Aruandeaasta puhaskasum (-kahjum)	136	298	15	160	128

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

Lisa 5 järg

SP kasumiaruande **korrigeerimised** 2009–2013 (tuhat eurot):

	2009	2010	2011	2012	2013
Muud äritulud	-35	-35	-67	-92	-153
<i>sh Sihtfinantseerimise tulu</i>	-35	-35	-67	-92	-153
Põhivara kulum ja väärtuse langus	35	35	67	92	102
Ärikasum (-kahjum)	0	0	0	0	-51
Kasum (kahjum) enne maksustamist	0	0	0	0	-51
Aruandeaasta puhaskasum (-kahjum)	0	0	0	0	-51

Allikas: autori arvutused, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

SP kasumiaruanne 2009–2013 (tuhat eurot), **korrigeeritud andmed**:

	2009	2010	2011	2012	2013
Muud äritulud	100	59	358	55	121
<i>sh Sihtfinantseerimise tulu</i>	0	0	0	0	0
Põhivara kulum ja väärtuse langus	-563	-593	-605	-624	-673
Ärikasum (-kahjum)	306	388	126	265	165
Kasum (kahjum) enne maksustamist	136	298	15	160	77
Aruandeaasta puhaskasum (-kahjum)	136	298	15	160	77

Allikas: autori arvutused, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

Lisa 5 järg

EP bilanss 31.12.2009–31.12.2013 (tuhat eurot), **korrigeerimata andmed:**

	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013
Materiaalne põhivara	6 913	7 688	9 604	8 607	7 619
Põhivara kokku	7 064	8 204	10 103	9 049	8 284
Vara kokku	11 898	13 054	15 439	14 385	15 848
Lühiajaline sihtfinantseerimine	0	0	0	0	0
Lühiajalised laenukohustised	591	683	2 262	13	13
Lühiajalised kohustised kokku	2 062	2 352	3 916	2 300	2 867
Pikaajaline sihtfinantseerimine	1 258	996	1 349	1 803	0
Pikaajalised kohustised kokku	2 146	2 002	2 419	1 832	16
Kohustised kokku	4 208	4 354	6 334	4 132	2 883
Omakapital kokku	7 690	8 700	9 105	10 253	12 964
Kohustised ja omakapital kokku	11 898	13 054	15 439	14 385	15 848

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

EP bilansi **korrigeerimised** 31.12.2009–31.12.2013 (tuhat eurot):

	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013
Materiaalne põhivara	-1 258	-996	-1 349	-1 803	-1 549
Põhivara kokku	-1 258	-996	-1 349	-1 803	-1 549
Vara kokku	-1 258	-996	-1 349	-1 803	-1 549
Lühiajaline sihtfinantseerimine	0	0	0	0	0
Lühiajalised laenukohustised	0	0	0	0	0
Lühiajalised kohustised kokku	0	0	0	0	0
Pikaajaline sihtfinantseerimine	-1 258	-996	-1 349	-1 803	0
Pikaajalised kohustised kokku	-1 258	-996	-1 349	-1 803	0
Kohustised kokku	-1 258	-996	-1 349	-1 803	0
Omakapital kokku	0	0	0	0	-1 549
Kohustised ja omakapital kokku	-1 258	-996	-1 349	-1 803	-1 549

Allikas: autori arvutused, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

Lisa 5 järg

EP bilanss 31.12.2009–31.12.2013 (tuhat eurot), **korregeeritud andmed:**

	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013
Materiaalne põhivara	5 654	6 692	8 255	6 804	6 069
Põhivara kokku	5 806	7 209	8 754	7 246	6 735
Vara kokku	10 639	12 058	14 090	12 581	14 298
Lühiajaline sihtfinantseerimine	0	0	0	0	0
Lühiajalised laenukohustised	591	683	2 262	13	13
Lühiajalised kohustised kokku	2 062	2 352	3 916	2 300	2 867
Pikaajaline sihtfinantseerimine	0	0	0	0	0
Pikaajalised kohustised kokku	888	1 006	1 070	29	16
Kohustised kokku	2 950	3 358	4 986	2 329	2 883
Omakapital kokku	7 690	8 700	9 105	10 253	11 415
Kohustised ja omakapital kokku	10 639	12 058	14 090	12 581	14 298

Allikas: autori arvutused, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

EP kasumiaruanne 2009–2013 (tuhat eurot), **korregeerimata andmed:**

	2009	2010	2011	2012	2013
Muud äritulud	303	534	347	591	146
<i>sh Sihtfinantseerimise tulu</i>	244	262	287	376	73
Põhivara kulum ja väärtuse langus	-891	-1 144	-1 460	-1 717	-1 883
Ärikasum (-kahjum)	1 690	1 089	442	1 045	1 108
Kasum (kahjum) enne maksustamist	1 608	1 011	347	1 148	1 288
Aruandeaasta puhaskasum (-kahjum)	1 608	1 011	344	1 148	1 209

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

Lisa 5 järg

EP kasumiaruande **korrigeerimised** 2009–2013 (tuhat eurot):

	2009	2010	2011	2012	2013
Muud äritulud	-244	-262	-287	-376	-73
<i>sh Sihtfinantseerimise tulu</i>	-244	-262	-287	-376	-73
Põhivara kulum ja väärtuse langus	244	262	287	376	326
Ärikasum (-kahjum)	0	0	0	0	254
Kasum (kahjum) enne maksustamist	0	0	0	0	254
Aruandeaasta puhaskasum (-kahjum)	0	0	0	0	254

Allikas: autori arvutused, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

EP kasumiaruanne 2009–2013 (tuhat eurot), **korrigeeritud andmed**:

	2009	2010	2011	2012	2013
Muud äritulud	59	271	60	216	74
<i>sh Sihtfinantseerimise tulu</i>	0	0	0	0	0
Põhivara kulum ja väärtuse langus	-647	-882	-1 173	-1 341	-1 556
Ärikasum (-kahjum)	1 690	1 089	442	1 045	1 361
Kasum (kahjum) enne maksustamist	1 608	1 011	347	1 148	1 542
Aruandeaasta puhaskasum (-kahjum)	1 608	1 011	344	1 148	1 462

Allikas: autori arvutused, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

Lisa 6. Korrigeeritud finantsaruanded

VJ bilanss 31.12.2009–31.12.2013 (tuhat eurot):

	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013
Raha	349	984	1 358	3 859	399
Nõuded ja ettemaksed	3 830	3 147	3 958	3 063	2 038
Varud	4 597	5 199	6 072	5 855	6 918
Käibevara kokku	8 776	9 330	11 388	12 777	10 253
Pikaajalised nõuded ja ettemaksed	0	0	0	0	0
Pikaajalised finantsinvesteeringud	3	3	3	3	3
Materiaalne põhivara	14 762	14 720	15 913	15 130	13 980
Immateriaalne põhivara	268	261	225	190	161
Kinnisvarainvesteeringud	0	0	0	0	0
Põhivara kokku	15 033	14 983	16 140	15 323	14 144
Vara kokku	23 809	24 313	27 528	28 099	24 398
Lühiajalised laenukohustised	769	609	577	2 638	2 000
Lühiajalised eraldised	0	0	0	0	0
Võlad ja ettemaksed	3 203	3 884	4 148	4 485	4 178
Lühiajalised kohustised	3 972	4 493	4 725	7 123	6 178
Pikaajalised kohustised	7 372	7 000	7 000	5 000	3 000
Kohustised kokku	11 344	11 493	11 725	12 123	9 178
Aktsiakapital või osakapital nimiväärtuses	358	358	358	358	358
Ülekurs	2 475	2 475	2 475	2 475	2 475
Kohustuslik reservkapital	36	36	36	36	36
Muud reservid	1 055	1 055	1 055	1 055	1 055
Eelmiste perioodide jaotamata kasum (kahjum)	-878	-1 703	-1 667	-1 244	-1 071
Aruandeaasta kasum (kahjum)	-825	35	423	173	-757
Lühiajalised laenud emaettevõttelt	10 245	10 564	13 124	13 124	13 124
Omakapital kokku	12 465	12 820	15 803	15 976	15 219
Kohustised ja omakapital kokku	23 809	24 313	27 528	28 099	24 398

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013; AS-i Võru Juust 2013. aasta finantsaruanded; lisa 5)

Lisa 6 järg

VJ kasumiaruanne 2009–2013 (tuhat eurot):

	2009	2010	2011	2012	2013
Müügitulu	33 036	34 958	39 021	37 118	36 973
Muud äritulud	88	156	342	191	38
Valmis- ja lõpetamata toodangu varude jääkide muutus	-2 288	174	624	276	1 907
Kaubad, toore, materjal ja teenused	-27 013	-31 015	-34 862	-32 594	-34 740
Tegevuskulud	-547	-552	-531	-479	-469
Tööjõukulud kokku	-1 870	-1 599	-1 645	-1 818	-2 021
Põhivara kulum ja väärtuse langus	-1 207	-1 515	-1 651	-1 871	-1 900
Muud ärikulud	-460	-33	-240	-110	-202
Ärikasum (-kahjum)	-261	574	1 059	714	-415
Finantstulud ja -kulud kokku	-564	-538	-635	-541	-342
Kasum (kahjum) tütar- ja sidusettevõtjatelt	0	0	0	0	0
Kasum (kahjum) enne maksustamist	-825	35	423	173	-757
Tulumaks	0	0	0	0	0
Aruandeaasta puhaskasum (-kahjum)	-825	35	423	173	-757

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013; AS-i Võru Juust 2013. aasta finantsaruanded; lisa 5)

VJ rahakäibe aruanne 2009–2013 (tuhat eurot):

	2009	2010	2011	2012	2013*
Rahakäive äritegevusest	1 707	2 367	949	3 760	-16
Rahakäive investeerimistegevusest	-3 063	-1 809	-2 857	-1 157	-722
Rahakäive finantseerimistegevusest	1 454	77	2 282	-102	-2 722
Rahakäive kokku	98	636	374	2 501	-3 460
Raha perioodi alguses	251	349	984	1 358	3 859
Muutus	98	636	374	2 501	-3 460
Raha perioodi lõpus	349	984	1 358	3 859	399

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2012; AS-i Võru Juust 2013. aasta finantsaruanded; lisa 5)

*autori arvutused, (VJ bilanss 31.12.2013 ja kasumiaruanne 2013)

Lisa 6 järg

SP bilanss 31.12.2009–31.12.2013 (tuhat eurot):

	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013
Raha	10	2	56	63	1
Nõuded ja ettemaksed	1 300	1 789	2 248	2 411	3 070
Varud	1 633	1 772	2 064	1 896	2 112
Käibevara kokku	2 943	3 563	4 368	4 370	5 183
Pikaajalised nõuded ja ettemaksed	0	0	0	511	6
Pikaajalised finantsinvesteeringud	0	0	0	0	0
Materiaalne põhivara	5 301	5 232	5 793	4 929	6 041
Immateriaalne põhivara	0	0	0	0	0
Kinnisvarainvesteeringud	0	0	0	0	44
Põhivara kokku	5 301	5 232	5 793	5 440	6 091
Vara kokku	8 245	8 795	10 161	9 810	11 274
Lühiajalised laenukohustised	1 178	973	1 736	1 642	2 283
Lühiajalised eraldised	0	0	0	0	0
Võlad ja ettemaksed	1 279	1 760	1 848	1 740	2 635
Lühiajalised kohustised	2 457	2 734	3 584	3 383	4 918
Pikaajalised kohustised	1 106	1 082	1 583	1 273	1 130
Kohustised kokku	3 563	3 816	5 167	4 656	6 048
Aktiivkapital või osakapital nimiväärtuses	724	724	724	724	724
Ülekurs	1 377	1 377	1 377	1 377	1 377
Kohustuslik reservkapital	72	72	72	72	72
Muud reservid	0	0	0	0	0
Eelmiste perioodide jaotamata kasum (kahjum)	2 372	2 509	2 807	2 822	2 885
Aruandeaasta kasum (kahjum)	136	298	15	160	128
Lühiajalised laenud emaettevõttelt	0	0	0	0	0
Omakapital kokku	4 682	4 979	4 995	5 154	5 226
Kohustised ja omakapital kokku	8 245	8 795	10 161	9 810	11 274

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013; lisa 5)

Lisa 6 järg

SP kasumiaruanne 2009–2013 (tuhat eurot):

	2009	2010	2011	2012	2013
Müügitulu	11 683	14 921	15 406	16 243	19 551
Muud äritulud	100	59	358	55	121
Valmis- ja lõpetamata toodangu varude jääkide muutus	93	133	242	-143	94
Kaubad, toore, materjal ja teenused	-8 983	-11 989	-13 155	-13 085	-16 400
Tegevuskulud	-884	-1 021	-965	-1 026	-1 134
Tööjõukulud kokku	-1 140	-1 122	-1 155	-1 154	-1 390
Põhivara kulum ja väärtuse langus	-563	-593	-605	-624	-673
Muud ärikulud	-1	0	0	-2	-4
Ärikasum (-kahjum)	306	388	126	265	165
Finantstulud ja -kulud kokku	-169	-90	-111	-106	-88
Kasum (kahjum) tütar- ja sidusettevõtjatelt	0	0	0	0	0
Kasum (kahjum) enne maksustamist	136	298	15	160	77
Tulumaks	0	0	0	0	0
Aruandeaasta puhaskasum (-kahjum)	136	298	15	160	77

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013; lisa 5)

SP rahakäibe aruanne 2009–2013 (tuhat eurot):

	2009	2010	2011	2012	2013
Rahakäive äritegevusest	467	780	67	787	121
Rahakäive investeerimistegevusest	-269	-524	-1 570	-688	-1 241
Rahakäive finantseerimistegevusest	-237	-264	1 557	-92	1 058
Rahakäive kokku	-39	-8	54	7	-63
Raha perioodi alguses	49	10	2	56	63
Muutus	-39	-8	54	7	-63
Raha perioodi lõpus	10	2	56	63	1

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013; lisa 5)

Lisa 6 järg

EP bilanss 31.12.2009–31.12.2013 (tuhat eurot):

	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013
Raha	0	90	0	211	1 730
Nõuded ja ettemaksed	3 256	2 497	2 385	2 831	3 413
Varud	1 578	2 262	2 951	2 294	2 421
Käibevara kokku	4 834	4 850	5 336	5 336	7 564
Pikaajalised nõuded ja ettemaksed	8	13	0	0	0
Pikaajalised finantsinvesteeringud	2	350	350	374	654
Materiaalne põhivara	5 654	6 692	8 255	6 804	6 069
Immateriaalne põhivara	52	54	55	67	11
Kinnisvarainvesteeringud	88	100	94	0	0
Põhivara kokku	5 806	7 209	8 754	7 246	6 735
Vara kokku	10 639	12 058	14 090	12 581	14 298
Lühiajalised laenukohustised	591	683	2 262	13	13
Lühiajalised eraldised	0	0	0	334	283
Võlad ja ettemaksed	1 470	1 668	1 653	1 954	2 571
Lühiajalised kohustised	2 062	2 352	3 916	2 300	2 867
Pikaajalised kohustised	888	1 006	1 070	29	16
Kohustised kokku	2 950	3 358	4 986	2 329	2 883
Aktsiakapital või osakapital nimiväärtuses	6	6	6	6	6
Ülekurss	295	295	295	295	295
Kohustuslik reservkapital	1	1	1	1	1
Muud reservid	0	0	0	0	0
Eelmiste perioodide jaotamata kasum (kahjum)	5 780	7 387	8 458	8 802	11 454
Aruandeaasta kasum (kahjum)	1 608	1 011	344	1 148	1 209
Lühiajalised laenud emaettevõttelt	0	0	0	0	0
Omakapital kokku	7 690	8 700	9 105	10 253	11 415
Kohustised ja omakapital kokku	10 639	12 058	14 090	12 581	14 298

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013; lisa 5)

Lisa 6 järg

EP kasumiaruanne 2009–2013 (tuhad eurot):

	2009	2010	2011	2012	2013
Müügitulu	13 457	16 760	21 360	24 200	25 497
Muud äritulud	59	271	60	216	74
Valmis- ja lõpetamata toodangu varude jääkide muutus	0	0	19	-474	153
Kaubad, toore, materjal ja teenused	-8 523	-12 084	-16 490	-17 280	-19 069
Tegevuskulud	-1 452	-1 653	-1 717	-2 099	-1 920
Tööjõukulud kokku	-1 199	-1 321	-1 608	-1 745	-1 836
Põhivara kulum ja väärtuse langus	-647	-882	-1 173	-1 341	-1 556
Muud ärikulud	-5	-2	-10	-431	19
Ärikasum (-kahjum)	1 690	1 089	442	1 045	1 361
Finantstulud ja -kulud kokku	-82	-78	-95	104	14
Kasum (kahjum) tütar- ja sidusettevõtjatelt	0	0	0	0	167
Kasum (kahjum) enne maksustamist	1 608	1 011	347	1 148	1 542
Tulumaks	0	0	-3	0	-80
Aruandeaasta puhaskasum (-kahjum)	1 608	1 011	344	1 148	1 462

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013; lisa 5)

EP rahakäibe aruanne 2009–2013 (tuhad eurot):

	2009	2010	2011	2012	2013
Rahakäive äritegevusest	1 286	2 039	1 167	3 456	3 078
Rahakäive investeerimistegevusest	-2 390	-2 087	-2 687	-740	-1 234
Rahakäive finantseerimistegevusest	700	137	1 430	-2 505	-325
Rahakäive kokku	-403	90	-90	211	1 519
Raha perioodi alguses	404	0	90	0	211
Muutus	-403	90	-90	211	1 519
Raha perioodi lõpus	0	90	0	211	1 730

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013)

Lisa 7. Materiaalne põhivara soetusmaksumuses

Materiaalne põhivara soetusmaksumuses (sh vara soetamiseks saadud sihtfinantseerimise summa) 31.12.2009–31.12.2013 (tuhat eurot):

	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013
VJ materiaalne põhivara soetusmaksumuses	19 271	21 169	23 856	24 939	25 340*
SP materiaalne põhivara soetusmaksumuses	7 573	8 092	9 449	10 141**	11 550**
EP materiaalne põhivara soetusmaksumuses	10 082	11 878	15 232	15 824	16 616

Allikas: autori koostatud, (Piimatööstusettevõtete majandusaasta aruanded 2009–2013; AS-i Võru Juust 2013. aasta finantsaruanded)

* tulenevalt andmete piiratusest on VJ andmed kajastatud 30.09.2013 seisuga

** autori arvutatud, aluseks SP majandusaasta aruanded aastatel 2012–2013. Valem:

$$MPS \text{ lõppsaldo} = MPS \text{ algsaldo} + MPJ \text{ lõppsaldo} - MPJ \text{ algsaldo} + kulum$$

kus

MPS on materiaalne põhivara soetusmaksumuses,

MPJ on materiaalne põhivara jääkmaksumuses.

Lisa 8. Efektiivsusmaatriksid

VJ efektiivsusmaatriksi alusalusandmed 2009–2013 (tuhat eurot):

	Ärikasum (Ä)	Müügitulu (M)	Ärikulud (v.a toorpiimakulu) (K)	Materiaalne põhivara soetusmaksumuses (P)	Töötajate arv (T)
2013	-415	36 973	9 870	25 340	126
2012	714	37 118	11 716	24 939	124
2011	1 059	39 021	11 784	23 856	119
2010	574	34 958	10 739	21 169	115
2009	-261	33 036	12 557	19 271	130
2013/2009	1,59	1,12	0,79	1,31	0,97
2013/2012	-0,58	1,00	0,84	1,02	1,02
2012/2011	0,67	0,95	0,99	1,05	1,04
2011/2010	1,85	1,12	1,10	1,13	1,03
2010/2009	-2,19	1,06	0,86	1,10	0,88

Allikas: autori koostatud, (lisa 6 ja lisa 7)

SP efektiivsusmaatriksi alusalusandmed 2009–2013 (tuhat eurot):

	Ä	M	K	P	T
2013	165	19 551	6 504	11 550	85
2012	265	16 243	5 499	10 141	87
2011	126	15 406	4 863	9 449	94
2010	388	14 921	4 861	8 092	98
2009	306	11 683	3 972	7 573	104
2013/2009	0,54	1,67	1,64	1,53	0,82
2013/2012	0,62	1,20	1,18	1,14	0,98
2012/2011	2,10	1,05	1,13	1,07	0,93
2011/2010	0,33	1,03	1,00	1,17	0,96
2010/2009	1,27	1,28	1,22	1,07	0,94

Allikas: autori koostatud, (lisa 6 ja lisa 7)

EP efektiivsusmaatriksi alusalusandmed 2009–2013 (tuhat eurot):

	Ä	M	K	P	T
2013	1 361	25 497	7 573	16 616	155
2012	1 045	24 200	8 722	15 824	156
2011	442	21 360	6 050	15 232	162
2010	1 089	16 760	5 007	11 878	131
2009	1 690	13 457	5 369	10 082	131
2013/2009	0,81	1,89	1,41	1,65	1,18
2013/2012	1,30	1,05	0,87	1,05	0,99
2012/2011	2,36	1,13	1,44	1,04	0,96
2011/2010	0,41	1,27	1,21	1,28	1,24
2010/2009	0,64	1,25	0,93	1,18	1,00

Allikas: autori koostatud, (lisa 6 ja lisa 7)

Lisa 8 järg

VJ efektiivsusmaatriks 2009–2013 (tuhat eurot):

	Ä	M	K	P	T
Ä	1				
M					
2013	-0,011				
2012	0,019				
2011	0,027				
2010	0,016				
2009	-0,008	1			
2013/2009	1,42				
2013/2012	-0,58				
2012/2011	0,71				
2011/2010	1,65				
2010/2009	-2,07				
K					
2013	-0,042	3,746			
2012	0,061	3,168			
2011	0,090	3,311			
2010	0,053	3,255			
2009	-0,021	2,631	1		
2013/2009	2,02	1,42			
2013/2012	-0,69	1,18			
2012/2011	0,68	0,96			
2011/2010	1,68	1,02			
2010/2009	-2,57	1,24			
P					
2013	-0,016	1,459	0,390		
2012	0,029	1,488	0,470		
2011	0,044	1,636	0,494		
2010	0,027	1,651	0,507		
2009	-0,014	1,714	0,652	1	
2013/2009	1,21	0,85	0,60		
2013/2012	-0,57	0,98	0,83		
2012/2011	0,65	0,91	0,95		
2011/2010	1,64	0,99	0,97		
2010/2009	-2,00	0,96	0,78		
T					
2013	-3,295	293,435	78,336	201,108	
2012	5,760	299,340	94,485	201,119	
2011	8,895	327,909	99,029	200,467	
2010	4,987	303,985	93,382	184,081	
2009	-2,010	254,121	96,591	148,240	1
2013/2009	1,64	1,15	0,81	1,36	
2013/2012	-0,57	0,98	0,83	1,00	
2012/2011	0,65	0,91	0,95	1,00	
2011/2010	1,78	1,08	1,06	1,09	
2010/2009	-2,48	1,20	0,97	1,24	

Allikas: autori koostatud, (lisa 6 ja lisa 7)

Lisa 8 järg

SP efektiivsusmaatriks 2009–2013 (tuhat eurot):

	Ä	M	K	P	T
Ä	1				
M					
2013	0,008				
2012	0,016				
2011	0,008				
2010	0,026				
2009	0,026	1			
2013/2009	0,32				
2013/2012	0,52				
2012/2011	1,99				
2011/2010	0,32				
2010/2009	0,99				
K					
2013	0,025	3,006			
2012	0,048	2,954			
2011	0,026	3,168			
2010	0,080	3,070			
2009	0,077	2,941	1		
2013/2009	0,33	1,02			
2013/2012	0,52	1,02			
2012/2011	1,86	0,93			
2011/2010	0,33	1,03			
2010/2009	1,04	1,04			
P					
2013	0,014	1,693	0,563		
2012	0,026	1,602	0,542		
2011	0,013	1,630	0,515		
2010	0,048	1,844	0,601		
2009	0,040	1,543	0,524	1	
2013/2009	0,35	1,10	1,07		
2013/2012	0,55	1,06	1,04		
2012/2011	1,96	0,98	1,05		
2011/2010	0,28	0,88	0,86		
2010/2009	1,19	1,20	1,15		
T					
2013	1,936	230,013	76,514	135,877	
2012	3,048	186,706	63,210	116,566	
2011	1,343	163,898	51,735	100,521	
2010	3,958	152,253	49,597	82,566	
2009	2,939	112,335	38,190	72,817	1
2013/2009	0,66	2,05	2,00	1,87	
2013/2012	0,64	1,23	1,21	1,17	
2012/2011	2,27	1,14	1,22	1,16	
2011/2010	0,34	1,08	1,04	1,22	
2010/2009	1,35	1,36	1,30	1,13	

Allikas: autori koostatud, (lisa 6 ja lisa 7)

Lisa 8 järg

EP efektiivsusmaatriks 2009–2013 (tuhat eurot):

	Ä	M	K	P	T
Ä	1				
M					
2013	0,053				
2012	0,043				
2011	0,021				
2010	0,065				
2009	0,126	1			
2013/2009	0,43				
2013/2012	1,24				
2012/2011	2,09				
2011/2010	0,32				
2010/2009	0,52				
K					
2013	0,180	3,367			
2012	0,120	2,775			
2011	0,073	3,531			
2010	0,218	3,347			
2009	0,315	2,507	1		
2013/2009	0,57	1,34			
2013/2012	1,50	1,21			
2012/2011	1,64	0,79			
2011/2010	0,34	1,05			
2010/2009	0,69	1,34			
P					
2013	0,082	1,534	0,456		
2012	0,066	1,529	0,551		
2011	0,029	1,402	0,397		
2010	0,092	1,411	0,422		
2009	0,168	1,335	0,533	1	
2013/2009	0,49	1,15	0,86		
2013/2012	1,24	1,00	0,83		
2012/2011	2,27	1,09	1,39		
2011/2010	0,32	0,99	0,94		
2010/2009	0,55	1,06	0,79		
T					
2013	8,783	164,500	48,858	107,203	
2012	6,697	155,127	55,911	101,433	
2011	2,730	131,854	37,345	94,025	
2010	8,314	127,942	38,221	90,669	
2009	12,898	102,723	40,982	76,960	1
2013/2009	0,68	1,60	1,19	1,39	
2013/2012	1,31	1,06	0,87	1,06	
2012/2011	2,45	1,18	1,50	1,08	
2011/2010	0,33	1,03	0,98	1,04	
2010/2009	0,64	1,25	0,93	1,18	

Allikas: autori koostatud, (lisa 6 ja lisa 7)

Lisa 9. Efektiivsusmaatriksite diagonaalialuste tegurite mõjuulatused

Autor asendab alapeatükis 2.8 esitatud valemi 3 elemendid järgmiste tähistega

$$T = a \times b \times c \times d$$

kus

T on tööjõu ärikasumisiduvus,
 a on tööjõu põhivarasiduvus,
 b on põhivara ärikuludesiduvus,
 c on ärikulude müügitulusiduvus,
 d on müügitulu ärirentaablus.

Tööjõu ärikasumisiduvuse (T) üldjuurdekasv aastatel 2009–2013: $\Delta T = T_1 - T_0$

$$T_0 = a_0 \times b_0 \times c_0 \times d_0 \text{ (kontroll: ühtib alusandmetest } T_0 \text{'ga)}$$

$$T' = a_1 \times b_0 \times c_0 \times d_0$$

$$T'' = a_1 \times b_1 \times c_0 \times d_0$$

$$T''' = a_1 \times b_1 \times c_1 \times d_0$$

$$T_1 = a_1 \times b_1 \times c_1 \times d_1 \text{ (kontroll: ühtib alusandmetest } T_1 \text{'ga)}$$

kus

T_0 on tööjõu ärikasumisiduvus 2009. aastal (baasaastal),
 T' on tööjõu ärikasumisiduvuse esimene tinglik,
 T'' on tööjõu ärikasumisiduvuse teine tinglik,
 T''' on tööjõu ärikasumisiduvuse kolmas tinglik,
 T_1 on tööjõu ärikasumisiduvus 2013. aastal.

Neli isoleeritud mõjuulatust aastatel 2009–2013:

$$\Delta T (a) = T' - T_0$$

$$\Delta T (b) = T'' - T'$$

$$\Delta T (c) = T''' - T''$$

$$\Delta T (d) = T_1 - T'''$$

$$\text{Kontroll: } \Delta T (a) + \Delta T (b) + \Delta T (c) + \Delta T (d) = \Delta T$$

Teguri muutuse osatähtsus kogumuutusest aastatel 2009–2013:

$$\Delta T (a) / \Delta T \times 100\%$$

$$\Delta T (b) / \Delta T \times 100\%$$

$$\Delta T (c) / \Delta T \times 100\%$$

$$\Delta T (d) / \Delta T \times 100\%$$

kus + / - näitab suunda võrreldes ΔT -ga.

$$\text{Kontroll: } (\Delta T (a) / \Delta T \times 100\%) + (\Delta T (b) / \Delta T \times 100\%) + (\Delta T (c) / \Delta T \times 100\%) + (\Delta T (d) / \Delta T \times 100\%) = 100\%$$

Lisa 9 järg

VJ töäjõu ärikasumisiduvust mõjutavate tegurite mõjuulatused 2009–2013 (tuhat eurot)
(alusandmed ehk efektiivsusmaatriks on esitatud lisas 8):

$$\Delta T = -3,295 - (-2,010) = -1,285$$

$$T_0 = 148,240 \times 0,652 \times 2,631 \times (-0,008) = -2,010 \text{ (kontroll: ühtib alusandmetest } T_0 \text{'ga)}$$

$$T' = 201,108 \times 0,652 \times 2,631 \times (-0,008) = -2,727$$

$$T'' = 201,108 \times 0,390 \times 2,631 \times (-0,008) = -1,630$$

$$T''' = 201,108 \times 0,390 \times 3,746 \times (-0,008) = -2,321$$

$$T_1 = 201,108 \times 0,390 \times 3,746 \times (-0,011) = -3,295 \text{ (kontroll: ühtib alusandmetest } T_1 \text{'ga)}$$

$$\Delta T \text{ (a)} = -2,727 - (-2,010) = -0,717$$

$$\Delta T \text{ (b)} = -1,630 - (-2,727) = 1,097$$

$$\Delta T \text{ (c)} = -2,321 - (-1,630) = -0,691$$

$$\Delta T \text{ (d)} = -3,295 - (-2,321) = -0,974$$

$$\text{Kontroll: } -0,717 + 1,097 + (-0,691) + (-0,974) = -1,285, \text{ ühtib } \Delta T$$

$$\Delta T \text{ (a)} / \Delta T \times 100\% = -0,717 / (-1,285) = 56\%$$

$$\Delta T \text{ (b)} / \Delta T \times 100\% = 1,097 / (-1,285) = -85\%$$

$$\Delta T \text{ (c)} / \Delta T \times 100\% = -0,691 / (-1,285) = 54\%$$

$$\Delta T \text{ (d)} / \Delta T \times 100\% = -0,974 / (-1,285) = 76\%$$

$$\text{Kontroll: } 56\% + (-85\%) + 54\% + 76\% = 100\%$$

SP töäjõu ärikasumisiduvust mõjutavate tegurite mõjuulatused 2009–2013 (tuhat eurot)
(alusandmed ehk efektiivsusmaatriks on esitatud lisas 8):

$$\Delta T = 1,936 - 2,939 = -1,002$$

$$T_0 = 72,817 \times 0,524 \times 2,941 \times 0,026 = 2,939 \text{ (kontroll: ühtib alusandmetest } T_0 \text{'ga)}$$

$$T' = 135,877 \times 0,524 \times 2,941 \times 0,026 = 5,484$$

$$T'' = 135,877 \times 0,563 \times 2,941 \times 0,026 = 5,888$$

$$T''' = 135,877 \times 0,563 \times 3,006 \times 0,026 = 6,017$$

$$T_1 = 135,877 \times 0,563 \times 3,006 \times 0,008 = 1,936 \text{ (kontroll: ühtib alusandmetest } T_1 \text{'ga)}$$

$$\Delta T \text{ (a)} = 5,484 - 2,939 = 2,545$$

$$\Delta T \text{ (b)} = 5,888 - 5,484 = 0,404$$

$$\Delta T \text{ (c)} = 6,017 - 5,888 = 0,129$$

$$\Delta T \text{ (d)} = 1,936 - 6,017 = -4,081$$

$$\text{Kontroll: } 2,545 + 0,404 + 0,129 + (-4,081) = -1,002, \text{ ühtib } \Delta T$$

$$\Delta T \text{ (a)} / \Delta T \times 100\% = 2,545 / (-1,002) \times 100\% = -254\%$$

$$\Delta T \text{ (b)} / \Delta T \times 100\% = 0,404 / (-1,002) \times 100\% = -40\%$$

$$\Delta T \text{ (c)} / \Delta T \times 100\% = 0,129 / (-1,002) \times 100\% = -13\%$$

$$\Delta T \text{ (d)} / \Delta T \times 100\% = -4,081 / (-1,002) \times 100\% = 407\%$$

$$\text{Kontroll: } (-254\%) + (-40\%) + (-13\%) + 407\% = 100\%$$

Lisa 9 järg

EP tööjõu ärikasumisiduvust mõjutavate tegurite mõjuulatused 2009–2013 (tuhat eurot)
(alusandmed ehk efektiivsusmaatriks on esitatud lisas 8):

$$\Delta T = 8,783 - 12,898 = -4,115$$

$$T_0 = 107,203 \times 0,533 \times 2,507 \times 0,126 = 12,898 \text{ (kontroll: ühtib alusandmetest } T_0 \text{ 'ga)}$$

$$T' = 107,203 \times 0,533 \times 2,507 \times 0,126 = 17,967$$

$$T'' = 107,203 \times 0,456 \times 2,507 \times 0,126 = 15,377$$

$$T''' = 107,203 \times 0,456 \times 3,367 \times 0,126 = 20,656$$

$$T_1 = 107,203 \times 0,456 \times 3,367 \times 0,053 = 8,783 \text{ (kontroll: ühtib alusandmetest } T_1 \text{ 'ga)}$$

$$\Delta T \text{ (a)} = 17,967 - 12,898 = 5,069$$

$$\Delta T \text{ (b)} = 15,377 - 17,967 = -2,590$$

$$\Delta T \text{ (c)} = 20,656 - 15,377 = 5,278$$

$$\Delta T \text{ (d)} = 8,783 - 20,656 = -11,873$$

$$\text{Kontroll: } 5,069 + (-2,590) + 5,278 + (-11,873) = -4,115, \text{ ühtib } \Delta T$$

$$\Delta T \text{ (a)} / \Delta T \times 100\% = 5,069 / (-4115) \times 100\% = -123\%$$

$$\Delta T \text{ (b)} / \Delta T \times 100\% = -2,590 / (-4115) \times 100\% = 63\%$$

$$\Delta T \text{ (c)} / \Delta T \times 100\% = 5,278 / (-4115) \times 100\% = -128\%$$

$$\Delta T \text{ (d)} / \Delta T \times 100\% = -11,873 / (-4115) \times 100\% = 288\%$$

$$\text{Kontroll: } (-123\%) + 63\% + (-128\%) + 288\% = 100\%$$

Lisa 10. Võrdlusmaatriksid

EP / VJ võrdlusmaatriks 2009–2013 (tuhat eurot):

	Ä	M	K	P	T
Ä	1				
M					
2013	-4,755				
2012	2,244	1			
2011	0,763				
2010	3,961				
2009	-15,874				
K					
2013	-4,274	0,899			
2012	1,965	0,876	1		
2011	0,814	1,066			
2010	4,073	1,028			
2009	-15,123	0,953			
P					
2013	-5,000	1,052	1,170		
2012	2,305	1,028	1,173	1	
2011	0,654	0,857	0,804		
2010	3,385	0,854	0,831		
2009	-12,360	0,779	0,817		
T					
2013	-2,666	0,561	0,624	0,533	
2012	1,163	0,518	0,592	0,504	1
2011	0,307	0,402	0,377	0,469	
2010	1,667	0,421	0,409	0,493	
2009	-6,417	0,404	0,424	0,519	

Allikas: autori koostatud, (lisa 8)

Lisa 10 järg

EP / SP võrdlusmaatriks 2009–2013 (tuhat eurot):

	Ä	M	K	P	T
Ä	1				
M					
2013	6,342				
2012	2,645	1			
2011	2,526				
2010	2,499				
2009	4,800				
K					
2013	7,103	1,120			
2012	2,484	0,939	1		
2011	2,815	1,114			
2010	2,725	1,090			
2009	4,090	0,852			
P					
2013	5,749	0,906	0,809		
2012	2,525	0,955	1,016	1	
2011	2,173	0,860	0,772		
2010	1,913	0,765	0,702		
2009	4,153	0,865	1,015		
T					
2013	4,536	0,715	0,639	0,789	
2012	2,197	0,831	0,885	0,870	1
2011	2,032	0,804	0,722	0,935	
2010	2,100	0,840	0,771	1,098	
2009	4,389	0,914	1,073	1,057	

Allikas: autori koostatud, (lisa 8)